

DIALOG

2013
25

23. ROČNÍK

EVROPA XXI

REVUE KŘESŤANSKÉ ORIENTACE PRO VĚDU A KULTURU

Profesní plakety s teraziemi a liturgickými náboženskými motivy. Bopík, Miroslav, první polovina 9. století.
Golden plaques with enamel and liturgical religious motifs. Bopík, Miroslav, 1st half of the 9th century

Bioetika

- ▲ Pohledy do výstavy (Foto: Jan Čága, MZM)
- ▲ Pozlacené plakety s tepanými náboženskými motivy, Bojná, Slovensko, první polovina 9. století. (Foto: Jan Čága, MZM)

Bioetika jako samostatný obor a její rozvoj

Mezi obory, které u nás zdomácněly po sametové revoluci, patří také bioetika. Zpravidla se jí rozumí vědní obor, který se zabývá etickými aspekty biomedicínského a aplikací jeho výsledů do každodenní praxe. Bioetika je ovšem součástí etiky, a ta patří do filosofie. V běžném životě ovšem nechybíme, jestliže budeme pod pojmem etika rozumět nauku, která pojednává o lidském jednání se zřetelem na jeho specificky humánní charakter.

Slovo bioetika ovšem nemá dlouhou historii. Poprvé je použil v roce 1971 van Rensselaer Potter, holandský ekolog žijící v USA v názvu své knihy Bioethics. Bridge to the Future. Na začátku sedmdesátých let vznikly ve Spojených státech první dvě instituce, které se rozhodly věnovat pouze bioetice: The Hastings Center a Kennedy Institute of Ethics. Oba instituty patří dodnes ke špičkovým bioetickým pracovištím a vydávají renomované časopisy.

Bioetické poznatky se prostřednictvím časopisů šířily velmi rychle. V roce 1990 proběhlo v Dubrovniku první evropské bioetické sympodium, kterého se aktivně zúčastnili tři čeští lékaři a v následujícím roce se pak ve spolupráci s Hastings centrem v Praze uskutečnila první evropská bioetická konference. Kontakty se zahraničními pracovišti byly užitečné, nové poznatky se šířily velmi rychle. Již v roce 1990 vyšlo v Brně první číslo českého časopisu Scripta bioethica

Naše téma:

Bioetika

<i>Vojtěch Cikrle:</i> Lidský život je třeba chránit již před narozením.....	3
<i>Anna Záborská:</i> Ochrana lidského života a Evropská unie.....	4
<i>Petr Hach:</i> Embryo jako lidská osoba z pohledu embryologa.....	8
<i>Květoslav Šipr:</i> Farmakologický potrat - důvody pro a proti.....	13
<i>Josef Beneš:</i> Biblické základy učení encykliky Humanae vitae.....	19
<i>Ivan Wallenfels:</i> Neploďné manželstvo ako problém medicínsky a etický.....	27
<i>Helena Šiprová:</i> Přirozené plánované rodičovství dnes.....	29
<i>Josef Laurinec:</i> Hormonální antikoncepcia a etika.....	34
<i>Jiří Stodola:</i> Umělý potrat jako aktuální etický problém: pohledy informační etiky.....	41
<i>Stanislav Hykyš:</i> K výkonu práva na výhradu svědomí při poskytování zdravotnických služeb.....	44
<i>Tomáš Bendl, Eva Vondráková:</i> Na počátku těhotenství, na počátku života.....	46
<u>Ochrana života:</u>	
<i>Květoslav Šipr:</i> Lékařníci pro život.....	48
Dopis biskupa Mons. Vojtěcha Cikrleho sdružení Lékařníci pro život	
Usnesení o.s. Lékařníci pro život	
Stanovisko Subkomisie pre bioetiku	

/pokračování.../

Dialog Evropa XXI. - revue pro křesťanskou orientaci ve vědě a kultuře,
23. ročník, číslo 2-3 / 2013

Vydavatel: Moravsko-slezská křesťanská akademie (MSKA), 602 00 Brno,
Smetanova 14 - tel.: 537 021 342 - číslo účtu: 134 235 7389/0800
E-mail: msk@mska.biz - www.msk.biz

Registrováno na Ministerstvu kultury ČR pod číslem MK ČR E 5224
Redakční rada: PhDr. Karel Rechlík, Ing. ThDr. Pavel Kopeček Th.D.,
PhDr. Jiřina Štouračová, prof. PhDr. Vladimír Smékal CSc., prof. MUDr. Květoslav Šipr CSc.,
Mgr. František Černín, Bc. Zuzana Bartošiková, Karel Drlík
Sazba a tisk: Protis, spol. s r. o., Podolí 115, 664 03, tel.: 544 228 378
Distribuce: sekretariát MSKA, 602 00 Brno, Smetanova 14
Objednávky předplatného: viz MSKA
Cena tohoto čísla je 75,- Kč / 3,- Euro

Olomoucký kraj

B | R | N | O

Jihomoravský kraj

Časopis vychází s podporou Statutárního města Brna, Olomouckého kraje a Jihomoravského kraje.

Obsah

/...pokračování/

Recenze:

Brigitte Schwarz:
Jan Larisch:
Mons. ThDr. P. Rudolf Nejezchleba.....53

MSKA:

Zuzana Bartošiková:
Seminář z Národní agentury
pro vzdělávání.....55

Jiřina Štouračová:
17. kongres Renovabis.
Odpovědnost křesťanů za Evropu.....56

Brigitte Schwarz:
Zvláštní práva církví.....58

Jiřina Štouračová:
Jarní zasedání FEECA v Rumunsku.....61

Martina Orságová:
Jarní semestr 2013
v Olomoucké regionální pobočce MSKA.....62

Zprávy ze světa:

Katolická církev.....64

Církev a společnost.....65

Církev a politika.....66

Řeholní společenství.....66

Věda, školství, kultura a náboženství.....68

Ekumena.....69

Expozice v Paláci šlechtičen:

Martin Motýčka:
Cyril a Metoděj, doba, život, dílo.....72

Aktuality:

Květoslav Šipr:
Evropská občanská iniciativa Jeden z nás.....73

Drobné informace.....12, 18, 26, 33, 47

Snímky na obálce a doprovodné fotografie tohoto čísla dokumentují výstavu „Cyril a Metoděj, doba, život, dílo“, která se uskutečnila v Paláci šlechtičen na ul. Koblížná 1, v Brně ve dnech 28. března až 29. září 2013.

a v roce 1991 byla na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci zavedena bioetika jako povinný výukový obor.

V současnosti se v České republice učí bioetika v té či oné podobě téměř na všech vysokoškolských výukových pracovištích s biologickým, teologickým nebo filosofickým zaměřením. Existuje několik občanských sdružení, které se alespoň zčásti věnují bioetice, v Brně a v Olomouci se opakovaně pořádají bioetické konference.

K rychlému rozvoji bioetiky přispělo především nahromadění závažných nových poznatků v medicíně a biologii, ale také vstup techniky do medicíny a zájem vědeckých pracovníků i studentů o etické otázky. Prohlubuje se interdisciplinární charakter bioetiky: naléhavé otázky vyžadující řešení klade především reprodukční medicína, ale také medicína rekonstrukční, paliativní a thanatologie. K odpovědnému zacházení člověka se životem přispívá ekologie, psychologie i sociologie.

Hlavním objektem zájmu bioetiky se stává lidský život v době jeho ohrožení. Rozvoj biotechnologií umožňuje zachraňovat lidské životy v situacích, ve kterých to dříve nepřicházelo v úvahu. Současně však vyvstávají nová nebezpečí a stává se naléhavě potřebným hledat společnou odpověď na otázku, zda smíme dělat všechno, co dělat dovedeme.

V předkládaném čísle časopisu Dialog Evropa XXI. jsou v pozměněné podobě otištěny nejzávažnější příspěvky přednesené ve dnech 3. a 4. 5. 2013 na brněnské bioetické konferenci Ochrana počínajícího života. Během setkání se hovořilo o definici počátku lidského života, plánovaném rodičovství, neplodném manželství, hormonální antikoncepci, medikamentózním potratu, výhradě svědomí i o sociální pomoci ženám v tísní. Autoři přednášek se pokusili probraná témata předložit na solidní odborné úrovni, současně však také způsobem srozumitelným i čtenářům, kteří nejsou v daném oboru specialisty. Laskavý čtenář posoudí, nakolik se jim to podařilo.

Květoslav Šipr

LIDSKÝ ŽIVOT JE TŘEBA CHRÁNIT JIŽ PŘED NAROZENÍM

VOJTĚCH CIKRLÉ

„Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením,“ je psáno v *Listině základních práv a svobod*, která je součástí ústavního pořádku České republiky (*Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., článek 6, odst. 1*). A přece ochrana života, a zejména ochrana života těch nejmenších z nás, není samozřejmostí a právo na život od početí po přirozenou smrt je nezbytné opakovaně připomínat, požadovat a prosazovat. Zahajujeme již Páté brněnské bioetické dny zaměřené na ochranu života a není náhodou, že letos bude naše jednání věnováno problémům počínajícího lidského života.

Přes všechny proklamace Česká republika stále patří mezi evropské státy s vysokou potratovostí a hrozí vážné nebezpečí, že brzo bude u nás nabízen další způsob provádění umělých potratů, potrat pomocí tzv. pilulky. V rozporu s rezolucí Parlamentního shromáždění Rady Evropy v České republice nejsou pracovníci ve zdravotnictví chráněni před diskriminací, jestliže odmítnou vykonat potrat nebo dopustit se jednání, které by vedlo k usmrcení lidského života. Právo na výhradu svědomí je sice zakotveno v zákoně, v praxi se však upozorňuje na potíže spojené s jeho uplatňováním. Po uvolnění předpisů o vydávání přípravků postkoitální hormonální antikoncepce jsou nově nesnadnému rozhodování vystavováni také pracovníci lékařů.

Páté brněnské bioetické dny se uskutečňují za spolupráce většího počtu institucí. Věřím, že přítomnost odborníků různých profesí umožní, abychom na této konferenci byli úspěšní při hledání vhodných cest k ochraně života a k vymýcení lhostejnosti vůči osudu našich nejmenších bratrů a sester, která se jeví jako jedna z hlavních příčin současných bioetických problémů. Jsem rád, že se v Brně setkávají experti z českých zemí i ze Slovenska. Stojíme před obdobnými úkoly, jsme nuceni zvládat podobné těžkosti a můžeme čerpat poučení ze zkušeností získaných při řešení srovnatelných situací.

Církvi nepřisluší, aby se primárně zabývala otázkami zdravotní politiky a právních předpisů. Nemůže se však zbavit spoluodpovědnosti za vytváření společenského ovzduší příznivě nakloněného pro podporu rodiny a respektování práv dětí, včetně dětí dosud nenarozených.

Nikdo si nemůže osobovat právo přímo zničit nevinnou lidskou bytost. Při řešení konkrétních situací se neváhejme vracet ke směrnicím Kongregace pro nauku víry *Donum vitae* (1987) a *Dignitas personae* (2008). V závěru svého úvodního slova bych před dnešním jednáním rád připomněl slova, která *Dignitas personae* označila za „základní etické kritérium“:

„Lidský plod od začátku své existence, tedy od okamžiku vzniku zygoty, vyžaduje bezpodmínečnou úctu, která morálně náleží lidské bytosti v její tělesné a duchovní celistvosti. Lidskou bytost je nutno od okamžiku početí respektovat jako osobu a jako s osobou s ní také zacházet. Od téhož okamžiku je třeba také uznat práva této lidské bytosti jako osoby, mezi než patří především neporušitelné právo na život náležející každému nevinnému lidskému tvorů.“

Mons. ThLic. Vojtěch Cikrlé,
biskup brněnský

OCHRANA LIDSKÉHO ŽIVOTA A EVROPSKÁ UNIE

ANNA ZÁBORSKÁ

Chcela by som sa podeliť o tri pohľady na ochranu ľudského života z perspektívy Európskej unie (EU).

Jedná sa:

- o definíciu ľudského embrya v komunitárnom práve,
- o jej vplyvy na občianske aktivity
- a konečne o dôležitosť podpory rodiny založenej na manželstve jedného muža a jednej ženy s cieľom čeliť pokusom o umelé oplodnenie a tehotenstvu prostredníctvom tretej osoby, čiže poskytovaniu maternice homosexuálnym párom.

Väčšina z vás asi už počula o nedávnom náleze Európskeho súdneho dvora C-34/10 vo veci patentovateľnosti postupov a výsledkov získaných pri výskume ľudských embryonálnych buniek. Súd rozhodol, že výsledky takéhoto výskumu nie sú patentovateľné, teda využiteľné na obchodné účely. Pritom zároveň spresnil, že za ľudské embryonálne bunky je treba považovať, citujem: „každé ľudské vajíčko od štádia oplodnenia, každé neoplozené ľudské vajíčko, do ktorého bolo implantované bunkové jadro zo zrelej ľudskej bunky a každé neoplozené ľudské vajíčko, ktoré bolo partenogénou stimulované k deleniu a ďalšiemu vývoju.“

To znamená, že peniaze investované do výskumu embryonálnych kmeňových buniek z verejných rozpočtov nemôžu priniesť žiadnu komerčne dostupnú liečebnú metódu. Platné európske právo to vylučuje. Napriek tomu Európska komisia vo svojom návrhu viacročného finančného rámca pre vedu a výskum na roky 2014-2020 Horizont 2020 vylčnila časť rozpočtu aj na výskum embryonálnych kmeňových buniek.

Preto som v polovici februára 2013 ako poslankyňa položila Komisii písomnú otázku, v ktorej som sa spýtala na to, aké opatrenia prijala Komisia, aby vykonala rozsudok vo veci C-34/10, pokiaľ ide o ochranu ľudského embrya vo verejných politikách, ktoré patria do právomoci Únie. Na takúto otázku poslanca je Komisia povinná písomne odpovedať.

Dostala som mailom odpoveď Komisie, ktorá bola zverejnená aj na internetovej stránke Európskeho parlamentu. Odpoveď má tri časti. V tej prvej zdôrazňuje, že Súdny dvor nebol v tomto konaní vyzvaný, aby skúmal otázky lekárskej alebo etickej povahy. Cituje pritom zo samotného nálezu, v ktorom súd konštatuje, že poskytuje len právny výklad príslušných ustanovení smernice. Ďalej spomína bod 40 súdneho rozhodnutia, v ktorom stojí, že cieľom smernice nie je úprava využívania ľudských embryí v rámci vedeckého výskumu. Jej cieľ sa obmedzuje na patentovateľnosť biotechnologických vynálezov.

Je samozrejme pochopiteľné, že úlohou Európskeho súdneho dvora nie je poskytovať lekárske alebo etické stanoviská, ale vykladať zákon. Lenže spomínaný bod 40, ktorým argumentuje Komisia, bol zámerne vytrhnutý z kontextu celého rozsudku. Navodzuje dojem, akoby európske právo povoľovalo výskum embryonálnych buniek, pokiaľ jeho výsledok nebude patentovaný. No keď si prečítame celý text uznesenia, zistíme, že to nie je celkom pravda. Hneď v nasledujúcom bode totiž súd jasne hovorí, že udelenie

patentu na určitý vynález v zásade znamená jeho priemyselné a obchodné využitie. A v bode 43 definitívne objasňuje, že využívanie ľudských embryí na účely výskumu je problematické už od okamihu, keď je tento výskum predmetom patentovej prihlášky.

V druhej časti svojej odpovede Komisia informuje, že zostavuje odbornú skupinu pre vývoj a dosah patentového práva v oblasti biotechnológií a genetického inžinierstva. S pomocou tejto skupiny chce sledovať, ako členské štáty uplatňujú rozsudok Súdneho dvora. A zároveň pridáva tvrdenie, že nemecký Spolkový súd už usmernenie Súdneho dvora uplatnil vo svojom rozhodnutí z 27. novembra 2012, v ktorom čiastočne podporuje sporný patent.

Zastavme sa pri tvrdení, že nemecký Spolkový súd čiastočne podporuje sporný patent. Nemecký časopis *Der Spiegel* však rozsudok pochopil trochu inak. Citujem: „Využívanie ľudských kmeňových buniek získaných z embryí ani naďalej nemožno v Nemecku patentovať. Výskumník (Brustle) však vybojoval jeden čiastkový úspech: Ak by bolo možné získať kmeňové bunky modernými metódami bez zničenia embryí, zostane jeho patent zachovaný.“

Ako pri vyhlásení rozsudku poznamenal predseda senátu, je otázne, či je vôbec možné získať embryonálne kmeňové bunky bez zničenia embryí, z ktorého vychádzal aj samotný patent udelený ešte v roku 1999.

V závere svojej odpovede ma Komisia ubezpečila, že rešpektovanie ľudskej dôstojnosti spomínané v rozhodnutí Súdneho dvora je zakotvené v Charte základných práv EÚ. Komisia vraj tiež zohľadňuje ľudské práva vo všetkých fázach tvorby politiky, pričom zároveň sleduje dodržiavanie charty členskými štátmi pri vykonávaní práva EÚ.

Zhrňme si to: Európsky súdny dvor nad akúkoľvek pochybnosť definoval ľudské embryo v najširšom možnom význame a zároveň zakázal obchodné využitie výsledkov výskumu, pri ktorom dochádza k zničeniu embrya a dokonca aj samotného výskumu, ktorého cieľom je získanie patentu. Trvalo to síce veľmi dlho, ale nakoniec najvyššia súdna inštitúcia EÚ po prvýkrát potvrdila, že na ľudské embryo sa vzťahuje rovnaká ochrana, ako na narodené dieťa či dospelého človeka. Že plod v tele matky nie je v žiadnom okamihu len zhlukom buniek, s ktorým si môže ktokoľvek robiť čokoľvek. Rozhodnutie súdu je dobrou správou nielen pre tých, ktorí bojujú za právo nenarodených detí na život. Dáva nádej každému človeku, že hodnota ľudského života nie je vyčísliteľná v peniazoch.

Napriek tomu Európska komisia, ktorá je viazaná týmto nálezom, tvrdí, že nález sa výskumu vôbec netýka, a nerušene obhajuje jeho ďalšie financovanie z verejných zdrojov. Naďalej tvrdohlavo trvá na tom, aby sa z našich spoločných peňazí ďalších sedem rokov financoval výskum embryonálnych kmeňových buniek. Tento výskum doteraz neprinesol žiadne nové liečebné metódy a zákaz patentovania jeho výsledkov znamená, že takto investované prostriedky sú nenávratne stratené. Nevytvoria v Európe ani jedno pracovné miesto, nevylicia jediného pacienta.

Tento prípad bol vyvolaný organizáciou Greenpeace. Je to pre mňa dobre znamenie, že ochrana ľudského embrya, rešpektovanie ľudského života, „humánna ekológia“ svojho času presadzovaná blahoslaveným pápežom Jánom Pavlom II, nie je len snahou kresťanov, ale všetkých ľudí dobrej vôle.

Sociálne učenie Katolíckej Cirkvi predstavuje v súčasnej dobe jeden z najcennejších podkladov pre ľudstvo. Ako som to povedala nedávno v Paríži na Valnom zhromaždení katolíckych rodinných združení: pravda nie je menej pravdou len preto, že je

podporovaná aj Evanjeliom. A tak veľká vďaka patrí Greenpeace Nemecko, že zobrali vážne zákaz výskumu s využívanie ľudských embryí.

Ani nie mesiac po tomto náleze Európskeho súdneho dvora prijal Európsky parlament uznesenie pri príležitosti Svetového dňa boja proti HIV/AIDS, v ktorom vyzýva Komisiu a Radu EÚ, aby zabezpečili prístup všetkých žien k službám ako je „bezpečné a legálne“ umelé ukončenie tehotenstva. Je zrejmé, že poslanci, ktorí toto uznesenie navrhli, ani tí, ktorí ho schválili, nerešpektovali alebo nepochopili stanovisko Európskeho súdneho dvora, že život, ktorý sa vyvíja v tele matky od okamihu počatia, je *ľudský život*.

Hneď prvý článok Charty základných práv Európskej únie má názov „Ľudská dôstojnosť“. Píše sa v ňom, že ľudská dôstojnosť je nedotknuteľná, že sa musí rešpektovať a ochraňovať. Nasleduje článok nazvaný „Právo na život“, ktorý hovorí, že toto právo má každý a že nikto nesmie byť odsúdený na trest smrti. A do tretice je tu článok tri, ktorý garantuje právo každého na rešpektovanie jeho telesnej a duševnej nedotknuteľnosti a napríklad aj zákaz využívania ľudského tela a jeho častí ako takých na dosiahnutie zisku. Právo na potrat v Charte základných práv EÚ nenájdeme.

Európska komisia napriek tomu poskytuje každoročne milióny eur organizáciám, ktoré vykonávajú a propagujú potraty a potratovú antikoncepciu v rozvojových krajinách. Zakrývajú to samozrejme pod pojmy ako sexuálne a reprodukčné zdravie a s nim spojené práva. No nielen to, idú ešte ďalej. Poznám veľmi dobre kanadského lekára, gynekológa, ktorý zanechal svoju univerzitnú kariéru a svoju odbornosť i financie vložil do pomoci africkým ženám, ktoré majú problémy po ťažkých pôrodoch a znásilneniach. Založil v nejednom africkom štáte kliniky pre ženy. Po istom čase požiadal na ich prevádzku aj o grant z rozvojovej pomoci EÚ. Jeho žiadosť však bola zamietnutá. Dôvod? V žiadosti neuviedol dvere a kasu otvárajúce „čarovné“ slovíčka: reprodukčné a sexuálne zdravie a práva. Na svojich klinikách nechcel robiť potraty.

To je len jeden príklad, že Európska komisia, Európsky parlament a aj iné európske a svetové inštitúcie opakujú argumenty, ktoré nemajú žiadny právny podklad ani v európskom ani medzinárodnom práve ako to dokázali Články zo San José.

Rozhodnutie ESD v Luxemburgu viedlo k aktivite, ktorá našla vyjadrenie v európskej občianskej iniciatíve "Jeden z nás" (One of us). "Jeden z nás" je aplikácia nového nástroja, ktorý umožňuje Lisabonská zmluva. Občania EÚ môžu požiadať o zmenu európskej legislatívy ak jeden milión občanov v minimálne jednej tretine členských štátov sa prihlási (podpíše sa) v prospech konkrétnej žiadosti. Iniciatíva "Jeden z nás" žiada, aby pokusy na ľudských embryách neboli financované z finančných prostriedkov EÚ. Ľudské embryo je už jedným z nás a verejná politika v európskej únii musí implementovať rozhodnutie európskeho súdneho dvora C-34/10. Taliansko, Poľsko, Maďarsko a Slovensko už splnili svoje kvóty. Pozývam české združenia a organizácie, aby sa pripojili k tomuto úsiliu a zbierali podpisy pod túto petíciu.

Základom ochrany nenarodeného života je rodina založená na manželstve jedného muža a jednej ženy.

V súčasnej dobe aktuálne dianie upriamuje našu pozornosť na Francúzsko, kde socialistická vláda celou svojou váhou podporuje zákon o manželstve pre všetkých, teda aj pre páry rovnakého pohlavia. Aj homosexuálnym párom má byť poskytnutý právny štatút manželstva. Dve osoby rovnakého pohlavia však nemôžu počať nový život, to nie je prirodzene možné.

V súčasnosti vo Francúzku zákonodarca umožňuje umelé oplodnenie pre páry muž/žena, lebo je zaručený právny rámec manželstva. Ak teraz bude rovnaký právny rámec umožnený aj inej sociálnej realite, právny rámec je prioritný. Následne všetky výhody, ktoré sú ponúkané rodinám založeným na manželstve muža a ženy musia byť automaticky aplikované aj u manželstiev ľudí rovnakého pohlavia. Ide o adopcie detí a tehotenstvo na základe umelého oplodnenia. Navyše dvaja muži, ktorí chcú mať dieťa, sa musia obrátiť na náhradnú matku. Ak zákon definitívne vojde do platnosti legislatívne povolenie náhradných matiek je len otázkou krátkeho času. Tak sa uzatvára kruh medzi ideológiu kontroly populácie, ktorá je vyjadrená potratom a antikoncepciou, propagáciu homosexuality a rodovou ideológiu. To všetko teraz stojí v jednom šíku proti životu.

Ochrana ľudského života je súčasťou mnohých európskych politík. Nepochybujem o tom, že mnohé návrhy týkajúce sa zavádzania jednotných pravidiel v oblastiach ako je verejné zdravotníctvo, ochrana spotrebiteľa, životné prostredie, či rozvojová pomoc, sú z pohľadu kvality a dĺžky života človeka prínosné. Problémom však je, že Európska únia nie je hodnotovým spoločenstvom, ale predovšetkým ekonomickým. Jej cieľom je v prvom rade ekonomická prosperita, ktorú otcovia zakladatelia považovali za záruku mieru vo vojnu zničenej Európe. Snaha dať tomuto ekonomickému zoskupeniu politickú dušu naráža na chýbajúcu spoločenskú dohodu o základných hodnotách. Charta základných práv nie je takouto dohodou, pretože vznikala ako kompromis, ktorý obsahuje všetko a preto zákonite nemôže byť kompasom pri hľadanií východiska z etickej alebo morálnej dilemy.

Znamená to, že máme nad Európskou úniou zlomiť palicu? Možno vás prekvapím, ale myslím si, že nie. Európa potrebuje prosperitu, ktorú je možné dosiahnuť len úzkou spoluprácou. Potrebujeme ďalej posilňovať štyri základné slobody - osôb, tovaru, služieb a kapitálu. Potrebujeme spoločnú obranu a potrebujeme aj vzájomnú solidaritu. Možno niekedy v budúcnosti dospejeme aj k formulovaniu spoločných hodnôt, ktoré budú vychádzať zo skutočného rešpektu voči dôstojnosti každého človeka ako ľudskej osoby. Ale to môže trvať naozaj veľmi dlho. Dovtedy musíme zabrániť večne uponáhľaným politickým vizionárom, aby nám vnútili namiesto pravých hodnôt len nejaké prázdne papierové frázy.

Naším spojencom je demokracia založená na subsidiarite. Sama o sebe je hodotovo neutrálna - ale ruka v ruke so slobodou prejavu a všeobecným volebným právom umožňuje ľuďom, ktorým záleží na budúcnosti, zmeniť prítomnosť.

MUDr. Ana Záborská pracovala jako odborná lékařka v oboru otornolaryngologie, od roku 2004 je poslankyní Evropského parlamentu a členkou jeho výboru pro práva žen a rovnost pohlaví

EMBRYO JAKO LIDSKÁ OSOBA Z POHLEDU EMBRYOLOGA

PETR HACH

Poslední desetiletí přinesly nejen záplavu nových objevů v oblasti rané existence lidských zárodků a plodů spojených jak s mechanismy zrání pohlavních buněk a oplození, tak s molekulárními a genetickými základy příslušnosti k jednotlivým druhům a konec konců i vysvětlujících podstatu individuality a druhové příslušnosti v přírodovědném chápání těchto pojmů.

Průvodním jevem tohoto v podstatě pozitivního rozvoje lidského poznání se ale objevily i odvozené následky, na které není možné nahlížet jako na jednoznačně pozitivní a přínosné, i když jsou tak velmi často prezentovány. Stejně tak i nové poznatky jsou často výsledkem praktik a postupů, které jsou přinejmenším eticky a morálně pochybné. Mám na mysli například fakt, že podstatný přínos pro poznání raných fází embryonálního vývoje umožnilo masové uskutečňování „umělého přerušeni těhotenství“ (eufemistické pojmenovávání zabíjení lidských zárodků na přání většinou matky), rozsáhlých pokusů s lidskými zárodky laboratorně vyráběnými a kultivovanými mimo jejich přirozené prostředí, i likvidace životných embryí, aby bylo možné uskutečnit jejich genetickou diagnosu.

Jaký je vznik a další osud lidského embrya: Po proniknutí spermie, která během svého putování ženskými pohlavními cestami nabude schopnosti oplozovat, do vajíčka, získá vajíčko centrioly potřebné k dokončení druhého redukčního dělení čili meiosis (zracího procesu, kdy pohlavní buňky ztratí polovinu svých chromosomů) a po jeho dokončení se jádro vajíčka stane schopným spojit se ze samčím prvojádrom, které se během doby potřebné k dozrání vaječného jádra vyvine z hlavičky spermie. Spojením obou prvojader obsahujících po jedné sadě chromosomů vznikne nové jádro vybavené stejně jako všechny buňky lidského organismu dvojitou sadou chromosomů a schopné normálního dělení. Nová buňka také získala smíšené povrchové vlastnosti své buněčné membrány, protože ta sestává jak z původní membrány vajíčka, tak z membrány spermie připojené při proniknutí spermie. Nová buňka, **zygota**, se tak i vnějšími vlastnostmi liší od obou buněk původních a mateřský organismus ji vnímá jako cizí. Po zevrubné kontrole úplnosti a kvality molekul DNA obsažených v chromosomech nového jádra se zygota začíná dělit. Přitom je obalena pevnou slupkou z glykoproteinů (takzvaná zona pellucida), do které jsou svými drobnými výběžky zalaty i buňky mateřského vaječníku tvořící tzv. corona radiata. Zygota a buňky vzniklé jejím dělením jsou tak maskovány mateřskými buňkami a tyto obaly účinně brání imunitnímu systému matky v likvidaci cizího organismu – embrya. Toto mladé embryo, dnes obvykle nazývané preimplantační, se volně pohybuje ženským pohlavním traktem a ještě není schopno nidovat (zahnízdít se). K jeho výživě postačuje hlenovitá tekutina svlažující povrch sliznice vejcovodu, tvořená stále uvnitř schránky tvořené zonou pellucidou a zbývajícími buňkami corona radiata.

Jednotlivá dělení zygoty následují rychle za sebou a nové buňky (blastomery) jsou vždy menší a zcela vyplňují prostor omezený zonou pellucidou. První 3 generace buněčného dělení – tzv. rýhování – jsou zcela řízeny proteiny a dalšími faktory vytvořené

vajíčkem ještě před oplozením. Snad proto mají všechny zcela stejné vlastnosti i stejnou potenci a při jejich případném oddělení od rýhujícího se vejce se mohou vyvinout v úplného jedince. Je to tzv. regulační období vývoje a blastomery jsou považovány za totipotentní kmenové buňky. (Doslova to tak ovšem není již u savců, kde se podařilo prokázat, že oddělili se od stadia 4 buněk alespoň 2 blastomery z animálního či vegetativního pólu embrya, nový jedinec se nevyvine, pouze neformované buněčné masy, zatímco při oddělení dvou blastomer se vztahem k oběma pólům se nový jedinec může vyvinout, stejně jako při oddělení pouze jediné blastomery bez ohledu na to, se kterým pólem souvisí.) Během přípravy ke 4. generaci dělení se začnou uplatňovat řídicí faktory odvozené již od jaderných nukleových kyselin a tedy embryu vlastní, které jsou potřebné k syntéze příslušných bílkovin potřebných jak pro postup dělení, tak pro průběh všech životních pochodů. Současně s tím se buňky embrya rozdělí do dvou skupin – jednu tvoří ty, které alespoň částí svého povrchu naléhají na zonu pellucidu a tak komunikují s vnějším prostředím (buňky vnější buněčné masy čili trofoblast), druhou pak buňky zcela obklopené blastomery vnější buněčné masy, které už nekomunikují s vnějším prostředím (buňky vnitřní buněčné masy čili embryoblast), ale zato vykazují zcela nové vlastnosti odvozené od jiné sady aktivovaných genů. Útvar obsahující jak vnější, tak vnitřní buněčnou masu se poněkud nešťastně podle angloamerických embryologů označuje za morulu (pojem ze srovnávací embryologie původně užívaný pro solidní shluk zcela uniformních buněk komunikujících s vnějším prostředím; lidskou „morulu“ naproti tomu tvoří dva rozdílné buněčné typy). Mezi buňky obou skupin se začíná ukládat tekutina, která odděluje vnější a vnitřní buněčnou masu, v celém rozrýhovaném vejci se tak objevuje dutina. Tento jev spolu s postupující degenerací zony pellucidy způsobí rozpad zony a v děložní dutině, kam již postoupilo rýhující se vejce, se objevuje útvar zvaný blastocysta – dutý váček tvořený oploštělými buňkami trofoblastu s dutinou vyplněnou tekutinou a solidním shlukem buněk embryoblastu naléhajícím na jeden pól, jímž se blastocysta přiloží k povrchu endometria. Trofoblast pevně přilne k děložní sliznici a začne ji rozpouštět, takže celá blastocysta se pomalu propadá do vyhlodané dutiny ve sliznici a pevně se v ní zahnízdí (niduje či implantuje). Až do porodu se pak vyvíjí v děloze.

Co rozhoduje o druhové příslušnosti a řídí individuální vlastnosti jedinců uvnitř daného druhu. Podle poznatků současné biologie určuje příslušnost k živočišnému druhu mnohobuněčných organismů typický druhově odlišný počet chromozomů a jejich struktura, daná sestavou molekul deoxyribonukleových kyselin, základních stavebních kamenů chromozomů, tvořících v nich obsažená. Navíc musí být sada chromozomů v každé buňce zdvojená – diploidní. Pro jedince pak je charakteristické namíchání možných variant detailní struktury jednotlivých molekul DNA tvořící neopakovatelnou mozaiku zajišťující individuální jedinečnost každého jedince daného druhu. Pro člověka je charakteristická diploidní chromozomová sada sestávající z 22 párů homologních chromozomů a 2 chromozomů pohlavních – X a Y (ty určují výsledné pohlaví). Jedna polovina chromozomů pochází od otce (obsahují ji spermie) a druhá od matky (jsou ve vajíčku). Individuálních variant souboru molekul DNA typického pro člověka může podle tvrzení biostatistiků teoreticky vzniknout mnohonásobně víc, než je atomů v celém známém vesmíru. Tak je zajištěna neopakovatelnost individuálního vzorce molekul DNA v genetické výbavě každého jedince.

Jeho definitivní podoba vzniká jednak při redukčním dělení – meiose, kdy dozrávají pohlavní buňky (vajíčka a spermie), přičemž se vyměňují části chromozomů v jednotlivých chromozomových párech, jednak při splynutí prvojadér, kdy se spojí individuální kombinace spermie a vajíčka do jednotné diploidní soustavy. K této sadě za fyziologických podmínek nelze nic přidat, ale ani ubrat. Zůstává zachována v úplnosti v každém buněčném jádře od prvního rýhovacího dělení až do smrti. Soubor molekul DNA v jádře každé buňky obsahuje všechny informace (vázané do nukleových molekul) potřebné pro vývoj jedince obecně, pro rozvoj všech buněčných typů tvořících lidský organismus, pro řízení všech životních pochodů včetně duševních a obranných a nakonec i postupný rozvoj změn vedoucích k nezvratnému zániku – přirozené smrti.

Vzniklá zygota je tedy buňka, která obsahuje nový, neopakovatelný, ale úplný genetický návod na vývoj nového jedince daného druhu a potenci tento návod uskutečnit. Patří tedy druhu *Homo sapiens* a má determinován i svůj individuální charakter. Dostane-li se jí příznivých podmínek, vyvine se v nového jedince.

Dvojice faktů, která jsou těžko vyvratitelná: 1. lidské embryo je v prvních dnech své existence zcela volně uloženo ve vejcovodu a navíc může být i pěstováno v laboratorních podmínkách a přitom neztrácí svou schopnost vyvinout se v nového lidského jedince a 2. od počátku své existence je toto embryo mateřským organismem vnímáno jako cizí a mobilizuje proti němu své obranné mechanismy již několik desítek minut po úspěšném proniknutí spermie do vajíčka, tedy daleko dříve, než je zygota připravena uskutečnit své první dělení, zcela vyvrací tvrzení, jimiž se zastánci potratové politiky snaží ospravedlnit své konání, že prý je nový jedinec součástí matčina organismu. Kdyby tomu tak bylo, nebylo by možné vytvořit součást matčina organismu *in vitro* a matka by nemohla mobilizovat své obranné mechanismy proti novému jedinci, kterému poskytuje možnost, aby dokončil svůj vývoj do období, kdy je schopen žít víceméně samostatně. Pokud by tomu tak bylo, pak by mimo jiné muselo těhotenství patřit mezi autoimunitní onemocnění a patřilo by do péče imunologů – což zcela jednoznačně popírají všichni internisté a imunologové a ani gynekologové nejsou nakloněni na takovou eventualitu přistoupit.

Tato nepopíratelná fakta ale také dokazují, že zygota, jediná buňka s jádrem vzniklým spojením samčího prvojádra se samičím, má všechny vlohy a potence vyvinout se v dokonalého jedince a prožít život od jednobuněčného stadia přes dětství, adolescenci, zralý i pokročilý věk až k jeho konci. Tyto vlohy jsou dány zygotě od počátku a během celého životního cyklu se nemění (o tom přinášejí další pádné důkazy i střídatě úspěšné pokusy o klonování, reprogramování buněk, celá problematika kmenových buněk a další). Je proto pouhým zamlžováním stavu poukazování na „neformované embryo“, „postupné nabývání lidského charakteru zárodka“ a další argumentace účelově vyráběná pro ospravedlnění zákroků proti žijícím embryím, pro laboratorní výrobu embryí a jejich likvidace například pro preimplantační diagnostiku. Je paradoxem, že pro tyto účely se zhusta zneužívá i některých výroků nebo myšlenek Učitelů Církve (např. sv. Tomáše Akvinského), samozřejmě s naprosto úmyslným zamlčením jednoduchého faktu, že jejich názory vycházely ze stavu přírodovědného poznání před mnohdy více než 1000 lety.

Je tedy i lidské preimplantační embryo, zárodkem lidského jedince, novým lidským jedincem v zárodečném, dosud nedostatečně vyvinutém stavu, vzniklým

nezávisle na matce a odkázaným na ni pouze jako na ochránce a živitele. Jádro každé jeho buňky obsahuje úplný lidský genetický kód, který mu dává všechny potřebné potence potřebné pro úplný průběh celého životního cyklu od početí až po neodvratitelnou smrt; nelze tedy ani předpokládat, že by bylo možné, aby se vyvinulo v jiný organismus než lidský a naopak, že by vajíčko jiného savčího druhu vložené do lidské dělohy a případně i oplozené lidskou spermií se mohlo vyvinout v normální dítě. Protože každá buňka obsahuje úplný lidský genetický kód, není pravda, že by nejranější stadium rýhujícího se vejce nebylo lidským organismem, pouhým shlukem buněk bez vztahu k lidskému jedinci, jak tvrdí někteří obhájci experimentování s lidskými embryi či arteficiálního potrácení a inseminace (je zajímavé, že na podporu svého tvrzení nedovedou vysvětlit, jakým způsobem či pochodem „pouhý shluk buněk“ sestávající „jen z embryonálních obalů“ bez jakéhokoli vztahu k lidské podstatě najednou nabude charakteru lidského jedince). Již „staří“ genetici v době před objevením struktury a funkce nukleových kyselin a jejich významu učili, že fenotyp (vzhled) je výsledkem uplatnění genotypu, který je rozhodující a řídící, a ne naopak. Poznání významu genetické výbavy v každém jádřepak tento názor jen potvrdilo. Nezáleží tedy na podobě či tvarulidského embrya – ty na jeho lidskosti nemohou nic změnit. I jednobuněčné embryo je novým lidským individuem, byť na úplném začátku své existence. A proto je nutné se k němu chovat s odpovídajícím respektem jako ke každému jinému jedinci, včetně příslušné ochrany jeho nezadatelných práv – zejména práva na život.

Je zajímavé, že v dobách „temného středověku“, kdy cena lidského života byla nepatrná a vážnost jedince závisela ve značné míře najevo společenském postavení v komunitě, byl akt směřující proti narozenému životu pokládán za hrdelní zločin nejhrubšího zrna a trestán velmi drastickým způsobem popravy (např. lámáním kolem „zdola nahoru“, zatímco osvícená doba moderní, která lidskému jedinci připisuje „nevyčísitelnou hodnotu“ nejen toleruje, ale prostřednictvím masivního zpracovávání veřejného mínění i propaguje „přerušování těhotenství“, „regulaci těhotenství“ a dalšími eufemismy označuje likvidaci lidských individuí v míře přesahující počty obětí světových válečných konfliktů na straně jedné a umělou produkci lidských embryí, včetně jejich kvalitativní selekce a likvidace nevyhovujících. Sem patří i výroba jednovaječných dvojčat určených k likvidaci při takzvané preimplantační diagnostice, která má prokázat či vyvrátit přítomnost chromosomově vázaných dědičných chorob.

Stejně tak jako právo na život je třeba respektovat i právo na integritu, kterou zcela neguje destrukce embrya při experimentování s lidskými embryonálními buňkami. Jejich základním principem je „odběr embryonálních buněk“, ve skutečnosti likvidace blastocysty. I kdyby bylo možné prostřednictvím takto získaných buněk nakonec skutečně zachránit život jiného lidského jedince, není cena příliš vysoká? Smířil by se obhájce těchto experimentů s tvrzením, že pro transplantace srdce nebo mozku je možné (a dokonce žádoucí a společensky prospěšné) použít orgánů živých jedinců? Věnoval by své srdce, mozek, míchu potřebnějším po tragické havárii? Jaká by byla kritéria pro přeměnu občana v dárce životně důležitých orgánů – rasové, intelektové, národnostní? Otřesná zkušenost z let druhé poloviny minulého století zřejmě nebyla dostatečná – osvětivská rampa se jen posouvá do embryonálního období, jen následky zůstávají stejné.

Mimoděk se na mysl vtírá citát ze Slávy dcery „Sám svobody hoden, kdo svobodu zná ctíti každou. Kdo v pouta jímá otroky, sám je otrok...“ Vtírají se také vzpomínky na Pandořinu skříňku.

Literatura:

COLOMBO R. The process of fertilisation and its stages. In: SGRECCIA E., LAFITTE J. *The human embryo before implantation – scientific aspects and bioethical considerations*, Vatican: Libreria Editrice Vaticana, 2007, s. 37 – 127.

HILGERS T.: Prenatal and pre-implantation genetic diagnosis: duty or eugenic prelude? In: VIAL CORREA J., SGRECCIA E., Eds.: *Human genome, human person and the society of the future*, Vatican: Libreria Editrice Vaticana, 1999. s. 173 – 189.

SADLER T. W.: *Langmannova lékařská embryologie*, Praha: Grada, 2012.

SICA G.: The embryo – maternal dialogue and preparation for implantation. In: VIAL CORREA J., SGRECCIA E., Eds.: *Human genome, human person and the society of the future*, Vatican: Libreria Editrice Vaticana, 1999. s. 138 – 145.

SNUSTAD D. P. et al.: *Genetika*, Brno: Nakladatelství Masarykovy, Univerzity, 2009

Doc. MUDr. Petr Hach, CSc., Dr. Med. h. c. přednáší histologii a embryologii na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Papežský dokument *Evangelii gaudium*

Papež František vydal 26. 11. 2013 apoštolskou exhortaci *Evangelii gaudium* (Radost evangelia). Křesťané se mají *nechat vést radostí z evangelia*. Papež nechce nahrazovat místní biskupy a nelze od něho očekávat rozhodování o všem. Nejdůležitější pravdou při hlásání evangelia musí být učení o Božím milosrdenství a zpovědnice nesmí být místem mučení. Pečlivou přípravou na kázání mají kněží předcházet tomu, aby věřící uspávali.

Dokument *Evangelii gaudium* je označený jako apoštolská adhortace (povzbuzení, vyzvání). Z formálního hlediska jde tedy o vyjádření méně významné než je encyklika, avšak významnější než jiné druhypapežských výnosů, jako je například apoštolský list. *Evangelii gaudium* je druhým velkým dokumentem papeže Františka, avšak jeho prvním samostatným dílem. Text encykliky *Lumen fidei* (Světlo víry) totiž napsal převážně papež Benedikt XVI. ještě předtím, než se vzdal svého úřadu.

Šipr

FARMAKOLOGICKÝ POTRAT. DŮVODY PRO A PROTI.

Květoslav Šípr

Od začátku devadesátých let se u nás opakovaně prosazovaly snahy umožnit vstup potratového přípravku mifepristonu na zdejší farmakologický trh. Ženám, které překvapilo neplánované otěhotnění, měl být nabídnut další způsob umělého potratu - s tím, že zákrok bude méně nepříjemný a méně rizikový. Po dvě desetiletí se dařilo vysvětlovat, že chemické vyvolání potratu má jen zdánlivé výhody a že ve skutečnosti neexistuje důvod, proč by měl být povolen další způsob umělého ukončení těhotenství.

Tentokrát dopadlo vše jinak. Nepomohla protestní petice, kterou během necelých dvou měsíců podepsalo přes 70 tisíc občanů¹. Nebylo respektováno upozornění na výsledky nových studií, které byly publikovány v prestižních lékařských časopisech a které vyvracely tvrzení o menších zdravotních rizicích potratu vyvolaného chemicky. V červnu 2013 byl v České republice mifepriston (RU-486) registrován. Přesto, anebo snad právě proto, má smysl také nyní hovořit o zdravotních i etických problémech spojených s používáním přípravku.

Pohled do historie

Francouzská farmaceutická společnost Roussel Uclaf se od konce sedmdesátých let dvacátého století zabývala výzkumem, jehož cílem měla být příprava syntetického steroidu, který by měl vlastnosti shodné s působením kortizolu. Překvapivě však byla vyrobena látka, která nepůsobila s kortizolem shodně, nýbrž antagonisticky. Navíc nově vytvořený přípravek projevoval afinitu k receptorům také dalších steroidů, včetně nově hormonu progesteronu, kterému přísluší důležitá role v ochraně těhotenství².

Vedení společnosti se již rozhodovalo upustit od dalšího vývoje přípravku, když vědecký poradce firmy E. Baulieu doporučil novou látku vyzkoušet jako abortivum, tedy přípravek pro vyvolání umělého potratu. Přípravek byl s využitím počátečních písmen firmy Roussel Uclaf pojmenována *RU-486*. Ověřovací pokusy prokázaly, že podání látky skutečně vyvolává potrat a v roce 1988 francouzský ministr zdravotnictví podávání přípravku povolil pod obchodním názvem *Mifegyne*. Generickým názvem látky je *mifepriston*.

Druhou zemí, ve které byl mifepriston registrován, se stala v roce 1991 Velká Británie, zde však přípravek velké obliby nedošel. Ze 74 zdravotnických zařízení, která měla licenci k provádění umělých potratů, se po roce od registrace mifepriston používal jen ve 12 z nich. Někteří angličtí lékaři se dokonce rozhodli na protest proti propagaci mifepristonu nepředepisovat ani jiné léky firmy vyrábějící abortivum.

V roce 1992 byl přípravek registrován ve Švédsku a teprve se značným časovým odstupem v dalších zemích, například v Německu a v Rakousku v roce 1999, v USA a v Kanadě to bylo v roce 2000. Na americký trh uvedla mifepriston firma Danco Laboratories, pod označením Mifeprex byl vyráběn v Číně.

¹ <http://prolife.cz/?a=4&id=2167>

² Šípr, K. RU-486. Mýty a skutečnost. *Scripta Bioethica*, 1994 č. 10, s. 10 – 24

V Itálii se s aplikací mifepristonu začalo v roce 2005, po dvou týdnech však italský ministr zdravotnictví podávání přípravku zakázal s odůvodněním, že k potratům docházelo doma a italská legislativa umělé potraty mimo nemocnici nedovoluje.

U nás proběhly mediální kampaně za povolení mifepristonu nejmasivněji v letech 1992 až 1995, pro protesty veřejnosti však firma vyrábějící mifepriston tehdy žádost o registraci přípravku ani nepodala.

Mechanismus účinku

Mifepriston je „kompetitivním antagonistou“ steroidních hormonů, zejména progesteronu. Soutěží tedy s progesteronem o vazbu na jeho receptory v cílových orgánech, především v děloze.

Jak je známo, progesteron chrání rané těhotenství tím, že umožňuje uhnízdění embrya v děloze, zvyšuje prokrvení děložní sliznice a usnadňuje počáteční výživu zárodku. Předchází také vypuzení zárodku z dělohy tím, že přispívá k uzavření děložní branky a snižuje citlivost děložní svaloviny na látky vyvolávající děložní stahy.

Mifepriston naopak vyvolává potrat právě tím, že brání ochranným účinkům progesteronu: vede k odúmrti děložní sliznice a tím i k odumření embrya, rozšiřuje děložní hrdlo a vede ke stahům děložního svalstva směřujícím k vypuzení mrtvého zárodku³.

Účinek mifepristonu na stahy děložní svaloviny a vypuzení zárodku však je poměrně slabý. Proto se k vyvolání potratu mifepriston kombinuje s podáním prostaglandinů. Tyto farmaceutické přípravky totiž mají na děložní svalovinu mnohem výraznější vliv a mrtvé embryo vypudí spolehlivěji.

Způsob aplikace mifepristonu a počet návštěv ve zdravotnickém zařízení

Optimálně by v době aplikace mifepristonu zárodek neměl být starší jednoho měsíce. Čím je zárodek starší, tím častěji dojde k selhání abortivního účinku mifepristonu, a tím více je matka ohrožena zdravotními riziky, zejména krvácením. Původní předpisy dovolovaly použití přípravku do 49. dne od začátku posledního menstruačního krvácení, ve vyjádření Ministerstva zdravotnictví ČR k registraci k rozhodnutí Státního ústavu pro kontrolu léčiv o registraci přípravků s obsahem mifepristonu s hovoří o možnosti použití do 63. dne od vynechání menstruace.

Považuje se za nezbytné, aby při provádění umělého potratu s použitím mifepristonu navštívila žena příslušné zdravotnické zařízení provádějící nejméně čtyřikrát⁴. Při první návštěvě je vyšetřena, poučena a má jí být poskytnut čas na promyšlení závažného a nevratného kroku.

Při druhé návštěvě je ženě podán mifepriston, nejčastěji ve formě tří tablet po 200 mg. Požaduje se, aby žena tablety požila v přítomnosti lékaře.

Třetí návštěva se má uskutečnit za 36 až 48 hodin po podání tablet. Pokud potrat do té doby nenastal, dostane žena prostaglandin, nejčastěji ústy ve formě tablet. V úvahu přichází také podání prostaglandinu nitroperorálně nebo injekčně. Po aplikaci

³ BAULIEU, E.E.: Contraegeston and other clinical applications of RU 486, an antiprogestone at the receptor, *Science*, 1989, 245, s. 1351-7.

⁴ Die medikamentöse Schwangerschaftabbruch mit Mifepriston (RU 486) und Prostagland. *Eine Information der Hoechst A.G.*, 3. vydání, 1992

prostaglandinu má žena zůstat 4 hod. ve zdravotnickém zařízení, podle potřeby dostává léky na tlumení bolesti. Jestliže ani do šesti hodin po podání prostaglandinu k potratu nedojde, žena se vrací domů. Požaduje se však, aby pro zajištění pomoci při možném silném krvácení místo jejího pobytu nebylo příliš vzdálené od nemocnice.

Za zcela nezbytnou se pak považuje čtvrtá návštěva. Při ní se totiž zjišťuje, zda bylo těhotenství opravdu ukončeno. Vždy se má uskutečnit ultrazvukové vyšetření a někdy je potřeba odebrat také krev na stanovení hladiny choriogonadotropinu.

Registrace mifepristonu v České republice

Po několikaměsíčních neobvykle prudkých diskusích byly rozhodnutím Státního ústavu pro kontrolu léčiv přípravky s obsahem mifepristonu u nás registrovány koncem letošního června: Mifegyne firmy Exelgyn 25. 6. a Medabon společnosti Sun Pharmaceutical Industries 27. 6. 2013. Medabon obsahuje v jednom balení perorální tablety mifepristonu i vaginální tablety prostaglandinového analoga misoprostolu. Současně byl registrován také přípravek Misopregol, který je vyráběn rovněž firmou Exelgyn a patří do skupiny prostaglandinů.

První zprávy o tom, že ve Státním ústavu pro kontrolu léčiv probíhá řízení, které směřuje k registraci mifepristonu určeného pro farmakologické vyvolání umělého potratu, se v denním tisku objevily koncem listopadu loňského roku. Na přímo položený dotaz v lednu 2013 ministr zdravotnictví Leoš Heger prohlásil, že mifepriston „je již v Evropě zaregistrován a bude muset být zaregistrován i u nás“⁵.

Cesta k registraci ovšem trvala ještě pět měsíců, během kterých se diskutovalo na internetu i v denním tisku⁶. Během února a března 2013 podepsalo petici proti povolení mifepristonu přes 70 tisíc občanů České republiky. Na rizika spojená s používáním mifepristonu upozorňovali lékaři, politici i náboženské autority⁷. Dopisy byly zasílány ministru zdravotnictví, řediteli Státního ústavu pro kontrolu léčiv i ministerskému předsedovi.

O vztahu mezi vyjádřeními jednotlivců i skupin občanů, událostmi na politické scéně a rozhodnutím Státního ústavu pro kontrolu léčiv se lze pouze dohadovat. Zpráva o registraci byla ovšem zveřejněna osmý den poté, co premiér Petr Nečas oznámil svou demisi a shodou okolností v den, kdy nově jmenovaný premiér Jiří Rusnok byl pověřen sestavením nové vlády.

Stojí za povšimnutí, v jakém časovém sledu po sobě následovala registrace látek

⁵ <http://zpravy.idnes.cz/on-line-s-ministrem-zdravotnictvi-hegerem-fjd-/odpovedi.asp?t=HEGER3>

⁶ ŠÍPR, K. Méně závažný potrat neexistuje. *Lidové noviny*, 9. 2. 2013, s. 12.

⁷ Biskupové Jan Baxant a Vojtěch Cikrle zveřejnili 7. 2. 2013 prohlášení, ve kterém se praví: „Členové České biskupské konference se znepokojením sledují obnovení snah prosadit, aby byl v České republice registrován a k vyvolávání umělých potratů povolen přípravek mifepriston, známý pod označením RU-486. ... Jsme přesvědčeni, že je třeba rodinu podporovat, nikoli přispívat k její destrukci rozšiřováním možných způsobů umělých potratů. Žádáme, aby bylo od legalizace farmakologického potratu upuštěno.“

Srov. <http://www.ado.cz/clanek/stanovisko-cbk-ke-snam-o-legalizaci-pouzivani-mifepristonu-v-cr>
Obdobně se vyjádřila také Synodní rada Českobratrské církve evangelické: „Přidáváme se k těm, kdo upozorňují veřejnost na nebezpečí, které vychází z laické a nesprávné představy o jednoduchém zákroku, který spočívá jen v podání tablet. Pod touto představou se budou ženy pro potrat rozhodovat ochotněji a s menší zodpovědností. Žádáme proto odpovědné činitele i média, aby upozorňovali na zmíněné nebezpečí zkrácených představ o jednoduchosti zákroku.“

Srov. <http://www.e-cirkev.cz/clanek/3308-Ochrana-zivota-a-rodiny-usmrceni-nenarozeneho-ditete/index.htm>

obsahujících mifepriston a vyjádření Ministerstva zdravotnictví ČR k této skutečnosti. *Vyjádření Ministerstva zdravotnictví k rozhodnutí Státního ústavu pro kontrolu léčiv o registraci přípravků s obsahem léčivé látky mifepriston a misoprostol* bylo publikováno na hlavních stránkách Ministerstva zdravotnictví ČR již 26. 6. 2013, tedy jeden den po registraci Mifegynu a jeden den před registrací Medabonu⁸.

Ministerstvo zdravotnictví ČR ve svém vyjádření zdůraznilo, že mifepriston i misoprostol byly registrovány postupem vzájemného uznání. Přípravek Mifegyne byl registrovaný ve Francii již v roce 1988. Hodnotící zpráva vydaná Francouzskou lékovou agenturou (ANFN) se pak stala základem pro proces vzájemného uznání registrace léků v zemích Evropské unie v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 726/82004. Některá publikovaná prohlášení ovšem svědčí o nesourodosti názorů na závaznost evropských směrnic pro proces registrace léků^{9,10,11}.

Ministerstvo zdravotnictví i Státní ústav pro kontrolu léčiv opakovaně uvádějí, že registrací přípravků s obsahem mifepristonu nedojde k rozšíření podmínek umělého přerušení těhotenství nad rámec současné zákonné úpravy. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 75 ze dne 7. listopadu 1986, kterou se provádí zákon o umělém přerušení těhotenství č. 66/1986 Sb., jednoznačně stanoví, že místem výkonu umělého přerušení těhotenství je ústavní zdravotnické zařízení. Za umělé „přerušení“ těhotenství (umělý potrat) je ovšem třeba považovat vybavení zárodku či plodu z těla ženy, nikoli podání léčiva. Již proto, že v nezanedbatelném počtu případů je pokus o farmakologický potrat podáním tablet neúspěšný a těhotenství se pak ukončuje dočasně chirurgickým zákrokem.

Nežádoucí zdravotní účinky

Představa, že méně invazivní zákrok je vždy také šetrnější, je falešná. Při chemickém potratu je potřeba některé potíže považovat spíše za vedlejší nežádoucí účinky než za komplikace. Kromě krvácení k nim patří bolesti břicha, nevolnost, zvracení, průjemy a bolesti hlavy. Nebylo prokázáno, že by po farmakologicky vyvolaném umělém potratu bylo méně nežádoucích účinků než po potratu chirurgickém. Publikované studie svědčí spíše o opaku¹².

Pozoruhodné výsledky přineslo srovnání komplikací po farmakologickém a chirurgickém potratu, které v roce 2009 v lékařském časopise *Obstetrics and Gynecology* předložila M. Niinimäki se spoluautory¹³. Sledování zahrnuje všechny ženy, které podstoupily umělý potrat ve Finsku v letech 2000 až 2006, šlo celkem o 42.619 žen. Rozdíl ve výskytu komplikací byl nápadný: alespoň jeden nežádoucí účinek byl pozorován u 20 procent žen po farmakologickém potratu a u žen po chirurgickém potratu jen 5,6 procent. Po podání farmak přitom bylo osmkrát častější krvácení a pětkrát

⁸ http://www.mzcr.cz/dokumenty/vyjadreni-ministerstva-zdravotnictvi-k-rozhodnuti-statniho-ustavu-pro-kontrolu-l_7982_1.html

⁹ Srov. <http://www.kdh.sk/spravy/zo-zahranicia/anna-zaborska-slovenske-zakony-maju-prednost>

¹⁰ LAURINEC, J. Je expedovanie mifepristonu etické? *Lékařské listy*, 2013 č. 2, s. 22-23

¹¹ DOBÁKOVÁ, P. Mýty a fakty o registrácii liekov s obsahom mifepristonu. *Lékařské listy*, 2013, č. 2, s. 24-25

¹² [http://www.kdh.sk/sites/default/files/upload/Prof%20Eva%20Grey%20-%20studie%20o%20potratovych%20tabletkach%20\(2\)_2.pdf](http://www.kdh.sk/sites/default/files/upload/Prof%20Eva%20Grey%20-%20studie%20o%20potratovych%20tabletkach%20(2)_2.pdf)

¹³ NIINIMÄKI, M., POUTA, A., BLOIGU, A. aj. Immediate Complications After Medical Compared with Surgical Termination of Pregnancy. *American College of Obstetricians and Gynecologists*, 2009, 114, č. 4. s. 795-804

častěji došlo jen k neúplnému potratu ve srovnání s chirurgickým ukončením těhotenství. Pro neúplný potrat bylo nutno po zákroku u každé dvacáté ženy ještě přistoupit k chirurgickému vyprázdnění dělohy.

Mezi závažná rizika medikamentózního potratu patří ohrožení ženy infekcí, příčinou sepse byla nejčastěji infekce bakterií *Clostridium sordellii*. Ze zprávy amerického Ústavu pro kontrolu léčiv (Food and Drug Administration) plyne, že od září 2000 do dubna 2011 byl mifepriston v USA použit k ukončení těhotenství přibližně u 1,52 milionu žen. Za tu dobu bylo hlášeno celkem 2072 nežádoucích účinků: většinou šlo o krvácení vyžadující krevní transfuzi a infekce. Zemřelo 14 žen, v 8 případech šlo o sepsi¹⁴.

Obsáhlý je výčet stavů, při kterých pro riziko komplikací není dovoleno mifepriston podávat. Patří mezi ně nejen věk nad 35 let, ale také kouření, otylost, cukrovka, poruchy složení krevních tuků, vysoký krevní tlak a další srdeční a cévní choroby. Samozřejmou kontraindikací podání mifepristonu je mimoděložní těhotenství nebo podezření na tento stav. Zjištění mimoděložního těhotenství nemusí být vždy snadné, proto se ve zprávě o nežádoucích účincích mifepristonu v USA za období 2000 až 2011 uvádí mimoděložní těhotenství v 58 případech¹⁴.

Když bylo v roce 2000 v USA povoleno používat mifepriston jako abortivum, o jeho zdravotních rizicích se mnoho nevědělo. Když se vyskytl větší počet úmrtí po podání mifepristonu a prostaglandinového přípravku, americký Ústav pro kontrolu léčiv rozeslal terénním lékařům varování. Všichni rodinní lékaři byli upozorněni na dosti nenápadné počáteční příznaky vzniklé komplikace infekce charakteru sepse. Po chemickém potratu může se sepsa probíhat i bez zvýšené tělesné teploty a může se projevit pouze slabostí, nevolností, zvracením či bolestmi v oblasti žaludku¹⁵.

Medikamentózní potrat je psychicky značně zatěžující. Žena čeká, až plod v jejím těle odumře. Vlivem prožívaných bolestí, úzkostí a deprese může změnit své stanovisko a odmítnout pokračovat v potratu v době, kdy je plod mifepristonem již poškozen. Narození postiženého dítěte pak nelze vyloučit.

Etická hlediska

Ani chirurgický ani chemický potrat nelze považovat za dobrý, z etického hlediska nejde o skutečnosti podstatně odlišné. V obou případech jde o ukončení života lidské bytosti v nejranějším období jejího vývoje. Při umělém potratu pomocí „léčiva“ však může vznikat dojem, že jde vlastně o „lékařský zákrok“ jako v jiných případech.

Z dosavadních zkušeností také víme, že v minulosti se každá liberalizace potratových předpisů na krivce potratovosti projevila negativně. Lze očekávat, že také možnost ukončit těhotenství „tabletami“ povede k mylné představě, že nejde o závažnou záležitost. Proto je třeba problematiku farmakologického potratu objasňovat i po registraci mifepristonu.

¹⁴ Mifepristone U.S. Postmarketing Adverse Events Summary through 04/30/2011. Text je dostupný na adrese: <http://www.fda.gov/downloads/Drugs/DrugSafety/PostmarketDrugSafetyInformationforPatientsandProviders/UCM263353.pdf>

¹⁵ Food and Drug Administration: *Mifeprex (mifepristone) Information*. Text je dostupný na adrese: <http://www.fda.gov/drugs/drugsafety/postmarketdrugsafetyinformationforpatientsandproviders/ucm111323.htm>

Před každým umělým ukončením těhotenství se žena rozhoduje mezi přijetím a nepřijetím dítěte. Při chirurgickém potratu prožívá žena zákrok ve stavu bezvědomí vyvolaném anestezií, při medikamentózním potratu je žena vystavena zvažování důvodů pro a proti ještě po požití tablet. Navíc se při medikamentózním potratu část tíhy odpovědnosti přesouvá z lékaře na ženu¹⁶.

V diskusích o registraci mifepristonu bylo možno se setkat s tvrzením: „Naše ženy mají právo na jednoduchý, šetrný a bezpečný způsob umělého potratu.“ Nic takového ovšem neexistuje. Podobná tvrzení jsou pouhým populismem. Umělý potrat patří vždy mezi závažné lékařské zákroky s nezanedbatelnými zdravotními riziky a dosud nebyl předložen žádný důkaz, že by rozhodnutí pro potrat s použitím mifepristonu riziko zákroku zmenšovalo¹⁷. Objašňování účinku mifepristonu proto souvisí také s otázkou pravdy, omylu a lži.

Závěr

Medikamentózní potrat patří mezi lékařské zákroky, které jsou spojeny se závažnými zdravotními riziky. Ani po registraci mifepristonu nelze připustit mateřní lidi představou, že potrat vyvolaný tabletami je šetrnější než potrat chirurgický. Prevencí umělých potratů je nejen plánované rodičovství, ale také ochota přijmout i neplánované dítě.

¹⁶ DUDOVÁ, V., DUDA, J., Mifepriston. Text je dostupný na adrese:

<http://bioetika-v-lekarenstvi.webnode.cz/mifepriston-ru-486/>

¹⁷ ŠIPROVÁ, H., ŠIPR, K. Umožní mifepriston šetrnější provádění

umělých potratů?, *Folia Universitatis Tyrna viensis*, 2006, vol. 12, s. 608-670.

Prof. ThLic. MUDr. Květoslav Šipr, CSc. vyučuje na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci

Olomoucký arcibiskup Mons. Graubner k encyklice *Humanae vitae*

Znalost dokumentu se nezřídka nejen u pracovníků médií omezuje na falešnou představu, že papež v encyklice „zakázal“ antikoncepci. Podstatně méně se ví o důrazu encykliky na manželskou lásku, která, jak to vyjádřil také Jan Pavel II. (FC, 29), „je jedinečnou účastí na tajemství života a lásky samého Boha“. Nikoli názor Pavla VI., ale „učitelským úřadem vícekrát vyložená nauka“ (HV, 12) odůvodňuje, proč přirozená dispozice ženy nemá být měněna, avšak oprávněně může být využívána (HV, 16). Vždyť „manželé jako rodiče spolupracují s Bohem Tvůrcem při početí a zrození nového člověka“ (EV, 43). Je-li láska manželů jedinečnou účastí na tajemství života a lásky samého Boha (FC, 26), sotva lze církvi zazlívát, že se vyjadřuje pozitivně o manželech, kteří „využívají sexuality v její původní dynamice, jako je úplné sebeodevzdání, bez manipulování a znetvoření“ (FC, 32).

Bioetika, 8, 2008, č. 1-2,

BIBLICKÉ ZÁKLADY

UČENÍ ENCYKLIKY HUMANAE VITAE

JOSEF BENEŠ

Papež Pavel VI. se v encyklice Humane vitae (HV) vyjádřil k otázkám regulace početí slovy: „Je nutno vyloučit, jak Učitelství církve již vícekrát prohlásil, přímou sterilizaci, buď trvalou nebo dočasnou jak muže, tak i ženy. Stejně tak je vyloučen jakýkoliv zásah, který buď vzhledem k předvídanému manželskému styku nebo při jeho uskutečňování či v průběhu jeho přirozených následků zamýšlí jako cíl nebo jako prostředek znemožnit zplodění života“. Je důležité ozřejmit, zda se v encyklice Humanae vitae hlásá nová nauka, anebo jde o učení, které je v plném souladu s učením Písma svatého a nepřetržitou tradicí církve.

Vyprávění o Onanovi

Je pravdou, že v Písmě se nesetkáváme s výslovným učením o antikoncepci. Je to tím, že tento problém v době Izraele nebyl nikterak aktuální. Starý Izraelita toužil po potomstvu. Bezdětnost byla pokládána za velké neštěstí, za Boží trest, za společenskou pohanu, hojnost potomstva za projev Božího požehnání. Krásně to vystihují starozákonní žalmy, např. žalm 127, kde se praví: „Hle, Hospodinovým darem jsou synové, odměnou je plod lůna. Čím jsou bojovníku šípy v ruce, tím jsou synové z mladých let.“ Tento postoj Izraelity vylučoval jakoukoliv snahu omezit počet svého potomstva. Starozákonní člověk doufal, že alespoň ve svém potomstvu užije Mesiáše.

Přesto se však setkáváme s velmi markantním případem antikoncepce, a to ve vyprávění o Onanovi, synu Judy v 1. knize Mojžíšově kap. 38,8-10. Nejdříve se však seznámíme s tzv. levirátním zákonem (5. kniha Mojžíšova, kap. 25, 5-10). Tento zákon ukládal švagrovi /levir - latinsky švagr/, aby vešel k vdově po svém zemřelém bratru, který po sobě nezanechal mužského potomka, a potomka mu zplodil. Prvorozený syn, který vzešel z takového svazku, byl zákonně pokládán za potomka zesnulého, byl nositelem jeho jména, byl jeho dědicem. Nesplnění tohoto požadavku s sebou neslo určité důsledky, o kterých bude řeč později.

Případ Onana je klasickým příkladem levirátního zákona. Starší Judův syn Er umírá, otec Juda nařizuje mladšímu synu Onanovi, aby vešel k jeho manželce, nyní vdově Tamaře, aby svému bratru zplodil potomka. Toto pro nás nezvyklé jednání bylo v tehdejší době závazným mravním kodexem - dobro potomstva bylo ceněno tak vysoko, že snaha, aby po zesnulém zůstali legitimní potomci, plně ospravedlňovala takové jednání, činila z něho dokonce závazný projev piety. Onan však jednal vychytrale: „Onan věděl, že to potomstvo nebude patřit jemu; proto kdykoli vcházel k ženě svého bratra, vypouštěl semeno na zem, aby svému bratru nezplodil potomka“ /Gen 38, 9/. Toto jednání však s sebou nese neblahé důsledky: „Jeho počínání bylo v očích Hospodinových zlé, proto usmrtil i jeho“ /Gen 38, 10/.

Onanovo jednání bylo pokládáno za trest. Tímto způsobem text vykládali církevní otcové, např. sv. Augustin, výklad přejímá i encyklika Casti connubii Pia XI. Tento výklad je některými teology zpochybňován: potrestání Onana se vztahuje prý na jeho

neochotu zplodit svému bratru potomstvo a ne na jeho antikoncepční praxi. Kdyby tato námitka obstála při podrobnějším zkoumání, ztratil by ovšem text Gen 38, 8-10 svůj význam biblického argumentu pro nepřípustnost antikoncepce.

Proto text podrobíme hlubšímu zkoumání: Co učinilo jednání Onana tak zavrženíhodným, že za to nakonec zasloužil trest smrti. Co způsobilo, že „jeho počínání bylo v očích Hospodinových zlé“? Byla to pouze jeho neochota zplodit svému bratru potomka a dědice, nebo to byla jeho praxe při pohlavním styku? Obrátíme se k pozdějšímu textu, tj. Deut 25, 1-10, kde se dovíme, s jakými tresty musí počítat Izraelita nedodržující nařízení levirátního zákona. „Jestliže si ten muž nebude chtít vzít svou švagrovou, vystoupí jeho švagrová do brány ke starším a řekne: ‚Můj švagr se zdráhá zachovat svému bratru jméno v Izraeli, není svolný užít vůči mně práva švagrovství. Předvolají ho tedy starší jeho města a promluví s ním. Když bude stát na svém a řekne: ‚Nechci si ji vzít, přistoupí k němu před staršími jeho švagrová, zuje mu střevíc, plivne mu do tváře a prohlásí: ‚To si zaslouží muž, který nechce svému bratru zbudovat dům.‘ I bude mít v Izraeli přezdívku Dům vyzutého“ /Deut 25, 7-10/.

Jestliže srovnáme text, který stanoví potrestání za opomenutí, zjistíme značný rozdíl. Vdova po zesnulém mohla od svého práva tiše odstoupit, nemuselo dojít k soudnímu projednání. Pouze když na svém právu trvala, mohlo po slyšení před staršími města dojít k líčení. Není zde však řeč o případném potrestání smrtí. Z toho vyplývá, že pouhé opomenutí levirátního zákona bylo považováno za sociální přečin se sociálními důsledky. Proč byl tedy Onan tak přísně potrestán? Protože se nejen provinil odmítáním levirátní povinnosti /tím by se byl jednoduše provinil i tehdy, kdyby k manželce svého bratra vůbec nevcházel/, ale protože se choval nepřírozně při pohlavním styku. Jeho vina spočívala v součtu několika provinění: neochoty splnit příkaz otce, neochoty zplodit svému bratru potomstvo a ve vychytralém jednání při pohlavním styku, které je podrobně líčeno, aby bylo poukázáno na jeho zvlášť zavrženíhodný charakter.

Lze proto v textu Gen 38, 8-10 právem spatřovat odmítnutí coitus interruptus, jakožto antikoncepční metody. Antikoncepce je skutečně v příkrém rozporu s biblickým poselstvím, které v sexualitě spatřuje především službu životu budoucích generací.

Starokřesťanské texty

V některých textech Nového zákona /Gal 5, 20; Zjev 9, 21; 21, 8; 22, 15/ se hovoří o takzv. „farmakeia“, pachatelé se nazývají farmakoi. Je počítán mezi hříchy „vylučující z království Božího“. Zdá se, že v tomto pojmu jsou zahrnuti všichni, kteří míchali různé nápoje a jedy, mezi nimi i abortivní a antikoncepční přípravky. Didaché, Učení dvanácti apoštolů, se zmiňuje také o „farmakeia“, a ti, kteří je užívají, jsou „vrazi potomstva, ničitelé obrazu Božího“.

Od počátku panuje v církvi přesvědčení, že umělé antikoncepční metody jsou nepřípustné. Rozlišení mezi odstupňovanou mravní špatností potratu a antikoncepce nebylo vždy dosti zřejmé, někdy se tyto pojmy zaměňovaly, vždy však bylo obojí odmítáno.

„My křesťané,“ praví sv. Justin, „se ženíme jen, abychom plodili děti, nebo, neženíme-li se, žijeme zcela zdrženlivě“ /Apologia 1, 9/. Totéž dosvědčuje řecký filozof Athenagoras: „Zplození dětí je mírou pro uspokojení našeho pudu,“ /Prosebný list za křesťany 33PG 6, 965/. Minucius Felix praví: „Jsme dobrovolně vázání

poutem jediného manželství s přáním zplodit děti“ /Octavius 31, 5; CSEL 2, 45/. Klement Alexandrijský tvrdí, že „manželé se se svými manželkami stýkají počestně pouze tehdy, pokud plodí děti“. /Stromata 3, 11, 71, 4, PG 815, 228/. Didaskalia /220–250/ zavrhuje sodomii, bestialitu, smilstvo, cizoložství a styk s těhotnou ženou, protože nevede ke zplodění, ale slouží pouze k získání rozkoše. Podobné názory zastává sv. Ambrož, sv. Jan Zlatoústý, sv. Jeroným. Didaché /52 /ve svém učení o dvou cestách zavrhuje užívání prostředků, kterými se ničí potomstvo a „kazi obraz Boží.“ Lactantius tvrdí, že jediný prostředek vyhnout se potomstvu je zdrženlivost /Divinae institutiones 5, 9, 17 CSEL 19, 427/. Sv. Jan Zlatoústý praví, že „lidé, kteří z lakoty nechtějí mít děti, mrzačí přirozenost nejen tím, že vraždí novorozeňata, ale i tím, že maří vznik života“ /Homilie 28 k Matoušovy 5, PG 57, 357/. Sv. Augustin odsuzuje antikoncepční praktiky manichejců: „Když se manželství odnímá to, co manželství manželstvím činí /tj. plození/, pak jsou manželé hanební milovníci, manželky děvky, manželská lože nevěstince a tcháni kuplíři“. /Contra Faustum 15,7;CSEL 25,429/. Nedovolený styk praktikovaný pouze pro rozkoš, bez přání potomstva přirovnává k obžerství /De bono matrimonii 16, 18 CSEL 41, 210/.

Odmítání antikoncepce v textech pozdějších autorů

V penitenciářích 6. – 11. století se užívání antikoncepčních nápojů pokládá za maleficium, odmítán je coitus interruptus. Tyto praktiky jsou pokládány za těžké hříchy a je za ně ukládáno závažné pokání.

V Decretum z r. 1094 v kán. Aliquando je výslovně odsouzen „protipřirozený styk“, který je pokládán za těžší hřích než cizoložství. V Gratiánových dekretch jsou manželé, kteří používají „jedy pro neplodnost“ odsouzeni jako smilníci /Decretum 2,32/. Stejných slov užívá Petr Lombardský /Sentence 4,31,3/. Ve sbírce Dekretů z r. 1230 Raymunda Peñafortského se i užívání antikoncepčních prostředků dokonce hodnotí jako vražda. Tomáš Akvinský v Teologické summě /II II 154, 12/ zařazuje nepřirozený styk mezi „hříchy proti přirozenosti“. Erasmus Rotterdamský má za to, že manželství starých a neplodných lidí nejsou pravá manželství. /Christiani matrimonii institutio V., 617/.

Sv. Alfons z Liguori rozlišoval tři druhy manželských cílů: 1. vnitřní a esenciální (poskytování povinnosti – debitum matrimoniale a nerozlučitelné pouto – vinculum matrimoniale), 2. vnitřní a akcidentální (plození potomstva a ochrana před žádostivostí), 3. vnější a akcidentální (různé skutečnosti – vyřešení sporů, dosažení rozkoše). /Theologia moralis 6,882/

Pařížský teolog Le Maistre /1432–1481/ trval na názoru, že coitus interruptus je „těžkým hříchem proti přirozenosti, manželským smilstvem“ /Morální otázky 56–79/, že je „horším hříchem než smilstvo, protože je zaměřen proti budoucímu životu“ /ibidem II, 62–63/. 15. listopadu 1816 Sancta Poenitentia ve své responsum vyjádřila, že manželka není povinna manžela, který koná coitus interruptus, odmítnout, ale pouze rozumně napomenout. Inkvizice za bl. Pia IX. z 21. 5. 1851 odmítla tvrzení dovolenosti coitus interruptus jako skandalózní, protivící se přirozenému zákonu. Lev XIII. ve své encyklice Arcanum Divinae Sapientiae z 20. 10. 1880 praví, že má být zachována „svatá počestnost manželského lože“, jak církev vždy v minulosti zdůrazňovala.

31. 12. 1930 zveřejnil Pius XI. encykliku *Casti connubii*, která navazuje na encykliku *Arcanum Divinae Sapientiae* a obsahuje systematickou nauku o manželství. Odmítá rozvody, manželství na zkoušku, abortus, sterilizaci. Jménem církve prohlašuje, že každé užití manželství, při jehož výkonu je úkon úmyslně oloupen o svou přirozenou schopnost zplození života, se protíví zákonu Božímu a přirozenosti, a ti, kteří takto jednájí, se poskrvňují těžkou vinou /DS 3717/. Abortus odmítá zvláště naléhavě /*gravissimum facinus* – nejtěžší zločin DS 3719/. Tato encyklika svým slavnostním tónem představuje vyhlášení autentického učitelského úřadu. Její odmítání je hříchem proti víře, i když se nejedná přímo o herezi.¹

Encyklika se také vyjadřuje k problému partnera, který je nucen ke spolupráci: „Církev ví, že nezřídká jeden z manželů hříšné jednání pouze trpí, ale nečiní, když z vážných důvodů připouští převrácení přirozeného řádu, které sám nechce, je pak bez viny, pokud pamětliv zákona lásky nezanedbává snahu druhého od hříšného jednání odvracet“. /DS 3718/. Němečtí biskupové ve svém vyhlášení z r. 1926 prohlásili, že i manžel může žádat o styk, jestliže jeho žena užívá pesaru, vždy když je pro něj nebezpečné postrádat manželský úkon.

Encyklika dále výslovně říká, že bezhříšně jednájí manželé, kteří užívají svého přirozeného práva, i když z přirozených důvodů – časových nebo na základě defektů – nemůže dojít k početí /DS 3718/. Toto tvrzení zdůvodňuje tzv. sekundárními cíli manželství – vzájemnou pomocí a utišením žádostivosti. V tomto textu je také vyjádřeno dovolení – užívat přirozeného plánování rodičovství pomocí časové volby, užíváním pohlavního styku v neplodném období. Smysl pohlavního styku je odvozen nejen z „primárního cíle“, tj. z plození, ale i ze „sekundárních cílů“ – hodnota těchto cílů je taková, že pohlavní styk je legitimní, i když z přirozených důvodů nemůže dojít k početí. Papež Pius XII. ve svém projevu italským porodním asistentkám z 29. 10. 1951 /AAS 43, 845/ a v projevu členům společenství rodin 26. 1. 1951 /AAS 43, 859/ podtrhl morální přípustnost metody časové volby. Ve svém projevu z 12. 9. 1958 /AAS 50, 735/ vyjádřil dovolení, že žena může užívat hormonální tablety k léčení chorob - sterilizace nepřímá, přípustná ne základě principu dvojího účinku. Papež Jan XXIII. ve své encyklice *Mater et Magistra* z 15. 5. 1961 odmítá názor problém přelidnění řešit za pomoci opatření, „která se protíví Božímu mravnímu řádu a zbavují lidské plození jeho důstojnosti“ /AAS 53, 446/.

Historický přehled ukazuje, že od samých počátků v církvi vládne trvalé a nezvratné přesvědčení o mravní nepřípustnosti umělých zásahů člověka do procesu plození. V tomto základním přesvědčení lze rozeznat dva dílčí proudy: přísnější, který má svůj původ u sv. Augustina - ospravedlňuje pohlavní styk pouze přímým úmyslem plození. Mírnější názor připouští manželský styk i mimo možnost plození /s neplodným partnerem, v neplodném období/. Tento názor nalezl i své potvrzení v učení magisteria, protože odpovídá širšímu pohledu na manželský úkon, který zahrnuje jak význam plodivý, tak i spojivý.

¹ viz J. Fuchs, *De castitate et ordine sexuali*, Roma, 1960

Učení II. vatikánského koncilu

Kardinál Suenens: „Zábrana početí je své podstatě popřením manželského společenství, které rozkládá a přeměňuje v sobectví.“/Love and Control, 103/

II. vatikánský koncil dává v této oblasti obecné směrnic:

„Manželé vědí, že plněním úkolu dávat život a vychovávat – což je třeba považovat za jejich vlastní poslání – se stávají spolupracovníky lásky Boha Stvořitele a jakoby jejími tlumočnický. Proto budou plnit svůj úkol s lidskou a křesťanskou odpovědností. S vnímavou uctivostí vůči Bohu si vytvoří společnou dohodou a úsilím správný úsudek. Při tom přihlédnou jak k vlastnímu dobru, tak k dobru svých dětí, ať již narozených nebo v budoucnu předvídaných; uváží též hmotné i duchovní podmínky doby a své situace a budou mít konečně zřetel i na dobro rodinného společenství, světské společnosti a církve. Tento úsudek si musí koneckonců udělat před Bohem sami. Ať si však jsou křesťanští manželé vědomi toho, že způsob svého jednání nemohou určovat podle své libovůle, ale že se vždycky musí řídit svědomím, které se má přizpůsobovat Božímu zákonu, a že mají být učenliví vůči učitelskému úřadu církve, který tento zákon ve světle evangelia autenticky vykládá...“

Manželství ovšem nebylo ustanoveno jen kvůli plazení, ale už sama povaha nerozlučného svazku mezi osobami a prospěch dětí vyžadují, aby se spořádaně projevovala, rozvíjela a zrála i vzájemná láska mezi manželi. Proto, i když chybí často tak žádané potomstvo, manželství jako pospolitost a společenství celého života trvá a zachovává si svou hodnotu a nerozlučnost“. /GS 50/.

„Koncil ví, že některé životní podmínky dnes často manželům brání v harmonickém manželském životě a že se manželé mohou octnout v okolnostech, kdy se alespoň dočasně nemůže zvětšovat počet dětí a jen s obtížemi se při tom dá zachovat věrná láska a plné životní společenství. Kde je však intimní manželský život přerušen, tam může být nezřídká ohrožena věrnost a poškozeno dobro dětí... Někteří se opovažují řešit tyto problémy způsobem nečestným, neštítí se dokonce ani usmrcení; církve však připomíná, že mezi Božími zákony, týkajícími se na jedné straně předávání života a na druhé straně pěstování pravé manželské lásky, nemůže být skutečný rozpor. ... Když tedy běží o to, jak uvést v soulad manželskou lásku s odpovědným sdělováním života, nezávisí mravní povaha jednání jen na upřímném úmyslu a zhodnocení pohnutek, ale musí se určovat objektivními měřítky, vzatými z přirozenosti lidské osoby a jejich činů. Tato měřítka uchovávají celý smysl vzájemného darování i lidského plazení v ovzduší pravé lásky. To ovšem nelze uskutečnit, nepěstuje-li se poctivě ctnost manželské čistoty. Děti církve, které se opírají o tyto zásady, nesmějí při řízení porodnosti nastoupit cesty, jež zamítá učitelský úřad církve, vykládající Boží zákon“. /GS 51/.

V tomto textu koncil stanoví „status questionis“ – na jedné straně je třeba počet dětí zodpovědným způsobem plánovat, na druhé straně je manželský styk nezbytný pro dobro rodiny.

Obecně uvádí „objektivní měřítka“:

Srov. Pius XI., enc. Casti connubii: AAS 22/1930/, 559 – 561: DS 3716–3718; Pius XII., proslov k účastníkům sjezdu Italského svazu porodních asistentek 29. 10. 1951 etc. - Některé otázky, které potřebují další pečlivější prozkoumání, byly z příkazu nejvyššího velekněze předány komisi pro studium populace, rodiny a porodnosti, aby mohl nejvyšší velekněz, až komise splní svůj úkol, pronést úsudek.

Vydání encykliky *Humanae vitae*

Na základě doporučení II. vatikánského koncilu vydal papež Pavel VI. 29. 8. 1968 encykliku *Humanae vitae*, ve které zdůrazňuje dobro předávání života, svatost nevinného života, důstojnost pohlavní lásky v manželství. K problematice antikoncepce uvádí: „Církev však vyzývá lidi k zachování norem přirozeného zákona, který odjakživa lidem tlumočila a učí, že každý manželský styk musí zůstat otevřený k sdělování života“ /11/

„Učitelským úřadem vícekrát vyložená nauka se zakládá na nerozlučném spojení dvojího významu manželského styku, který je Bohem chtěný a který člověk z vlastního popudu nemůže rozbít: je to význam spojivý a plodivý“ /12/

„Je nutno vyloučit, jak Učitelský úřad církve již vícekrát prohlásil, přímou sterilizaci, buď trvalou, nebo dočasnou jak muže, tak i ženy. Stejně tak je vyloučen jakýkoliv zásah, který buď vzhledem k předvídanému manželskému styku nebo při jeho uskutečňování či v průběhu jeho přirozených následků zamýšlí jako cíl nebo jako prostředek znemožnit zplození života“ /14/.

Papež Jan Pavel II. v exhortaci *Familiaris consortio* vysvětluje: „Když manželé antikoncepcí odtrhnou od sebe tyto dva významy, které vepsal Stvořitel do podstaty muže a ženy a do dynamiky jejich pohlavního spojení, podrobují Boží plán své libovůli.“ „Manipulují“ s lidskou sexualitou a snižují ji, a tím i sebe a svého partnera – protože odnímají sexualitě charakter úplného sebeodevzdání. Zatímco pohlavní spojení celou svou povahou vyjadřuje bezvýhradné vzájemné sebedarování manželů, stává se z něho antikoncepcí projev objektivně opačný, sebedarování neúplné. Tak přistupuje k odmítnutí otevřenosti pro život také zfalšování vnitřní pravdy manželské lásky, která je povolána k sebeodevzdání celé osoby.

Když naproti tomu manželé tím, že se přizpůsobují obdobím neplodnosti, respektují spojitost mezi stykem a plazením, podrobují se Božímu plánu a „využívají“ sexualitu v její původní dynamice, jakou je úplné sebedarování, bez manipulování a znetvoření“ /FC 32/.

Závaznost učení encykliky *Humanae vitae*

V projevu k účastníkům kongresu morálních teologů v Římě se v roce 1998 vyjádřil papež Jan Pavel II. jednoznačně: „V *Humanae vitae* se nejedná o učení vymyšlené lidmi, ono samo bylo stvořitelskou rukou Boží vepsáno do přirozenosti člověka a bylo Bohem potvrzeno ve Zjevení. Učinit toto učení předmětem debaty znamená odepřít Bohu poslušnost našeho rozumu. Nikdy proto nemůže dojít k situaci, která by ospravedlňovala opatření zabraňující počtí“.

Učení encykliky *Humanae vitae* je výnosem autentického učitelského úřadu, k němuž mají věřící přilnout náboženskou poslušností rozumu a vůle /LG 25; CIC kán. 752/. Co znamená tento požadavek náboženské poslušnosti rozumu a vůle? Jedná se snad o zásadu „slepé poslušnosti“?

Církev nezastává zásadu slepé poslušnosti. Naopak, jestliže se někdo k někomu slepě přilne, jedná nemorálně. Absolutně slepá poslušnost by totiž byla hříchem i v případě, že by člověk jednal správně. Zřekl by se totiž svého svědomí, nenaslouchal by svému svědomí, jednal by bez svědomí, a takové jednání je vždy nemorální. Odložit svědomí a slepě se svěřit autoritě je vždy hříchem. Jestliže však člověk dospěje

k závěru, že skrze určitou autoritu k nám mluví sám Bůh, nebo tato autorita nám sděluje Boží vůli, pak kategorický příkaz svědomí zní: poslechni.

Autorita může na člověka působit pouze přes svědomí. Jestliže křesťan vírou přijme, že určitá autorita mu předkládá Boží pravdy, nemůže vzápětí „ve jménu svědomí“, tuto autoritu odmítnout – byl by v rozporu sám se sebou. Pokud zvážíme, jak často, s jakým důrazem se k dané tematice vyjadřoval učitelský úřad ve svém řádném výkonu, pak je pro věřícího katolíka nemyslitelné, že by živý Pán církve dopustil omyl autentického magisteria, který by uvedl do zmatku svědomí milionů věřících.

Učení Humanae vitae chrání důstojnost člověka, především ženy. Antikoncepční prostředky činí ženu disponovatelnou a vykořisťovatelnou. Metoda časové volby je oproti tomu obohacením vzájemné lásky – vede oba partnery ke spolupráci, manžela vede k zájmu o ženu, k respektu vůči jejím fyzickým podmínkám, prohlubuje dialog mezi partnery, nepřipouští, aby se jeden uzavřel do sebe a břemeno odpovědnosti nechával na bedrech druhého. Při užívání umělé antikoncepce dochází naopak k rozpolcení vztahu – jeden z partnerů musí technickým způsobem potlačit aspekt své přirozenosti – svou plodnost, musí se jí zbavit, aby mohl být přijat svým partnerem.

Závěr

Úkolem teologa není upozorňovat na škodlivé účinky antikoncepce v oblasti zdravotní, psychické a sexuální. Je však třeba upozornit na neblahé důsledky v oblasti mravní. Jsou to především nárůst sobectví a bezohlednosti v partnerském vztahu, snaha o stálou disponovatelnost partnerem, které vedou k odosobnění. Snadnost antikoncepce umocňuje pokušení oddávat se lehkomyšlným mimomanželským vztahům. Zavádějící je názor, že antikoncepce je prostředkem proti potratům.

„Je to ovšem ještě antikoncepce, která je doporučována jako nejúčinnější prostředek proti potratu, bezpečný a dostupný všem. Katolická církev je potom obviňována, že prakticky podporuje potrat, když stále trvá na svém, že podstata antikoncepce je nezákonná. Může se jistě stát, že se někteří uchylují k prostředkům antikoncepce, aby se vyhnuli zlu potratu. Jsou to však chybné představy o tom, co je dobro. Dojde-li k početí nechtěného života, ještě se zvětšuje pokušení potratu. Společenské klima, které podporuje potrat, serozšířilo významně tam, kde je odmítána nauka církve o antikoncepci. Bezpochyby antikoncepce a potrat jsou v morálním smyslu naprosto rozdílná zla. Jedno popírá neporušenou pravdu sexuálního aktu jako vlastního vyjádření manželské lásky, druhé pak ničí život člověka. To první odporuje ctnosti manželské čistoty, to druhé ctnosti spravedlnosti a ve skutečnosti přestupuje příkázání „nezabiješ“.

Jistě se stane, že se někdo utíká k antikoncepci nebo potratu proto, že ho k tomu donutily četné životní nesnáze, které ovšem nikoho neosvobozují od toho, aby se nesnažil vždy a za všech okolností zachovávat Boží zákon. Dává se přednost egoistickému pojetí svobody, které v početí nového života vidí spíše překážku vlastní seberealizace. A tak život, který by mohl vzniknout ze spojení muže a ženy, stává se nepřítelem, a potrat je jedinou možností, jak řešit obtíže, když prostředky antikoncepce selhaly. /EV 13/.

Teologickou argumentaci vyjadřuje papež slovy: „Na počátku každé lidské osoby stojí stvořitelský úkon Boží: žádný člověk nepřichází na svět náhodou, je vždy konečným cílem stvořitelské lásky Boží. Z této základní pravdy víry a rozumu vyplývá, že plodnost lidské sexuality je ve své nejhlubší pravdě spolupůsobením se stvořitelskou

mocí Boží. Z toho je třeba odvodit, že muž a žena nemohou touto schopností disponovat sami, neboť jsou povoláni v ní a skrze ni se účastnit na stvořitelském rozhodnutí Božím. Když tedy manželé zabraňováním početí svému manželskému pohlavnímu životu odnímají možnost zplození nového života, přivlastňují si moc, která náleží jedině Bohu: moc v konečné instanci rozhodovat o narození člověka, nebýt již spolupůsobilými ve stvořitelském díle Božím, ale sami jako konečná instance rozhodovat o lidském životě. Z tohoto pohledu musí být posuzováno zabraňování početí jako objektivně hluboce nedovolené, nemůže být nikdy a z žádného důvodu ospravedlněno. Kdo by uvažoval o opaku, nebo jej vyslovil, tvrdil by, že se v lidském životě mohou vyskytovat situace, ve kterých je dovoleno Boha neuznávat jako Boha.“ /Promluva k účastníkům studijního semináře o odpovědném rodičovství/.²

Doc. ThDr. Josef Beneš, Th.D., kněz brněnské diecéze,
ochránce spravedlnosti a obhájce svazku církevního soudu,
autor učebnice Morální teologie

² 17. 11. 1983. Insegnamenti VI/2, 1984, 562/

Encyklika *Humanae vitae* a současnost

Žádná papežská encyklika vydaná v tomto a minulém století nevyvolala tolik pozornosti, jak tomu bylo v případě encykliky *Humanae vitae* zveřejněné 25. 7. 1968. A málokterá publikace se dočkala tak tvrdé kritiky těmi, kteří ji nečetli, jako encyklika *Humanae vitae*.

Podklady pro jednání Biskupské synody, které jsou požadovány generálním sekretářem Mons. Lorenzo Baldisserim pro její mimořádné zasedání v roce 2014, zahrnují také odpovědi na otázky: „*Jakou mají křesťané reálnou znalost nauky Humanae vitae o zodpovědném rodičovství? Jaká je jejich znalost o morálním hodnocení různých metod regulace porodnosti? Jaké prohloubení lze k této otázce navrhnout z pastoračního hlediska?*“ V materiálech, které mají být zaslány Sekretariátu Biskupské synody, má být také sděleno, jaké přirozené metody nabízejí místní církve jako pomoc manželům při uvádění nauky encykliky *Humanae vitae* do praxe.

Několikrát jsem uskutečňoval malou anketu a zjišťoval, jak velký podíl studentů posledního ročníku studia teologie přečetlo celou *Humanae vitae*. Výsledek šetření odpovídal dostupnosti encykliky. *Humanae vitae* vyšla v době totality a tato skutečnost se odrazila také na kvalitě a srozumitelnosti překladu pořizovaného za obtížných podmínek. Tentýž text pak vyšel zásluhou nadšenců v roce 1991. Od té doby je české znění encykliky *Humanae vitae* pro zájemce dosažitelné pouze na internetu nebo v knihovnách.

V roce víry a k 45. výročí vydání encykliky *Humanae vitae* se podařilo připravit její nový a srozumitelnější překlad a v rámci příprav na Biskupskou synodu o rodině a její evangelizaci bude vytištěn. Výši nákladů mohou ovlivnit také čtenáři *Dialogu Evropa XXI*, jestliže se s předstihem přihlásí k odběru. Navíc samozřejmě získají slevu na ceně. Vzhledem k malému rozsahu encykliky lze ovšem spoléhat spíše na pohnutky altruistické.

Encyklika *Humanae vitae* lze objednat na elektronické adrese: bioetika@bioetika.cz.

Šipr

NEPLODNÉ MANŽELSTVO AKO PROBLÉM MEDICÍNSKY A ETICKÝ

IVAN WALLENFELS

Neplodnosť je pravdepodobne najrozšírenejšie chronické ochorenie žien v reprodukčnom veku. Je to neschopnosť páru dosiahnuť tehotenstvo počas doby jeden rok pri primeranom intímnom živote. V skutočnosti sa jedná o **symptóm**, teda príznak, za ktorým sa skrýva iné ochorenie ovplyvňujúce negatívne nielen reprodukčný status týchto žien, ale aj ich samotné zdravie. Môže to byť **organické ochorenie**, alebo rôzne typy **hormonálnej dysfunkcie**. Príčiny neplodnosti často negatívne **ovplyvňujú aj kvalitu života ženy** – vyvolávajú bolesti v podbrušku, bolestivú menštruáciu, nepravidelné krvácanie, bolesti pri pohlavnom styku, môžu súvisieť i s tzv. premenštruačným syndrómom. Niektoré ochorenia spôsobujúce neplodnosť priamo **ohrozujú ženu z dlhodobého hľadiska** – metabolické problémy zvyšujúce riziko infarktu, cukrovky, osteoporózy, či dokonca zvýšené riziko malígneho ochorenia, ako je rakovina vaječníka, sliznice maternice či prsníka. V prípade dosiahnutia tehotenstva je u tejto skupiny žien zvýšené riziko predčasného pôrodu či pôrodu dieťaťa s nízkou pôrodnou hmotnosťou, čo negatívne ovplyvňuje aj ďalšiu generáciu.

V súčasnej medicíne sa venuje **minimálne úsilie o zistenie príčiny toho, prečo pár nemôže otehotnieť**, keďže absolútna väčšina vedeckého úsilia, medicínskych možností a ekonomických prostriedkov je nasmerovaná na asistovanú reprodukciu. Začiatok takéhoto kurzu možno datovať do druhej polovice sedemdesiatych rokov 20. storočia – v roku 1978 sa narodilo prvé „dieťa zo skúmavky“. Od tej doby úsilie IVF centier ako reprezentantov oboru „asistovaná reprodukcia“ nie je nasmerované na snahu o odhalenie a liečbu dysfunkcie a nastavenie fyziologických podmienok organizmu, ktoré by umožňovali prirodzené otehotnenie. Naopak, **dieťa je vnímané ako právo** každého páru, ktorý po ňom túži – uznajúc toto právo, prakticky **akýkoľvek neprirodzený zásah do ľudskej reprodukcie je akceptovaný** napriek tomu, že sa ním nevyrieši, ale naopak môže zhoršiť zdravotný stav ženy. Tým najprirodzenejším pokusom o dosiahnutie tehotenstva býva **vyvolanie „superovulácie“**, čiže dozretia viac ako jedného vajíčka, a následná intrauterinná inseminácia – IUI. Ak tento spôsob nie je účinný, v bežnej praxi IVF centier sa pristupuje väčšinou bez ďalej podrobnej diagnostiky problému k odporúčeniu **in vitro fertilizácie – IVF**. Či tento spôsob riešenia neplodnosti vedie k tehotenstvu alebo nie, žena ostáva dlhodobo vystavená vyššie uvedeným symptómom a ochoreniam.

Ešte vážnejšie výhrady voči asistovanej reprodukcii vyplývajú na podklade **etickeho hodnotenia** jej postupov. Medzi tie najpodstatnejšie patrí **vzťah k dieťaťu ako k tovaru, vznik nového ľudského života mimo tela ženy, manipulácia s embryami** – ľudskými bytosťami, **nehumánný prístup v rámci predimplantačnej diagnostiky** a s ňou súvisiacej predimplantačnej eugenickej selekcie embryí, **selektívny potrat** pri viacpočetnom tehotenstve, **zmrazovanie nadpočetných embryí**... Z hľadiska dôstojnosti ľudského plodenia je jedným z najzásadnejších záporných argumentov **oddelenie plodiaceho aspektu intímneho života manželského páru od aspektu zjednocujúceho**, čo máva často **dopad na stabilitu manželského zväzku**. Získavanie spermii masturbáciou, náhrada manželského pohlavného aktu technickým postupom

za účasti ďalších osôb a úplné prenesenie zodpovednosti za úspech reprodukcie na lekára s tým úzko súvisí. V prípade darcovstva pohlavných buniek či dokonca náhradného materstva a prenájmu maternice dochádza k ešte vážnejšej deformácii etiky ľudského plodenia. Najnovšie správy hovoria dokonca o **odoberaní vajčiek z tiel potratených plodov na účely IVF**, čo by znamenalo, že matka dieťaťa z takéhoto vajička narodeného sa sama nikdy nenarodila. Takéto postupy sú ďaleko za prirodzenými hranicami akejkoľvek etiky...

NaProTechnology je odborný medicínsky postup, ktorý vyvinul v USA profesor Hilgers pôsobiaci na univerzite Creighton v Omaha, ide o skratku slov „Natural Procreation“ - prirodzené počatie. Základom diagnostiky je sledovanie biologických markerov plodnoti samotnou ženou prostredníctvom tzv. Creightonského modelu sledovania plodnosti – CrMS. Je to štandardizovaný, objektívny, reprodukovateľný a univerzálny model, ktorý je možné využiť na dosahovanie i vyhýbanie sa tehotenstvu. Na CrMS nadväzuje odborná práca lekára špecializovaného v NaProTechnology, ktorá spočíva v cielenom ultrazvukovom a hormonálnom sledovaní počas cyklu, a v prípade potreby aj špecifickom chirurgickom prístupe. Princípom liečby zisteného organického ochorenia alebo hormonálnej dysfunkcie je dosiahnutie fyziologického stavu organizmu vhodného na prirodzené počatie.

NaProTechnology nie je len technikou či technológiou, ako by mohol názov napovedať. **Vyznačuje sa komplexným postojom k ľudskej reprodukcii** aj z hľadiska filozofického a edukačného. Rozlišuje pojmy genitocentrická a cerebrocentrická sexualita. Pojem **genitocentrická sexualita** predstavuje zameranosť na vonkajšiu, fyzickú a erotickú lásku. Tento typ depersonalizovanej sexuality vedie k dehumanizácii a psychologickej a spirituálnej deprivácii človeka. Antikoncepcia, sterilizácia, umelý potrat, umelá reprodukcia a pornografia sú prirodzené dôsledky tejto formy sexuality. V spoločnosti preferujúcej genitocentrickú sexualitu je tiež výraznejší extrémny eroticizmus, homosexualita, sexuálne zneužívanie detí či násilie v rodinách – všetky tieto prvky sú výrazne prítomné v súčasnej západnej civilizácii. Naproti tomu **cerebrocentrická sexualita** predstavuje spoluprácu rozumu a citu. Je vyjadrená vnútorne, zachováva spojenie medzi láskou a životom, vedie k osobnostnej zrelosti v zmysle fyzickom a duchovnom. Rešpektuje dôstojnosť muža i ženy a integritu manželstva. Je samozrejme potvrdzovaná telesne, „genitálne“, ale vyvážené s duchovným a sociálnym potvrdením vzájomnej lásky muža a ženy v manželstve. Hlavným sexuálnym orgánom je v takomto ponímaní u človeka **mozog, ktorý riadi ľudskú sexualitu ako multidimenzionálny proces**. Intímny život muža a ženy v manželstve nie je potom vnímaný len ako fyzický akt, ale ako duchovný, fyzický, intelektuálny, kreatívny, komunikatívny, emocionálny a psychologický proces – v angličtine „SPICE“ ako „Spiritual – Physical – Intellectual – Creative/ communicative – Emotional/psychological“.

Literatúra:

- HILGERS T. W.: The Medical and Surgical Practice of NaProTECHNOLOGY, Pope Paul VI Institute Press, Omaha, Nebraska 2004.
 VÍGLAŠ J.: Umelé oplodnenie: Žiadny problém!?, Praktická príručka pre každého kresťana, Vydavateľstvo DON BOSCO, 2011.

MUDr. Ivan Wallenfels je odborný lekár
 gynekologické ambulance GIANNA, n. o. v Žiline

PŘIROZENÉ PLÁNOVÁNÍ RODIČOVSTVÍ DNES

HELENA ŠÍPROVÁ

Pohled na přirozené metody řízení početí byl od začátku jejich používání spojen s falešnými představami. Podceňována byla především jejich spolehlivost a přeceňována snadnost aplikace stanovených pravidel. Pracovní skupina, kterou k posouzení vztahu mezi biologickými známkami a regulací plodnosti jmenovala Světová zdravotnické organizace, přitom již v roce 1967 konstatovala, že znalosti jsou hlavním kritériem pro správné určení plodných a neplodných období¹.

Také novější studie o používání přirozených metod plánovaného rodičovství v USA, jejíž výsledky byly zveřejněny v roce 2013, prokázala nedostatečné znalosti o určování známek plodnosti². Náležité poučení je základním předpokladem úspěšnosti postupů založených na vědomí plodnosti (fertility awareness methods), s moderními poznatky je třeba se seznámit ještě před rozhodnutí pro používání metody.

Přirozené plánování rodičovství podle Světové zdravotnické organizace

V publikacích některých autorů se dosud stále uplatňují falešné představy, že „přirozené“ metody řízení početí jsou postupy, při kterých se nepoužívají žádné „umělé“ prostředky. Ve svých příručkách potom zcela nesprávně zařazují například přerušovanou soulož mezi metody přirozené.

Světová zdravotnická organizace přitom konstatuje zcela jednoznačně: „*Přirozené plánování rodičovství je termín používaný k označení takových metod plánování a předcházení těhotenství, které se opírají o pozorování přirozeně se vyskytujících známek plodných a neplodných období v průběhu menstruačního cyklu*“. Světová zdravotnická organizace zdůrazňuje, že přirozené plánování rodičovství není antikoncepční metodou, ale způsobem určování plodných období. Zábrany početí se pak dosahuje pohlavní zdrženlivostí v plodném období³.

Zejména v anglosaské literatuře se v posledních letech hovoří stále častěji o *metodách sebepozorování či vědomí plodnosti (fertility awareness methods)*, protože se přirozené způsoby regulace početí opírají o pozorování známek plodných a neplodných období. Termín *metoda vědomí plodnosti* se doporučuje s ohledem na představu, že manželé si trvale mají být vědomi, zda je žena v období plodném nebo neplodném a se zřetelem k tomuto vědomí se k sobě navzájem mají také chovat.

¹ World Health Organization. Biology of Fertility Control by Periodic Abstinence. Geneva: World Health Organization technical report series, No 360, 1967.

² GUZMAN L., CAAL S., PETERSON K., RAMOS M., HICKMAN S. The use of fertility awareness methods (FAM) among young adult Latina and black women: what do they know and how well do they use it? Use of FAM among Latina and black women in the United States. *Contraception*, Volume 88, Issue 2, Pages 232-238, August 2013.

³ World Health Organization: Natural Family Planning. A guide to provision of services, Geneva: 1988.

V současnosti používané přirozené metody

Přirozené plánování rodičovství v moderním slova smyslu se stalo možným teprve po správném rozpoznání vztahu mezi periodicky se opakujícím menstruačním krvácením a ovulací. Poznatky se získávaly postupně a využitelnými pro přirozené plánování rodičovství se staly teprve ve dvacátém století.

Kalendářní metoda

Bývá označována také jako *metoda rytmů* nebo *metoda neplodných dnů*. Nezávisle na sobě stanovili její pravidla Japonec Kyusaku Ogino a Rakušan Hermann Knaus v první polovině 20. století. Ve své době šlo o objev nesmírného významu, poprvé v historii bylo možno regulovat početí vědecky podloženým způsobem. Četná selhání ovšem nadlouho zdiskreditovala všechny způsoby přirozeného plánování rodičovství.

Pro značné rozdíly v délce menstruačních cyklů také u téže ženy nelze v současnosti kalendářní metodu obecně doporučovat. Ve výjimečných případech však i dnes může tento způsob některým manželům vyhovovat.

Teplotní metoda

Dvoufázový průběh křivky klidové (bazální) teploty v průběhu menstruačního cyklu ženy byl znám již v prvním desetiletí minulého století, Pravidla pro určování plodných a neplodných období podle změny bazální teploty ovšem stanovil mnichovský gynekolog Gerhard Döring teprve v roce 1954. Renomovaný odborník na statistiku antikoncepce Ch. Tietze zařadil teplotní metodu v roce 1961 do stejné skupiny spolehlivosti jako hormonální antikoncepci.

Přísná forma teplotní metody, při které se manželé stýkají pouze v poovulačním období, patří dosud k nejspolehlivějším způsobům řízení početí. Daní za spolehlivost je ovšem příliš krátká doba, po kterou se mohou stýkat manželé, jestliže mají závažné důvody k předcházení početí.

Hlenová metoda

Již ve 30. letech 20. století bylo známo, že k otěhotnění dojde nejpravděpodobněji po pohlavním styku uskutečněném v době, kdy je v děložním hrdle přítomen řídký hlen⁴. Australští lékaři John Billings a jeho manželka Evellyn Billingsová vypracovali v padesátých letech pokyny pro rozpoznávání plodných a neplodných dnů u ženy pouze podle sledování hlenu děložního hrdla, resp. podle pocitu vlhka u vstupu do ženských rodidel⁵.

Při šíření pravidel tzv. „ovulační metody“ prokázali manželé Billingsovi nevšední obětavost a vynikající pedagogický talent⁶. Nechyběly ovšem ani hlasy značně kritické. Nebudeme používání hlenové metody vyvracet těm, kteří s ní mají dobré zkušenosti, obecně se ovšem izolované sledování hlenu doporučuje především

⁴ DEVRAIGNE L.

⁵ BILLINGS J.J., *The Ovulation Method*. Melbourne: Advocate, 1964.

⁶ BILLINGS J. ... Atlas

v těch případech, kdy se klade hlavní důraz na jednoduchost metody a případné otěhotnění by nebylo vnímáno příliš negativně.

Metoda dvou dnů

Jde vlastně o modifikaci hlenové metody, která se pro svou jednoduchost stala oblíbenou zejména v zemích třetího světa. Metodu vypracovali pracovníci Institutu reprodukčního zdraví na Georgetovské univerzitě ve Washingtonu⁷. Studie prokázaly spolehlivost srovnatelnou s některými i častěji používanými antikoncepčními metodami. (Pearlův index 3,5 pro ideální uživatele a 13,7 pro celou skupinu sledovaných)⁸.

Symptotermální metoda

Americký gynekolog E. Keefe doporučil k určování plodných a neplodných období kombinovat sledování hlenů děložního hrdla s měřením bazální teploty. V současnosti se ovšem za nejspolehlivější způsob přirozeného plánování rodičovství považuje metoda symptotermální, při které se kombinuje sledování bazální tělesné teploty a dalšího příznaku („symptomu“), zpravidla hlenů děložního hrdla. Zásluha na vypracování relativně jednoduchých pravidel tohoto dodnes nejspolehlivějšího způsobu přirozeného plánování rodičovství připadá rakouskému lékaři Josefu Rötzerovi. Ten v roce 1965 poprvé zveřejnil pravidla používání „symptotermální metody“⁹ a v roce 1968 publikoval první prospektivní studii o spolehlivosti metody¹⁰. Dosažený výsledek 0,7 neplánovaných otěhotnění na sto let používání metody je dodnes citován v prestižních zahraničních učebnicích gynekologie a symptotermální metoda je v současnosti považována za nejspolehlivější přirozenou metodu plánovaného rodičovství.

Metoda laktanční amenorey

Pochopení významu kojení pro zdravý vývoj dítěte vedlo k prodloužení doby, po kterou je dítě živeno pouze mateřským mlékem. S prodloužováním doby kojení se ovšem prodlužuje také poporodní amenorea, tedy doba, po kterou žena nemá ovulaci ani měsíčky a je tedy neplodná. Tak se ovšem prodlužuje také doba poporodní neplodnosti. Metoda předcházení početí, při které se využívá přirozené poporodní neplodnosti, byla nazvána metoda laktanční amenorey.

Podrobně se o metodě laktanční amenorey hovořilo na konferenci v Bellagio v roce 1988. Přitom vědci dospěli k názoru, že žena je s více než 98% pravděpodobností chráněna před otěhotněním, jestliže od porodu dítěte neuplynulo více než půl roku, nedostala dosud měsíčky a plně nebo téměř plně kojí¹¹. Další výzkumy prokázaly, že

⁷ SINAI I, JENNINGS V, ARÉVALO M. The TwoDay Algorithm: a new algorithm to identify the fertile time of the menstrual cycle. *Contraception*. 1999 Aug;60(2):65-70.

⁸ ARÉVALO M, JENNINGS V, NIKULA M, SINAI I. Efficacy of the new TwoDay Method of family planning. *Fertil Steril*. 2004 Oct;82(4):885-92.

⁹ RÖTZER J. 1965

¹⁰ RÖTZER J. 1968

¹¹ SHORT RV, LEWIS PR, RENFREE MB, SHAW G., Contraceptive effects of extended lactational amenorrhoea: beyond the Bellagio Consensus. *Lancet*. 1991 Mar 23;337(8743):715-7.

ochrana před otěhotněním dosahuje až 99,5 %. Poporodní neplodnost může trvat i déle než šest měsíců, pokud trvá amenorea¹². V posledních letech byly vypracovány postupy, které umožňují využívání přirozených metod řízení početí také v období, kdy u ženy dochází k přechodu z laktační amenorey na pravidelné ovulační cykly¹³.

Určování plodných a neplodných období s využitím přístrojů

Při žádné metodě přirozeného plánování rodičovství se nedosahuje vyšší spolehlivosti než u symptotermální metody používané podle pravidel stanovených Josefem Rötzerem (0,7 neplánovaných otěhotnění na 100 roků používání metody). Přesto se opakovaně objevují pokusy usnadnit a zpřesnit používání přirozených metod využitím přístrojů.

V praxi se osvědčily především dva postupy: vyšetřování koncentrace hormonů v moči (především estron-3-glukuronidu a luteinizačního hormonu) a analýza bazální tělesné teploty pomocí minicomputeru. Z přístrojů na vyšetřování koncentrace hormonů v moči se osvědčila především Persona firmy Unipath a z přístrojů zaměřených na měření a analýzu bazální tělesné teploty zejména Cyklotest-2-plus firmy Uebe, případně Baby-Comp nabízený několika společnostmi.

Některé studie publikované v posledních letech předkládají výsledky zdůrazňující přednosti přirozených metod, při kterých se používají přístroje^{14,15,16}, četnost souborů však byla obtížně srovnatelná s klasickou prací Josefa Rötzera.

Z novějších postupů je potřeba připomenout alespoň přirozené plánování rodičovství podle metody vypracované Marquettovou univerzitou v Milwaukee v americkém státě Wisconsin. Jde o kombinaci vyšetřování koncentrace hormonů v moči a sledování hlenu děložního hrdla. Pravidla metody však připouštějí omezit se také jen na vyšetřování hormonů v moči, případně měřit též bazální tělesnou teplotu. V moči se vyšetřuje koncentrace estron-3-glukuronidu a luteinizačního hormonu přístrojem ClearBlue, což je obdoba v Evropě používaného přístroje Persona.

Nedávno publikované výsledky svědčí o tom, že metodou podle Marquettovy univerzity se dosahuje vynikajících výsledků: při „perfektním“ používání 0,6 a při „typickém“ používání 10,6 neplánovaných těhotenství na 100 let používání metody¹⁷. Dosáhlo se tedy výsledků lepších, než se udává pro kondom, a srovnatelných se spolehlivostí hormonální antikoncepce. Úspěch bude potřeba potvrdit na větším souboru uživatelů.

¹² LABBOK 1994

¹³ BOUCHARD T, FEHRING RJ, SCHNEIDER M Efficacy of a new postpartum transition protocol for avoiding pregnancy. J Am Board Fam Med. 2013 Jan-Feb;26(1):35-44.

¹⁴ ECOCHARD R, LEIVA R, BOUCHARD T, BOEHRINGER H, DIREITO A, MARIANI A, FEHRING R. Use of urinary pregnanediol 3-glucuronide to confirm ovulation. Steroids. 2013 Oct;78(10):1035-40.

¹⁵ FEHRING RJ, RAVIELE K, SCHNEIDER M. A comparison of the fertile phase as determined by the Clearplan Easy Fertility Monitor and self-assessment of cervical mucus. Contraception. 2004 Jan;69(1):9-14.

¹⁶ FEHRING RJ, SCHNEIDER M., RAVIELE K., RODRIGUEZ D., PRUSZYNSKI J. Randomized comparison of two Internet-supported fertility-awareness-based methods of family planning. Contraception, Volume 88, Issue 1, Pages 24-30, July 2013.

¹⁷ FEHRING J., SCHNEIDER M, BARRON ML, Efficacy of the marquette method of natural family planning. mcn am j matern child nurs. 2008 nov-dec;33(6):348-54.

Závěr

Přirozené plánování rodičovství z medicínského hlediska chápeme jako způsoby plánování a předcházení těhotenství, které se opírají o pozorování přirozeně se vyskytujících známek plodných a neplodných období v průběhu menstruačního cyklu ženy. V minulosti se přirozené metody zdiskreditovaly častými selháními nespolehlivé kalendářní metody. Přísná forma teplotní metody je sice spolehlivá, zpravidla však umožňuje rozpoznat pouze příliš krátká neplodná období. Za nejvhodnější se dnes považuje symptotermální metoda, při které se měří bazální teplota a sleduje hlen děložního hrdla. Podle novějších zpráv bude v blízké budoucnosti vhodné pozorování hlenu, případně měření bazální teploty kombinovat s vyšetřováním koncentrace hormonů v moči přístroji určenými pro použití v domácím prostředí. Spolehlivost moderních metod přirozeného plánování rodičovství je srovnatelná se spolehlivostí hormonální antikoncepce. Přirozené metody přitom nemají žádné nežádoucí vedlejší zdravotní účinky a jejich používání je eticky bezproblémové.

MUDr. Helena Šiprová je vedoucí lékařkou endokrinologické ambulance II. interní kliniky Fakultní nemocnice U svaté Anny v Brně

Pro koho jsou přirozené metody plánovaného rodičovství?

Údaj o podílu přirozených metod o přirozeném početí se u různých autorů liší, v zahraniční literatuře se nejčastěji hovoří o 5%. V České republice se uskutečnily dvě rozsáhlé studie o sexuální chování obyvatel. Výzkum z roku 1993 prokázal, že k předcházení početí při styku se stálým partnerem využívalo „neplodné dny“ 12 % žen vždy a dalších 29 % žen občas. Ve výzkumu z roku 1998 uvedlo „neplodné dny“ jako metodu využívanou vždy 6 % žen a jako využívanou občas dalších 20 % žen.

Falešná je představa, že přirozené metody plánovaného rodičovství jsou pouze pro katolíky. Prokázala to také studie Sexuologického ústavu 1. LF UK v Praze. Podle svého vlastního vyjádření v roce 1993 u nás k předcházení početí metodu „neplodných dnů“ užívalo vždy 14 % katolíků a 8 % těch, kteří se sami označili za ateisty. Přerušovaná soulož i nitroděložní antikoncepce byly rozšířeny přibližně stejně mezi katolíky i ateisty a kondom měli katolíci v oblíbě dokonce víc než ateisté. Jen pro hormonální antikoncepci se katolíčky rozhodovaly méně často než ateistky.

Pokud bychom sečetli dohromady pravidelné i občasné uživatele „metody neplodných dnů“, počet osob užívajících „neplodné dny“ alespoň příležitostně přesáhne třetinu české populace.

Šipr

Citováno podle publikací:

WEISS, P., ZVĚŘINA J. *Sexuální chování v ČR Situace a trendy*. Praha: Portál, 2001.

WEISS, P., ZVĚŘINA J. *Sexuální chování obyvatel České republiky*. Praha: Alberta plus, 1999.

HORMONÁLNA ANTIKONCEPCIA A ETIKA

JOZEF LAURINEC

Vyššie 50-ročná história používania hormonálnej antikoncepcie (hormonal contraception, HC) je spojená s jej masovým rozšírením, a preto sa dnes problematika používania HC dotýka nielen veľkého počtu žien na celom svete, ale aj ich manželov, partnerov, detí a vlastne celej spoločnosti. Vo vyspelých európskych krajinách ju používa okolo 40 % žien vo fertilnom veku.¹ HC preferujú najmä tínedžeri, napríklad v USA z dievčat, ktoré používajú nejaký typ antikoncepcie, až 54 % užíva hormonálne tablety.²

Cieľom článku je dôsledne eticky klasifikovať používanie HC, pričom sme vychádzali z dištinkcií medzi *fyziológickým* menštruačným cyklom a *pseudomenštruačným* cyklom, ktorý je výsledkom hormonálneho zásahu človeka (τέχνη) do prirodzenosti (φύσις) ženy. Následne sme skúmali, aký vplyv majú tieto dištinkcie na primárne dobrá – *zachovanie ľudského života, ľudskú sexualitu, poznanie zmyslu ľudského života a život v ľudskej spoločnosti*. Pri používaní HC *muž, žena a ľudské embryo* vstupujú do vzájomných vzťahov, ktoré si vyžadujú, aby sa každý z uvedených aktérov mohol o primárne dobrá usilovať a aby sa právo každého aktéra na tieto dobrá rešpektovalo. Preto sme pokračovali v etickom hodnotení HC na základe etiky cností. Vychádzali sme z učenia T. Akvinského a Aristotela, pričom sme sa rozhodli pre kardinálne cnosti – *praktickú rozumnosť, spravodlivosť, statočnosť, umiernenosť*.

Téza: používanie každej hormonálnej antikoncepcie je morálne zlé, lebo pôsobí proti primárnym dobrám – zachovaniu ľudského života, ľudskej sexualite, poznaniu zmyslu ľudského života a životu v ľudskom spoločenstve, a je v rozpore s kardinálnymi cnosťami – praktickou rozumnosťou, spravodlivosťou, statočnosťou a umiernenosťou.

1) Etické hodnotenie používania hormonálnej antikoncepcie na základe argumentácie prirodzeného zákona

V praxi sa používajú tri typy HC: *kombinovaná* (obsahuje estrogén aj gestagén), *gestagénová* (obsahuje iba gestagén) a *urgentná*, ktorá sa aplikuje po koite. Najväčšia časť štúdií, na ktoré sa odvolávame, sa týka kombinovanej orálnej antikoncepcie (z angl. combined oral contraceptives, COC), ktorá je aj najčastejšie používaným typom HC. Závety nášho etického hodnotenia platia pre všetky typy HC a ich liekové formy.

1.1 Etické hodnotenie používania HC v súvislosti s jej vplyvom na zachovanie ľudského života

Etické hodnotenie sme realizovali na dvoch úrovniach:

A. Vplyv používania HC na zachovanie života ženy.

B. Vplyv používania HC na zachovanie života embrya.

A. Morálne zlo používania HC sa evidentne prejavuje v jej pôsobení *proti zachovaniu života*. Smrť ženy, či je to dcéra, manželka alebo matka, má *významný negatívny dosah*, jednak osobne ľudský, jednak celospoločenský. *Žena umierajúca na*

¹ LEIDENBERGER, F. et al.: Klinische Endokrinologie für Frauenärzte, Heidelberg 2009.

² GUTTMACHER INSTITUTE: Contraceptive Use in the United States. [cit. 2013-01-17]. http://www.guttmacher.org/pubs/fb_contr_use.html.

*karcinóm prsníka stráca v priemere 19,2 roka očakávanej dĺžky života.*³

Používanie HC ohrozuje život ženy takými vážnymi a smrteľnými ochoreniami, ako sú: *venóznym tromboembolizmus (OR=4,15),⁴ infarkt myokardu (OR=5,1),⁵ karcinóm prsníka (RR=1,24,⁶ pred prvým pôrodom; OR=1,52⁷), karcinóm krčka maternice (RR=4,2),⁸ Zvýšené riziko ochorenia na karcinóm prsníka a krčka maternice pretrváva ešte desať rokov po ukončení jej používania. Používanie HC zvyšuje riziko mozgo-cievnej príhody o 40 %, u žien s migrénou ho zvyšuje 9-násobne.*⁹

Pretože perzistujú snahy spochybníť nežiaduce/smrteľné účinky HC, uvedieme, v čom spočíva a *vždy bude spočívať* – nezávisle od veľkosti dávok a chemickej štruktúry hormónov – *podstata* týchto účinkov.

1) HC obsahuje syntetické *pohlavné hormóny*¹⁰, ktoré sa chemickou štruktúrou odlišujú od prirodzených pohlavných hormónov. Rozdiel v chemickej štruktúre spôsobuje, že pri ich väzbe na tzv. ligandovú doménu E steroidného receptora dochádza k odlišným konformačným zmenám steroidného receptora, a preto k odlišným účinkom ako pri väzbe prirodzených pohlavných hormónov.¹¹

2) Dochádza k *desynchronizácii* vzájomnej interakcie estrogénových receptorov ERα, ERβ s progesterónovými receptormi PR-A, PR-B. Pri fyziologickom menštruačnom cykle dochádza k tvorbe progesterónu a následne k aktivácii jeho receptorov približne od desiateho dňa cyklu.¹² Až do tohto obdobia sa môžu plne realizovať fyziologické účinky estrogénov. Pri používaní HC účinky estrogénov hneď od začiatku cyklu blokuje syntetický gestagén. Zmeny v *génovej expresii* majú za následok zmeny v syntéze mnohých významných látok: hormónov, rastových faktorov, enzýmov, faktorov krvného zrážania a pod.¹³ „Vzájomné pôsobenie medzi estrogénmi a gestagénmi má dôležitú úlohu pri karcinogéze v endometriu a prsiach.“¹⁴

Používanie kombinovanej a gestagénovej HC je morálne zlé, lebo pôsobí negatívne na fyziologickú expresiu génov ľudského genómu, čím zvyšuje chorobnosť a úmrtnosť žien a tým pôsobí proti primárnemu dobru – zachovaniu ľudského života.

³ ADAM, Z. et al.: *Obecná onkologie a podporná liečba*, Praha 2003.

⁴ WHO COLLABORATIVE STUDY OF CARDIOVASCULAR DISEASE AND STEROID HORMONE CONTRACEPTION: Venous thromboembolic disease and COC: results of international multicentre case-control study. In: *Lancet*, 1995.

⁵ WHO COLLABORATIVE STUDY OF CARDIOVASCULAR DISEASE AND STEROID HORMONE CONTRACEPTION: Acute myocardial infarction and COC: results of an international multicentre case-control study. In: *Lancet*, 1997.

⁶ COLLABORATIVE GROUP ON HORMONAL FACTORS IN BREAST CANCER: Breast cancer and hormonal contraceptives: collaborative reanalysis of individual data on 53 297 women with breast cancer and 100 239 women without breast cancer from 54 epidemiological studies. In: *Lancet*, 1996.

⁷ KAHLENBORN, C. et al.: Oral Contraceptive Use as a Risk Factor for Premenopausal Breast Cancer: a Meta-analysis. In: *Mayo Clinic Proceedings*, 2006.

⁸ VESSEY, M., PAINTER, R.: Oral contraceptive use and cancer. Findings in a large cohort study, 1968-2004. In: *British Journal of Cancer*. 2006.

⁹ LEIDENBERGER, F. et al.: *Klinische Endokrinologie für Frauenärzte*, Heidelberg 2009.

¹⁰ Niektoré antikoncepcné preparáty obsahujú prirodzený estrogén estradiol vo forme soli valerátu, gestagén je vždy syntetický.

¹¹ *Ibid.*

¹² KOLAŘÍK, D. et al.: *Repetitorium gynekologie*, Praha 2008.

¹³ TAUBERT, H. D. – KUHLE, H.: *Kontrazeption mit Hormonen*, Stuttgart 1995.

¹⁴ „Die Wechselwirkungen zwischen Östrogenen und Progestagen spielen für Karzinogenese in Endometrium und Brust eine wichtige Rolle.“ In: LEIDENBERGER, F. et al.: *Klinische Endokrinologie für Frauenärzte*.

V tejto súvislosti je potrebné reagovať na tvrdenie, že používanie HC znižuje riziko karcinómu ovária a endometria. *Toto tvrdenie neexplikuje úplnú pravdu.* Zníženie rizika karcinómu ovária sa vysvetľuje tým, že HC znižuje počet ovulácií v živote ženy. Každá ovulácia je totiž spojená s následnou nutnou proliferáciou povrchového zárodočného epitelu, a preto sa *nepretržitá ovulácia* považuje za rizikový faktor pre vznik karcinómu ovária.¹⁵ Zníženie počtu ovulácií sa realizuje nielen používaním HC, ale aj prirodzeným spôsobom: *graviditou*. Zaujímavé je zistenie, že až 5-ročné používanie HC (orálne tablety) znižuje riziko karcinómu ovária u nulipár na takú úroveň, aká je u parických žien, ktoré ju nepoužívali.¹⁶

Aj v prípade karcinómu endometria je „ochranný účinok najvýraznejší u nulipár, naopak u žien s viacerými pôrodnami prakticky nie je zjavný“.¹⁷ Používanie HC chráni pred karcinómom ovária a endometria najmä nulipary, *pretože u žien, ktoré rodili, túto ochranu prirodzene zabezpečuje parita a počet parit.*

Urgentná HC sa nepoužíva kontinuálne, a preto nepredpokladáme jej dlhodobý zásah do expresie génov a synchronizácie účinkov estrogénov a gestagénov. Negatívne však pôsobí na zdravie a život ženy svojimi nežiaducimi účinkami a možnosťou vzniku postabortívneho syndrómu.

B. Aj keď sa *abortívny účinok* pripisuje najmä urgentnej HC, je neoddeliteľnou súčasťou mechanizmu účinku aj kombinovanej a gestagénovej HC. Aby HC vždy dokázala zablockovať ovuláciu, žena by musela byť *úplne zdravá, úplne dôsledná* pri používaní HC a musela by *úplne rovnako* metabolizovať syntetické sexuálne hormóny v priebehu jednotlivých dní a cyklov, čo je v rozpore s vedeckými poznatkami.¹⁸ Každou HC sa aplikuje do tela predčasne gestagén, čo spôsobuje zmeny pohybu vajcovodov a biochemické a morfológické zmeny na sliznici maternice a vajcovodov, ktoré zabraňujú implantácii embrya. Záleží už len na tom, či dôjde k fertilizácii, aby sa abortívny účinok uplatnil.

Používanie každej HC je morálne zlé, lebo spôsobuje zmeny motility vajcovodov a biochemické a morfológické zmeny na sliznici maternice a vajcovodov, ktoré zabraňujú implantácii embrya. Pretože abortívny účinok je permanentne k dispozícii a uplatní sa, keď dôjde k fertilizácii, nikdy sa nemôže vylúčiť smrť embrya a tým morálne zlo, ktoré je spojené so zničením ľudského života ako primárneho dobra.

1.2 Etické hodnotenie používania HC v súvislosti s jej vplyvom na ľudskú sexualitu

Účelom sexuality nie je iba pohlavný styk. Vyselekovali sme štyri dôležité účely, ktoré plní v živote človeka.

1. Zahŕňa genitálny prejav vzťahu muža a ženy: *pohlavný styk.*
2. Umožňuje prirodzenú *ľudskú reprodukciu.*
3. Orgánové systémy a ich produkty (hormóny), ktoré umožňujú ľudskú sexualitu, majú *protektívny účinok* na zdravie človeka.

¹⁵ KOLAŘÍK, D. et al.: Repetitorium gynekologie, Praha 2008.

¹⁶ GROSS, T. P. – SCHLESSELMAN, J. J.: The Estimated Effect of Oral Contraceptive Use on the Cumulative Risk of Epithelial Ovarian Cancer. In: Obstetrics & Gynecology, 1994.

¹⁷ CIBULA, D. et al.: Základy gynekologické endokrinologie, Praha 2002.

¹⁸ TAUBERT, H. D. – KUHLE, H.: Kontrazeption mit Hormonen, Stuttgart 1995.

4. Zahrnuje široké spektrum vzťahov medzi mužom a ženou, ktoré sú dôležité pre ich spoločný život, ale nie sú zamerané na pohlavný styk.¹⁹

1. HC pôsobí negatívne na pohlavný styk na viacerých úrovniach. Predovšetkým znižuje koncentráciu androgénov, ktoré sú rozhodujúcimi hormónmi ženskej sexuality. Inhibuje účinky estrogénov, ktoré sú zodpovedné najmä za sexuálnu satisfakciu a ovplyvňuje činnosti neurotransmiterov, ktoré majú dôležitú úlohu pri koordinácii sexuálnych funkcií.

2. HC pôsobí proti reprodukcii svojou funkciou: antikoncepčným a abortívnym účinkom. Okrem toho po ukončení používania najmä COC môže byť schopnosť otehotnieť dlhodobo blokována.²⁰ A nakoniec používanie HC pôsobí proti reprodukcií tým, že zvyšuje chorobnosť a úmrtnosť žien na kardiovaskulárne a onkologické ochorenia vo fertilnom období ich života.

3. Fyziologický menštruačný cyklus má pre život ženy a existenciu ľudstva mimoriadny význam, pretože periodicky pripravuje celý ženský organizmus na takú vysokú kvalitatívnu úroveň, ktorá umožňuje graviditu a pôrod. Používanie HC paralyzuje fyziologický menštruačný cyklus a pôsobí negatívne na činnosť reprodukčných orgánov, ktoré sú najväčšmi závislé od cyklického pôsobenia estrogénov a gestagénov.

4. Ak sa HC používa len kvôli tomu, aby umožnila maximálnu frekvenciu pohlavných stykov, potom vo vzťahoch – kde najmä žene chýbajú očakávané prejavy lásky od manžela, ktorému »ide iba o sex« – môžu nastať problémy aj v realizovaní pohlavného styku, napríklad schopnosť dosiahnuť orgazmus.²¹

Používanie každej HC je morálne zlé, lebo pôsobí negatívne na účely ľudskej sexuality: pohlavný styk, reprodukciu, na ochranné účinky pohlavných žliaz a ich produktov a na realizáciu vzťahov muža a ženy, ktoré sú dôležité pre ich spoločný život, ale nie sú zamerané na pohlavný styk.

1.3 Etické hodnotenie používania HC v súvislosti s jej vplyvom na poznanie zmyslu ľudského života

Jednotlivé obsahy nášho konania chápeme a uskutočňujeme vo vzťahu k spoločnému základu, k celku, ktorý im dáva zmysel. Tento celok sa väčšinou označuje ako zmysel života alebo svetonázor. Medzi jednotlivými obsahmi nášho života a zmyslom života existujú *zmyslové súvislosti*. Aj vplyv používania HC na poznanie zmyslu života môžeme eticky hodnotiť len na základe zmyslovej súvislosti, ktorá spája jej používanie s poznaním zmyslu ľudskej sexuality a následne na základe *zmyslovej súvislosti*, ktorá spája poznanie zmyslu ľudskej sexuality s poznaním zmyslu života ako celkom a ktorý ju zahŕňa ako svoj sice jednotlivý, avšak »centrálny« obsah. Sexualita má v živote človeka dôležitú úlohu, podľa definície SZO je »[...] centrálnym aspektom ľudského bytia počas celého života [...]«²². Ak sa HC používa s cieľom maximalizovať rozkoš z pohlavného styku a ostatné účely sexuality sa odmietajú (napr. reprodukcia), potom pôsobí jej používanie proti poznaniu komplexného zmyslu sexuality

¹⁹ LAURINEC, J.: Etické problémy používania hormonálnej antikoncepcie, Dizertačná práca, 2012.

²⁰ DOLL, H. et al.: Return of fertility in nulliparous women after discontinuation of the IUD: comparison with women discontinuing other methods of contraception. In: British Journal of Obstetrics and Gynecology, 2001.

²¹ KRATOCHVÍL, S.: Sexuální dysfunkce, Praha 2003

²² »[...] central aspect of being human throughout life[...]«⁴ In: WHO: Defining sexual health: Report of technical consultation on sexual health, Geneva 2002.

a následne aj proti poznaniu zmyslu ľudského života, v ktorom zohráva významnú úlohu. Nepoznanie zmyslu sexuality môže viesť k takému správaniu, ktoré môže ohroziť naplnenie zmyslu života alebo môže jeho naplnenie úplne zmarit' (napr. smrť spôsobená používaním HC alebo pohlavnou chorobou). Alarmujúci je fakt, že používatelky HC častejšie spáchajú samovraždu ako ženy, ktoré ju nepoužívali (RR=1,4).²³

Používanie každej HC je morálne zlé, lebo pôsobí proti poznaniu zmyslu ľudskej sexuality a tým proti poznaniu zmyslu ľudského života, v ktorom zohráva sexualita ako »centrálny aspekt ľudského bytia počas celého života« významnú úlohu.

1.4 Etické hodnotenie používania HC v súvislosti s jej vplyvom na život v ľudskom spoločenstve

Pri tomto etickom hodnotení sme skúmali vplyv používania HC na rodinu, ktorá je prvou a sociálne základnou formou ľudského spoločenstva.²⁴ Vyselektovali sme tie faktory, ktoré upevňujú vzájomný vzťah muža a ženy a na ktoré vplyva používanie HC. Zaradili sme tu: *pohlavný styk, reprodukciu – pretože dieťa je významný faktor stabilizujúci manželstvo²⁵, lásku a psychickú rovnováhu ženy.* Zistili sme:

Používanie každej HC je morálne zlé, lebo pôsobí negatívne na uvedené faktory, teda na pohlavný styk, na reprodukciu, pôsobí negatívne na lásku, pretože psycho-fyzická jednota ženy sa nerešpektuje, a pôsobí negatívne na psychickú rovnováhu ženy, pretože zasahuje do činnosti neurotransmiterov. Rozpad manželstva je sociálnym javom, ktorý sa negatívne prejavuje jednak v živote jednotlivca a jednak v živote celej spoločnosti. Nepriaznivo vplyva na reprodukciu obyvateľstva, psychický stav rozvedených manželov a najmä na nevinné deti.²⁶

2) Etické hodnotenie používania hormonálnej antikoncepcie na základe etiky cností

2.1 Etické hodnotenie používania HC na základe cnosti praktickej rozumnosti

Cnosť praktická rozumnosť – pretože poznáva pravdu skutočných vecí – je dokonalosťou rozumu a jeho »dovršením v poznaní pravdy«. ²⁷

Vzhľadom na to, že používanie každej HC pôsobí proti primárnym dobrám: zachovaniu ľudského života, ľudskej sexualite, poznaniu zmyslu ľudského života, životu v ľudskom spoločenstve, a uvedené primárne dobrá – ktoré sú rozpoznané prostredníctvom cnosti praktickej rozumnosti – sa nerešpektujú alebo porušujú, je používanie každej HC v rozpore s cnosťou praktickou rozumnosťou.

2.2 Etické hodnotenie používania HC na základe cnosti spravodlivosti

Už vyše polstoročia používajú HC len ženy, preto sme hodnotili používanie HC na základe *cnosti spravodlivosti*. Používanie HC je nespravodlivé voči žene najmä preto, že muž si svoju plodnosť a sexualitu zachováva, kým žena nie, čím si muž *nárokuje na väčší podiel z dohier*, ktoré ľudská plodnosť a sexualita prinášajú a bráni sa podielu na zle, ktoré by mu spôsobilo zníženie, alebo strata vlastnej plodnosti a sexuality. Okrem toho *plodnosť*

²³ BERAL, V. et al.: Mortality associated with oral contraceptive use: 25 year follow up of cohort of 46 000 women from Royal College of General Practitioners' oral contraception study. British Medical Journal, 1999.

²⁴ CORETH, E.: Co je člověk? Praha 1996.

²⁵ WEISS, P. a kol.: Sexuologie, Praha 2010.

²⁶ KORBŮVÁ, M.: Rozvod v společnosti. In: Žilová, A. (ed.): Manželstvo dnes, Ružomberok 2010.

²⁷ AKVINSKÝ, T.: De virtutibus in communi, q. 1, 9.

a *sexualita* sú neoddeliteľnou súčasťou psycho-fyzickej jednoty ženy, prináležia jej ako to, čo *vlastní*, a preto má právo, aby sa jej plodnosť a *sexualita* *rešpektovali* a *neporušovali*.

Žena môže začať používať HC aj dobrovoľne, ale ak spozná, že strata plodnosti spojená s problémami v oblasti sexuality a zdravia ju poškodzuje, potom *používanie HC nepokladá za dobré, považuje to za nespravodlivé konanie voči sebe a takéto konanie netrpí dobrovoľne*. Podľa Aristotela „[...] nikto však dobrovoľne netrpí nespravodlivosť [...], ... nikto totiž nechce to, čo nepokladá za dobré [...]“.²⁸

Používanie každej HC je nespravodlivé voči žene, lebo každé nerespektovanie alebo porušovanie plodnosti a sexuality ženy znamená uprieť jej to, čo jej prináleží, čo je jej právom. Pretože spravodlivosť je zameraná na dobro druhého, každý egoistický postoj muža či ženy v procese realizácie ľudskej sexuality je v rozpore s cnosťou spravodlivosťou. Používanie každej HC je nespravodlivé voči embryu, lebo sa porušuje jeho právo na život.

2.3 Etické hodnotenie používania HC na základe cnosti statočnosti

Cielom *cnosti statočnosti* nie je zranenie či smrť, ale *osobné nasadenie pre uskutočnenie dobra*.²⁹ Pretože používanie HC pôsobí proti primárnym dobrám, je konanie muža, ktorý iniciuje používanie HC alebo s ním súhlasí, prejavom *zbabelosti, beznádejnosti, nevedomosti a bezzásadovosti*.³⁰ Rovnaké závery ako pre muža platia i pre ženu, ak sa rozhodla dobrovoľne používať HC, bez iniciatívy alebo súhlasu muža. Okrem toho, ak muž iniciuje používanie HC alebo s ním súhlasí, je jeho konanie nespravodlivé voči žene i voči embryu a ak sa žena rozhodla dobrovoľne používať HC, koná nespravodlivo voči sebe aj voči embryu.

Používanie každej HC je v rozpore s cnosťou statočnosťou, lebo pôsobí proti uskutočňovaniu primárnych dober, pričom uskutočnenie dobra je fundamentálnym cieľom cnosti statočnosti. Zároveň je spojené s nespravodlivosťou voči žene a ľudskému embryu a nespravodlivé konanie nemôže byť statočné.

2.4 Etické hodnotenie používania HC na základe cnosti umiernenosti

Cnosť umiernenosť má mimoriadny význam pre dobro človeka, lebo ho chráni pred rozkošou, ktorá najväčšmi rozvracia najvyššie ľudské schopnosti *rozum a vôľu*.³¹ HC sa používa najmä z dôvodu, aby sa docielilo maximálne využitie rozkoše z pohlavného styku, pretože umožňuje jednak maximálnu frekvenciu pohlavného styku a jednak jeho maximálnu disponibilitu. Maximalizácia genitálnej rozkoše je prejavom nemiernosti, čo môže mať, podobne ako každá iná nemiernosť (alkohol, drogy), negatívny vplyv na život človeka. Aristoteles upozorňuje, že nemiernosť má veľký rozmach u detí, keď sa ich žiadostivosť spojí s nerozumnosťou.³² Naša súčasnosť je poznamenaná promiskuitou a posunom koitu do čoraz mladšieho veku. Je dôležité, aby sa programy sexuálnej výchovy detí zamerali na propagáciu *umiernenosti v sexuálnej oblasti* (panenstvo, manželská vernosť) a nie na propagáciu používania antikoncepcie.

Používanie každej HC je v rozpore s cnosťou umiernenosťou, lebo hlavným dôvo-

²⁸ ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*, 1136 b.

²⁹ STh II-II, q. 125, 2, ad 2.

³⁰ Uvedené pojmy sme prevzali od Aristotela.

³¹ STh II-II, q. 153, 5.

³² ARISTOTELES: *Etika Nikomachova*, 1119 b.

dom jej používania je umožniť maximálne využitie rozkoše z pohlavného styku. Cnosť umiernenosť nemôže byť v kongruencii s prejavmi maximalizácie rozkoší.

2.5 Terapeutické použitie HC

Propagácia terapeutických účinkov HC je významným marketingovým nástrojom na zvyšovanie jej predaja. *Terapeutický účinok HC sa propaguje ako benefit jej antikoncepčného účinku a antikoncepčný účinok HC sa propaguje ako benefit jej terapeutického účinku.* Na terapeutické účely sa používa najmä COC. Pri etickom hodnotení sme zistovali:

I. Sú choroby, na ktoré sa COC používa, uvedené medzi jej indikáciami v *Súhrne charakteristických vlastností lieku (Summary of Product Characteristics)*, a teda používa sa COC na ich liečbu legitímne?

II. Skúmali sme, či

- a) použitie COC na terapiu určitých gynekologických chorôb predstavuje najlepší terapeutický postup;
- b) COC sa používa na terapiu týchto chorôb z dôvodu, že neexistuje iný terapeutický postup;
- c) používanie COC predstavuje liečbu kauzálnu, alebo symptomatickú.

Zistili sme:

*Používanie HC na terapeutické účely, či už ide o legitímne alebo nelegitímne použitie, je morálne zlé, lebo pôsobí proti primárnym dobrám. Používanie HC na terapiu chorôb nepredstavuje jedinu a ani najlepšiu terapeutickú možnosť. Sú k dispozícii ekvivalentné alebo účinnejšie terapeutické postupy, ktoré sú legitímne schválené. HC nelieči príčinu chorôb, a teda nejde o kauzálnu liečbu. Choroby, na ktorých terapiu sa HC propaguje, vo väčšine prípadov neohrozujú život ženy, kým používanie HC zvyšuje riziko kardiovaskulárnych a onkologických chorôb. Ak žena realizuje pohlavný styk, ohrozuje používanie HC aj život embrya.*³³

Záver

Používanie HC pôsobí proti primárnym dobrám – zachovaniu ľudského života, ľudskej sexualite, poznaniu zmyslu ľudského života a životu v ľudskom spoločenstve a je v rozpore s kardinálnymi cnosťami – praktickou rozumnosťou, spravodlivosťou, statočnosťou a umiernenosťou. Nemiernosť v sexuálnej oblasti sa väčšinou vníma ako záležitosť subjektívna, ale T. Akvinský upozorňuje na objektívny rozmer tejto nemiernosti a dáva ju do súvisu so *spoločným dobrom (bonum commune)*.³⁴ Pretože v „hre“ je spoločné dobro, mali by sa všetci občania zasadiť o také smerovanie politiky štátu, ktorá by odolala snahám o legalizáciu programov namierených *proti primárnym dobrám a cnostnému konaniu*, a naopak, podporovala by tie programy, ktoré ich pomáhajú uskutočniť, čím napomáhajú vlastný účel a dôvod existencie štátu.

PharmDr. Jozef Laurinec Ph.D., lékárník, vede Lékárnu Karmel v Trstené, SR

⁶⁹ LAURINEC, J.: Etické problémy používania hormonálnej antikoncepcie, Dizertačná práca, 2012.

⁷⁰ STh II-II, q. 155, 3.

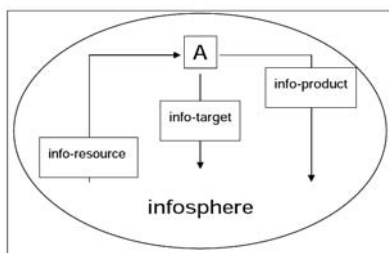
UMĚLÝ POTRAT JAKO AKTUÁLNÍ ETICKÝ PROBLÉM: POHLEDY INFORMAČNÍ ETIKY

Jiří STODOLA

Umělý potrat je aktuálním etickým problémem nejen proto, že k umělým potratům legálně dochází, ale také proto, že k dané problematice mají co říci moderní etické školy. Jedním z takových směrů je tzv. informační etika. Informační etika je oblast týkající se lidského jednání při získávání, tvorbě, správě a šíření informací (Janoš, 1993). Šíře jejího záběru závisí na tom, co rozumíme pojmem informace. Existuje nejzákladnější dělení, podle kterého můžeme rozlišit dva hlavní přístupy k informaci – hledisko *epistemologické* a hledisko *ontologické* (Floridi, 2006). V našem článku se omezíme na oblast tzv. informační makroetiky, která je založena na ontologickém pojetí informace a která chápe umělý potrat jako informačně etický problém.

Informační makroetika

Oblast informační makroetiky informace popisuje Floridi (2006) prostřednictvím externího modelu zdroj-produkt-cíl, kde figuruje informační agent A, tedy někdo, kdo nějakým způsobem s informacemi nakládá, a tři typy informačního jednání, které jsou definovány prostřednictvím rozlišení informace jako zdroje, informace jako

Obrázek 1. Informační makroetika

produktu a informace jako cíle. V tomto modelu nejsou z infosféry vyňati jednající – agenti a jejich vztahy k informačním objektům, model tedy znázorňuje nikoliv vztahy agentů k infosféře, ale vztahy uvnitř infosféry.

Každému informačnímu objektu právě proto, že je informačním objektem, tedy proto, že každý objekt je nějak strukturovaný či organizovaný, připisuje Floridi minimální morální hodnotu. Floridi formuluje čtyři informačně etická pravidla správného jednání:

0. v infosféře by neměla být způsobována entropie (nulý zákon);
1. v infosféře by se mělo předcházet entropii;
2. entropie by měla být z infosféry odstraňována;
3. rozvoj informačních objektů stejně jako celé infosféry by měl být podporován prostřednictvím uchování, kultivace a obohacování jejich vlastností.

Podle Floridiho je správně v infosféře takové jednání, které splňuje nulové pravidlo plus nejméně jedno z následujících. Mezi pravidly 1, 2 a 3 není hierarchický vztah, takže platí, že $0 \& 1 = 0$ & $2 = 0$ & 3 .

Takto formulovaná informační etika je dobrým východiskem pro analýzu morální hodnoty lidských skutků z hlediska teorie informace, nicméně jeví se jako nedostatečná. Je tomu tak proto, že v platnosti je *druhý termodynamický zákon*, který říká, že entropie v uzavřeném systému roste. Takovým uzavřeným systémem, tj. systémem, který nemůže reagovat se svým prostředím, je celé univerzum, a tedy celá infosféra. *Čtvrtý termodynamický zákon* sice říká, že v otevřených nelineárních systémech může

entropie klesat, děje se však tak pouze za předpokladu růstu entropie v jejich okolí. Předcházet a odstraňovat entropii z určitých systémů a starat se o růst jejich organizovanosti, znamená nutně způsobovat entropii systémů jiných. Není tedy možné dodržet nultý zákon společně se zákonem 1, 2 a 3.

Nedostatečnost pravidel informační makroetiky si můžeme demonstrovat na situaci umělých potratů. Umělý potrat je zjevně porušení všech pravidel informační etiky. Lidský zárodek je informačně bohatý objekt, který má potenciál ještě zvyšovat svou uspořádanost, jeho zabitím je tedy zjevně způsobena entropie. Někdy se však těhotenství a porod může neblaze podepsat na zdraví matky, může tedy přispět k entropii jejího organismu. Ať už se žena rozhodne pro umělý potrat, nebo ponechá své dítě na živu, dojde ke způsobení entropie. Co má žena udělat? Předejít entropii svého organismu? Nebo umožnit rozvoj infosféry tím, že porodí dítě? Připomínáme, že podle Floridiho není mezi pravidly 1, 2 a 3 hierarchický vztah. Někdo by mohl říci, že zvoleno by mělo být takové jednání, které způsobí méně entropie. Jak ale míru entropie v těchto případech změřit?

Máme-li použít pravidla informační etiky na hodnocení lidského jednání, je třeba jednak reformulovat první pravidlo, jednak hierarchizovat systémy, jejichž entropii je třeba předcházet a odstraňovat.

Rozvinutí informační makroetiky

Ukázali jsme, že je nemožné nezpůsobovat v infosféře entropii. Proto se jeví jako nezbytné považovat nulté pravidlo informační etiky za podmíněné. Toto pravidlo s přidáním podmínky můžeme formulovat přibližně takto: *V infosféře nemá být způsobována entropie, pokud to není nezbytně nutné.*

Je zřejmé, že entropii v infosféře je někdy nezbytné způsobovat. Je proto třeba stanovit systémy, jejichž organizovanost má před ostatními systémy přednost. K tomu může být užito ontologie německého filozofa Nicolaie Hartmanna (1976). Podle Hartmanna existují čtyři úrovně reality: *anorganická, organická, duševní a duchovní.*

Pro oblast informační etiky můžeme na základě tohoto rozvrstvení skutečnosti stanovit pravidlo, že *systémy náležející k vyšší vrstvě mají přednost před systémy spadajícími do úrovně nižších.* Pro tuto oblast platí, že živé nesmyslové systémy (rostliny) mají přednost před neživými (např. nerosty), živé smyslové objekty (živočichové) mají přednost před rostlinami a rozumové systémy (lidé) mají přednost před ostatními živočichy. Osobnost jako nejvyšší způsob bytí má absolutní přednost před ostatními hmotnými jsoucnými.

Když jsme stanovili hierarchii systémů určující, které systémy mají při zachování organizovanosti přednost, hovořili jsme o kategorii substance (individuálního systému), tj. kategorie, do níž patří jsoucná vyznačující se svébytností, tedy tím, že nejsou závislá na jsoucnech jiných.

Pro některé případy spojené s informační makroetikou je dostačující vzít v úvahu pouze tuto kategorii, pro jiné nikoliv. Vezměme opět jako příklad těhotnou ženu, u které dojde ke zhoršení zdravotního stavu ve chvíli, kdy porodí dítě. Matka i dítě jsou osobnosti patřící k lidskému druhu. Která z osobností má přednost?

Zde je třeba rozlišovat. Zabitím lidského zárodku dojde ke smrti lidské osobnosti, z hlediska lidskosti podlehne tento systém naprosté entropii (není již organizován jako člověk). Znamená však zhoršení zdravotního stavu matky zničení i její osobnosti, její lidskosti? Zjevně nikoliv. Zdravá či nemocná žena je stále člověkem, zatímco

zabitý člověk již člověkem není. Umělým potratem zaniká lidské individuum; tím, že u matky dojde například ke zhoršení zraku, není zasažena její osobnost, ale pouze jedna či více vlastností (akcidentů) jejího organismu.

Je proto třeba rozlišit mezi entropií, která vede k rozpadu individua (tedy u živých systémů ke smrti), a entropií, která individuální systém sice zasahuje, ale nezapříčiňuje jeho zánik. První entropii říkáme entropie substanciální, druhé entropie akcidentální.

Jako třetí doplňkové pravidlo informační etiky můžeme proto stanovit, že *uvnitř jediné vrstvy reality má individuum (substance) přednost před vlastnostmi (akcidenty)*. Tomuto pravidlu říkáme horizontální zákon informační makroetiky.

Můžeme tedy formulovat rozšířenou verzi základních zákonů informační etiky:

0. v infosféře by neměla být způsobována entropie, pokud to není nezbytně nutné (*nultý zákon*);
1. infosféra se skládá ze čtyř vrstev (od nejnižší po nejvyšší): anorganické, organické, duševní a duchovní; nezpůsobování entropie u informačních objektů vyšší úrovně má přednost před nezpůsobováním entropie u informačních objektů nižší vrstvy (*vertikální zákon*);
2. uvnitř konkrétní úrovně infosféry platí, že nezpůsobování entropie vedoucí k zániku individuálního informačního objektu má přednost před nezpůsobováním entropie, která nepůsobí zánik individuálního systému (*horizontální zákon*);
3. v infosféře by se mělo předcházet entropii;
4. entropie by měla být z infosféry odstraňována;
5. rozvoj informačních objektů stejně jako celé infosféry by měl být podporován prostřednictvím uchování, kultivace a obohacování jejich vlastností.

Za mravné informační jednání pak můžeme stanovit takové, které dodržuje zároveň pravidlo 0, 1 a 2 a zároveň alespoň jedno z pravidel 3, 4 a 5.

Závěr

Informační makroetika v podobě, v jaké jsme ji formulovali, se jednoznačně staví proti umělým potratům, a to bez výjimky. Vycházíme z toho, že lidské individuum (osobnost) jako informační objekt má absolutní přednost před ostatními systémy. Jako předpoklad přijímáme jedno ze základních pravidel tradiční morálky, podle něhož nikdy není dovoleno úmyslně zabít, tj. zavraždit nevinnou lidskou bytost.

Domníváme se, že informační makroetika je oblast, která může svým přístupem k problematice umělých potratů přinést cenné poznatky a přispět ke snaze o zavedení zákonů, které neupírají lidským bytostem právo na život.

Literatura

- ČINČERA, J. Informační etika. Brno 2002.
 FLORIDI, L. Information ethics, its nature and scope.
 SIGCAS Computers and Society. 2006, 36(3), 21–36.
 HARTMANN, N. Nové cesty ontologie. Bratislava 1976.
 JANOŠ, K. Informační etika. Praha 1993.

PhDr. Jiří Stodola vyučuje
 v Kabinetu informačních studií a knihovnictví
 Masarykovy univerzity v Brně

K VÝKONU PRÁVA NA VÝHRADU SVĚDOMÍ PŘI POSKYTOVÁNÍ ZDRAVOTNICKÝCH SLUŽEB

V obecné rovině se všeobecně uznává právo lékaře i jiného zdravotnického pracovníka odmítnout podíl na úkonu, který je v rozporu s jeho svědomím. V jednotlivých zemích se však právní úprava „práva na výhradu svědomí“ značně liší.

Právo na výhradu svědomí při poskytování péče o zdraví v České republice

V článku 15 odstavce 1 Listiny základních práv a svobod se praví: *Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena* (Zákon 2/1993 Sb.).

V rovině zákona je v současné době výhrada svědomí ve zdravotnictví upravena v § 50 odst. 2, 3¹ zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách: *zdravotnický pracovník (poskytovatel služeb – provozovatel, i jiný odborný pracovník ve zdravotnictví) může odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi v případě, že by jejich poskytnutí odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání; poskytovatel však má povinnost zajistit jiného poskytovatele, který mu službu poskytne, pokud pacient zajištění jiného poskytovatele neodmítne.*

Platná právní úprava výhrady svědomí v zákoně o zdravotnických službách otázku výhrady svědomí tedy řeší složitě, nejednoznačně a rozporně. Na jedné straně sice zakládá právo odmítnout účast na nepřijatelném zákroku či součinnosti na něm (např. ve formě prodeje abortivní hormonální antikonceptiva), avšak zároveň se snaží uložit poskytovateli nedůstojnou povinnost, aby přímo zajistil jiného poskytovatele takové „služby“. Předpokládá se tedy, že poskytovatel, který se odvolává na výhradu svědomí má být (podle § 50 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách) nucen nadále v jiné formě participovat na umožnění tohoto zákroku či aktivity, kterou považuje za odporující jeho svědomí nebo náboženskému vyznání. Námitky, které byly proti tomuto paradoxnímu a necitlivému řešení vzneseny při přípravě zákona, nebyly akceptovány.

Možný postup při výkonu práva na výhradu svědomí v oblasti lékárenství

Za současné platné právní úpravy, která vyžaduje novelizaci ve prospěch výhrady svědomí, lze naznačit alespoň tento praktický postup zejména pro oblast lékárenské péče:

¹ § 50 odst. 2, 3 zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách:

(2) Zdravotnický pracovník může odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi v případě, že by jejich poskytnutí odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání. O této skutečnosti je povinen ihned informovat poskytovatele, který zajistí pacientovi jiného zdravotnického pracovníka. Nemůže-li poskytovatel zajistit jiného zdravotnického pracovníka, zajistí pacientovi jiného poskytovatele, který mu zdravotní služby poskytne, pokud pacient zajištění jiného poskytovatele neodmítne. Záznam o odmítnutí zajištění jiného zdravotnického pracovníka nebo poskytovatele je součástí zdravotnické dokumentace; záznam podepíše pacient a zdravotnický pracovník. Zdravotnický pracovník nemůže odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi z důvodu uvedeného ve větě první, pokud by odmítnutím došlo k ohrožení života pacienta nebo k vážnému ohrožení jeho zdraví a poskytovatel není schopen zajistit poskytnutí zdravotních služeb jiným zdravotnickým pracovníkem. Podle věty první až čtvrté se obdobně postupuje, odmítne-li poskytnutí zdravotních služeb poskytovatel.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 se použijí obdobně i pro jiné odborné pracovníky vykonávající činnosti v přímé souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.

1. Poskytovatel – „lékárna“ (vč. té, která je zřízena jako církevní účelové zařízení, nebo zřízena např. katolíkem) nemusí vůbec nabízet, ani objednávat hormonální antikonceptiva, včetně abortivních. Žádný právní předpis platný v ČR totiž nenařizuje poskytovatelům lékárenské péče, mít k dispozici celý sortiment dostupných přípravků.

2. Domnívám se, že žádnému zákonu neodporuje ani to, pokud tato lékárna ve svých prostorách vyvěsí na viditelném místě informaci pro přicházející např. v tom smyslu, že: *na základě § 50 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách nevedeme hormonální antikonceptiva, ani antikonceptiva abortivní (postkoitální antikoncepci) atp.*

- Tím by se dalo předejít požadavku ze strany zákazníka, neboť pouze konkrétní přednesený požadavek na prodej přípravku (adresná poptávka) zakládá povinnost lékárny oznamovat či zjišťovat, kde jinde přípravek prodávají.

Pokud by i přes shora uvedenou vyvěšenou informaci zákazník učinil v lékárně poptávku,

- lékárna zákazníkovi pouze sdělí, že přípravek z důvodu výhrady svědomí nevede, a není k tomu ani povinna. (Zároveň je u této příležitosti možné poučit o možných nežádoucích účincích přípravku ad.);

- zároveň by měla lékárna poptávajícímu zákazníkovi sdělit, že pokud na zajištění přípravku trvá, může mu předat adresy okolních lékáren, které přípravek mají.

3. V případech pracovníků lékáren (např. věřící zaměstnanec „necírkevních“ lékáren) je pouze povinen sdělit provozovateli lékárny (zaměstnavateli – nadřízenému) to, že odmítá tento přípravek prodat z důvodu výhrady svědomí a náboženského vyznání podle § 50 odst. 2 zákona.

Tuto výhradu může zaměstnanec sdělit zaměstnavateli i obecně (tj. předem).

Realizaci tohoto práva nelze u zaměstnance kvalifikovat jako porušení pracovní kázně, a to také z důvodu, že podle čl. 3 odst. 3 Listiny základních práv a svobod: *Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.*

Mgr. Stanislav Hykyš, advokát v Pardubicích,
právní poradce České biskupské konference

NA POČÁTKU TĚHOTENSTVÍ, NA POČÁTKU ŽIVOTA

TOMÁŠ BENDL, EVA VONDRÁKOVÁ

Aby byly veškeré teoretické koncepty ochrany života uplatnitelné v praxi, musí na ně vždy navazovat soubor opatření a strategií, jež vedou k vytyčenému cíli. Dobře patrné je to v oblasti ochrany nenarozených dětí. Nenarozený život nelze zachránit tím, že o jeho záchraně budeme pouze teoretizovat. Ani tím, pokud ženě, která zvažuje umělý potrat nebo je k němu nucena, řekneme, ať to nedělá, a racionálními argumenty vysvětlíme, proč. Takové ženě je v první řadě nezbytné nabídnout pomoc, podporu návrhy konkrétních jiných řešení.

Z této premisy jsme vycházeli, když jsme v roce 1994 založili sdružení Na počátku, do roku 2002 známé jako Sdružení za dětský život. Již tehdy bylo zřejmé, že by bez možnosti azylového ubytování nebylo možné těmto ženám efektivně pomáhat, proto jsme se snažili co nejdříve zprovoznit azylový dům, což se po dvou letech podařilo. Do té doby bylo v prvních měsících hlavní náplní naší činnosti poradenství těhotným ženám v krizové situaci.

Poté vyvstaly nové potřeby, a proto jsme rozvinuli další službu – návaznou péči. Ta je určena ženám, které opouštějí azylové ubytování, během kterého získaly nové dovednosti a znalosti v oblasti rodičovských kompetencí i praktického života a jeho sociálních aspektů, nicméně stále pociťují potřebu je i nadále získávat a upevňovat.

Nedostatečné sociální zázemí klientek (výchova, vzdělání, podmínky) a z něj plynoucí absence kompetencí pro mateřství a rodinný život bývají častou příčinou problémů, kvůli kterým se na nás ženy nakonec obracejí. Obracejí se na nás však i ženy, které jsou vzdělané, měly práci, rodinné zázemí, partnera, ale shodou nepříznivých okolností přišly o několik těchto pilířů svého života naráz, a to zrovna na počátku těhotenství.

Pracujeme s nehomogenní skupinou, a tomu je třeba přizpůsobit i způsob práce. Individuální přístup ke každé ženě, její situaci a problémům, potřebám i záměrům je esenciálním východiskem každodenní sociální práce. Bez celkového pochopení situace z její strany a bez její vlastní vůle pro pozitivní změny není možné dosáhnout dlouhodobě udržitelných výsledků.

Další zjištění pro aktuální způsob práce vyplývá z dlouhodobých zkušeností provozu a řízení sociálních služeb a praxe s klientkami. Právě z důvodů jedinečnosti každého případu se ne každá zákonem definovaná sociální služba hodí na konkrétní případ. Pokud chceme řešit situaci celé jedné poměrně široké cílové skupiny, musíme umět nabídnout adekvátní portfolio nejpotřebnějších sociálních služeb. Většina případů je takových, kde k úspěšnému řešení stačí jedna či více poradenských intervencí. Jsou ale ovšem i případy, kdy je nezbytné akutní a rychlé azylové ubytování. Pro určité procento žen ubytovaných v azylovém domě je nejen přínosné, ale dokonce velmi potřebné využití i návazné péče.

V případě občanského sdružení Na počátku se jedná o triptych služeb Poradna Na počátku, – Domov pro dětský život, – Byty na půli cesty s doplňkovými programy podpory rodičovských a sociálních kompetencí.

Ženy, které projdou celým tímto systémem, získávají možnost dlouhodobějšího pozorování a porovnání svého předchozího života s nabídkou života rozvíjejícího, podnětného a orientujícího se na pozitivní stránky každodennosti. Mají možnost pracovat na svém rozvoji a pozorovat osobnostní posun, což jim dává a vrací sebedůvěru v to, že budou dobrou matkou a svým dětem zajistí odpovídající zázemí.

Zaměření na komplexnost podpory a udržitelnost zlepšené situace klientek jsou dalšími, neméně důležitými východisky způsobu konkrétní práce na pomoc nenarozeným i narozeným dětem a jejich matkám v nepříznivých životních situacích.

Bc. Tomáš Bendl a Mgr. Ing. Eva Vodráková jsou pracovníci občanského sdružení Na počátku

Rodina a evangelizace

Svolána dvouetapová biskupská synoda

Generální sekretář biskupské synody arcibiskup Lorenzo Baldisseri rozeslal v říjnu 2013 předsedům všech biskupských konferencí dopis, ve kterém sděluje, že připravovaná synoda o evangelizaci rodiny bude probíhat dvouetapově: v roce 2014 se seje mimořádné generální shromáždění, při kterém se mají shromáždit návrhy biskupů o tom, jak hlásat a žít evangelium v rodině. Ve druhé etapě se pak v roce 2015 uskuteční řádné generální shromáždění, které má ukázat účinné cesty pro pastorační rodin.

Součástí dopisu byl také dosti obsáhlý dotazník, který má poskytnout obraz o znalostech biblického učení i církevních dokumentů o hodnotě rodiny, nakolik jsou tyto zásady respektovány v církevním i mimocírkevním prostředí, jak se uskutečňuje příprava snoubenců na manželství, jaké podpory se dostává snoubencům, manželům v krizi, jak častá jsou v místních poměrech „faktická“ soužití muže a ženy bez uzavření sňatku, jak velká část rozvedených a znovu sezdaných žádá o udělování eucharistie a svátosti smíření, jaká duchovní péče se poskytuje dětem z neregulérních svazků, které způsoby regulace početí se uplatňují a jakým způsobem lze podporovat zvyšování porodnosti.

Synoda (sněm) je stálá instituce sboru biskupů, kterou založil již Pavel VI. a schází se každé tři roky na řádných zasedáních, mimořádná setkání se uskutečňují podle rozhodnutí papeže. Na rozdíl od koncilu nemá synoda rozhodovací právo. Dvouetapový průběh připravované synody i snaha o pečlivé zjištění situace svědčí o významu, který papež František synodě přisuzuje.

Šipr

LÉKÁRNÍCI PRO ŽIVOT

KVĚTOSLAV ŠÍPR

V kontextu se zvýšeným tlakem na distribuci hormonální antikoncepce, včetně antikoncepce postkoitální, ale také v souvislosti s vydáním zákona o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon č. 372/2011 Sb.) a s propagací farmakologického potratu jsou pracovníci lékáren nuceni řešit morální dilemata, která dříve neznali. Když se většina současných farmaceutů před lety rozhodovala o volbě studijního oboru, netušila, že jednou budou muset zvažovat, zda některými výkony svého povolání lidský život nepodporují, nýbrž naopak ohrožují.

Jednání valné hromady občanského sdružení Lékárníci pro život proběhlo 23. 11. 2013 v přátelské atmosféře. Uprostřed předseda sdružení Mgr. Jaroslav Duda.

Nově vzniklá situace přivedla některé lékárníky a lékárenské laboranty k rozhodnutí založit občanské sdružení Lékárníci pro život. Stalo se tak letos v květnu při IV. brněnských bioetických dnech. Ke své valné hromadě se 23. 11. 2013 sešli Lékárníci pro život, aby zvážili, nakolik se jim daří naplňovat cíle, které si předsevzali. Rozhodli se důkladněji informovat ženy přicházející pro antikoncepční přípravky o podstatě hormonální antikoncepce i o rizicích s hormonální antikoncepcí spojených. Připravili letáčky, které hodlají v lékárnách nabízet. Vyměnili si své zkušenosti získané při uplatňování výhrady svědomí a odmítání podílet se na výdeji přípravků s potenciálně abortivním účinkem. Přijali také usnesení, ve kterém požadují, aby právo na výhradu svědomí mohli uplatňovat bez nebezpečí diskriminace.

Čtenáře Dialogu Evropa XXI seznámujeme s textem dopisu, který účastníkům jednání zaslal předseda Rady pro bioetiku a brněnský biskup Mons. Vojtěch Cikrle, a také s usnesením, které bylo volnou hromadou jednomyslně přijato. Členové občanského sdružení Lékárníci pro život se ve svém vyjádření odvolávají na stanovisko Subkomise pro bioetiku Teologické komise Konference biskupů Slovenska, jeho znění proto rovněž zařazujeme.

Skupina účastníků setkání před křtinskou zvonkohrou. V druhé řadě vpravo od středu místní farář a hostitel Mons. Mgr. Jan Peňáz.

Dopis brněnského biskupa a předsedy Rady pro bioetiku České biskupské konference Mons. ThLic. Vojtěcha Cikrleho účastníkům valné hromady občanského sdružení Lékárnici pro život, která proběhla 23. 11. 2013 ve Křtinách

„Lidský život je posvátný, protože již od počátku zahrnuje stvořitelenskou činnost Boha a stále zůstává ve zvláštním vztahu ke Stvořiteli, svému jedinému cíli. Jen Bůh je pánem života od jeho počátku až k jeho konci. Nikdo a za žádných okolností si nemůže osobovat právo přímo zničit nevinnou lidskou bytost.“ Slova instrukce *Donum vitae* Kongregace pro nauku víry plně odůvodňují, proč je nezbytné chránit lidský život od okamžiku početí.

„Dar života, který Bůh – Stvořitel a Otec – člověku svěřil, po něm žádá, aby si byl vědom nevýslovné ceny tohoto daru a přijal za něj odpovědnost.“ (DV 1) Oceňuji, vážení členové občanského sdružení Lékárnici pro život, že jste se rozhodli přijmout odpovědnost za dar života nejen ve svém osobním životě, ale také ve svém povolání.

Život je nejvyšší přirozený dar a základní podmínka existence každého člověka. Úspěchy moderní medicíny potvrzují, že lidské embryo se nevyvíjí, aby se stalo člověkem, ale již od početí se vyvíjí jako člověk. Každá lidská bytost má právo, aby byla s největším úsilím ochraňována. Na uznání tohoto práva je založena společnost i politické soužití (srov. EV 2). „Z posvátného charakteru života vyplývá jeho nedotknutelnost, která je od počátku vepsána v srdci člověka, v jeho svědomí“ (EV, 40).

Specifickou zkouškou prochází svědomí křesťana, který se v této složité době podílí na poskytování péče o zdraví. Pracovníci lékáren se dnes dostávají do situací, ve kterých se od nich očekává vydávání přípravků, které ohrožují nebo mohou ohrožovat nenarozené lidské bytosti. Pracovníkům ve zdravotnictví se sice přiznává právo odmítnout úkony odporující jejich svědomí („Zdravotnický pracovník může odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi v případě, že by jejich poskytnutí odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání.“ Viz § 50 zákona č. 372_2011 Sb.), obavy z diskriminace při uplatnění výhrady svědomí jsou však až příliš reálné. Uklidnění nepřinášejí ani zprávy o současném projednávání „Rezoluce o sexuálním a reprodukčním zdraví a právech žen“ v orgánech Evropského parlamentu. Právo navýhradu svědomí je uznáváno i zpochybňováno. Již proto je sdružování lidí stejně smýšlejících užitečné i chvályhodné.

Ke své první valné hromadě se scházíte, vážení členové občanského sdružení Lékárnici pro život, na mariánském poutním místě. Děkuji vám za vaši angažovanost i vzájemnou podporu, svěřují vás pod ochranu Panny Marie a žehnám vám, vašim rodinám i vaší práci.

Mons. Vojtěch Cikrle,
biskup brněnský a předseda Rady pro bioetiku ČBK

Usnesení z valné hromady občanského sdružení Lékárníci pro život

Členové občanského sdružení Lékárníci pro život se sešli 23. 11. 2013 ve Křtinách na valné hromadě a zvažovali cesty, kterými mohou přispívat k naplňování cílů sdružení, zejména podporovat snahy farmaceutů při výkonu svého povolání respektovat důstojnost lidské osoby. Odborným pracovníkům poskytujícím zdravotní služby bylo sice přiznáno právo odmítnout poskytnutí zdravotní služby pacientovi, pokud by to odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání, avšak nebylo a není náležitě zajištěno, aby pracovník nebo poskytovatel zdravotní služby nebyl pro takové rozhodnutí diskriminován.

Členové občanského sdružení Lékárníci pro život důrazně požadují, aby právo na výhradu svědomí bylo pro poskytovatele i pracovníka ve zdravotnictví jednoznačně zaručeno také výslovným ustanovením, že poskytovatel ani pracovník ve zdravotnictví pro uplatnění výhrady svědomí nesmí utrpět újmu. Ztotožňují se s doporučeními, která ve svém stanovisku k prodeji a výdeji přípravků hormonální antikoncepce a jiných přípravků ohrožujících lidský život zaujala Subkomise pro bioetiku Teologické komise Konference biskupů Slovenska. Členové občanského sdružení Lékárníci pro život jsou pevně přesvědčeni, že je nezbytné respektovat a chránit každý lidský život od jeho početí až po přirozenou smrt, a požadují, aby jejich právo důsledně se řídit svým svědomím nebylo nejen popíráno, ale ani omezováno.

23. 11. 2013, *Mgr. Jaroslav Duda,*
předseda občanského sdružení Lékárníci pro život

Barokní kostel Jména Panny Marie ve Křtinách byl vybudován v letech 1718–1750 podle návrhu Jana Blažeje Santiniho-Aichela, freskami kostel vyzdobil Jan Jiří Etgens (1744–1747). Stavba je národní kulturní památkou České republiky.

Stanovisko Subkomisie pre bioetiku Teologickej komisie Konferencie biskupov Slovenska k predaju a výdaju prípravkov hormonálnej antikoncepcie a iných prípravkov zameraných proti ľudskému životu v lekárnach

Subkomisia pre bioetiku Teologickej komisie Konferencie biskupov Slovenska, reagujúc na početné otázky kresťanských farmaceutov, ktorí vykonávajú svoje povolanie na území Slovenska, sa na svojom zasadnutí dňa 26. októbra 2013 opätovne zaoberala mravnými problémami, ktoré predstavuje predaj alebo výdaj farmaceutických prípravkov určených na hormonálnu antikoncepciu, vrátane takzvanej núdzovej (postkoitálnej) antikoncepcie. Komisia konštatovala, že ide o závažný problém profesijnej etiky tak pre kresťana - farmaceuta, ktorý je majiteľom lekárne, ako aj pre farmaceuta, ktorý je ako zamestnanec lekárne nútený, aby takéto prostriedky predával alebo vydával.

Odvolačujúc sa na morálnu náuku Katolíckej cirkvi, potvrdenú aj novšími vyjadreniami pápežov Jána Pavla II.¹ a Benedikta XVI.², Subkomisia vydáva toto stanovisko:

1. Lekárnik pri poskytovaní farmaceutickej starostlivosti predstavuje dôležitý odborný článok vo vzťahoch medzi lekárom, liekom a pacientom. Nie je iba predajcom alebo vydávajúcim liekov a zdravotníckych pomôcok, ale vykonáva aj veľmi dôležitú odbornú konzultačnú činnosť vzhľadom na správne a bezpečné použitie lieku, jeho účinky, nežiaduce účinky a prípadné interakcie. Zanedbaním tejto povinnosti by mohol užívateľovi lieku spôsobiť poškodenie zdravia, prípadne ohroziť jeho život. Informovanie používateľa lieku – pacienta zo strany farmaceuta musí byť predovšetkým pravdivé, úplné a dostatočne zrozumiteľné. Farmaceut pri výkone svojho povolania nikdy nesmie konať proti ľudskému životu alebo zdraviu – a vždy musí rešpektovať ľudskú dôstojnosť, práva a morálne oprávnené záujmy pacienta. Pre farmaceuta – kresťana je navyše plnenie týchto povinností vecou kresťanský informovaného a formovaného svedomia a prejavom kresťanského svedectva.

2. Katolícka cirkev stojí jednoznačne na strane rešpektovania a ochrany každého ľudského života od jeho počatia až po prirodzenú smrť. Preto podporuje taký vedecký výskum a technologický pokrok, ktorý je v záujme života a zdravia človeka a ľudského spoločenstva a ktorý zároveň dôsledne rešpektuje etické požiadavky vyplývajúce z nenarušiteľnej dôstojnosti človeka, jeho života, zdravia, ľudských práv a mravne oprávnených záujmov. Rýchly rozvoj biomedicínskych vied a technológií však prináša, okrem prospechu pre zdravie a život človeka, žiaľ, aj nové formy agresie proti ľudskému životu a proti dôstojnosti ľudskej osoby. Medzi takéto skutočnosti patria aj farmaceutické prípravky, ktoré sú určené na hormonálnu antikoncepciu, vrátane takzvanej núdzovej (postkoitálnej) antikoncepcie. Morálne zlo použitia antikoncepcných prostriedkov je okrem samotného antikoncepcného úmyslu a účinku³ spojené

¹ Ján Pavol II., príhovor k členom Medzinárodnej federácie katolíckych farmaceutov (3. novembra 1990).

² Benedikt XVI., príhovor k účastníkom 25. medzinárodného kongresu katolíckych farmaceutov (29. októbra 2007).

³ Porovnaj Katechizmus Katolíckej cirkvi, čl. 2370, 2399.

aj s ich postfertilizačnými (menej presne abortívnymi) účinkami⁴, ktoré sa uplatňujú po oplodnení (fertilizácii) a spôsobujú smrť počatého ľudského jedinca – ľudského zárodka (embrya). Ide teda o priamy útok voči konkrétnemu ľudskému životu v prvých dňoch jeho existencie, či už si to žena používa „antikoncepcné“ prostriedky uvedomuje, alebo nie. Predajom alebo výdajom takýchto farmaceutických prostriedkov farmaceut priamo spolupracuje na závažnom morálnom zle a nesie za to aj vlastnú morálnu zodpovednosť. Túto nemôže jednoducho presunúť na používateľa alebo na kupujúceho, či na predpisujúceho lekára. Preto má farmaceut – kresťan vo svedomí povinnosť odmietnuť výdaj alebo predaj týchto prípravkov. Majiteľ lekárne, ktorý nesie primárnu zodpovednosť za sprostredkovanie tovaru vo svojej lekární, má vo svedomí povinnosť odmietnuť objednávanie a predaj takýchto prostriedkov⁵.

3. Povinnosť kresťana – farmaceuta odmietnuť účasť na výdaji, distribúcii, objednávaní alebo predaji je ešte zrejmejšia v prípade prípravkov určených na vykonanie umelého potratu⁶, ako aj iných prípravkov zameraných proti ľudskému životu, pokiaľ by sa tieto azda na trhu v Slovenskej republike objavili⁷.

4. Vzhľadom na niektoré účinky liečiv (hormónov) obsiahnutých v prípravkoch hormonálnej antikoncepcie môže byť, v osobitne indikovaných prípadoch, prípustné ich použiť ako terapeutický prostriedok. V takomto osobitnom prípade môže farmaceut po poskytnutí úplnej a zrozumiteľnej informácie o lieku, s výslovným upozornením na jeho postfertilizačné (abortívne) účinky, sprostredkovať jeho výdaj, pokiaľ je na lekárskom predpise uvedená zodpovedajúca diagnóza. Kresťanskí manželia musia pri takomto užívaní daného prípravku vždy vziať do úvahy spomínané postfertilizačné (abortívne) účinky a zachovať v potrebnej miere sexuálnu abstinenciu.

5. Kresťanom, kresťanským inštitúciám, organizáciám a zariadeniam, ako aj všetkým ľuďom dobrej vôle vzniká v súvislosti s vyššie uvedenými požiadavkami závažná morálna povinnosť uprednostňovať a podporovať všetkými vhodnými prostriedkami farmaceutov a lekárne, ktoré uplatňujú a rešpektujú výhrady svedomia a zásady profesijnej etiky farmaceuta vo vzťahu k ochrane ľudského života a zdravia.

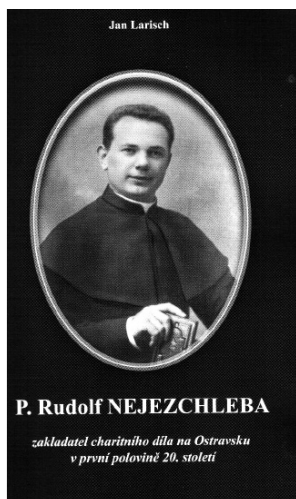
*Štrbské Pleso 26. októbra 2013, Mons. Štefan Sečka,
predseda Subkomisie pre bioetiku TK KBS*

⁴ Hoci deklarovaným hlavným mechanizmom účinku prípravkov hormonálnej antikoncepcie, či už podávanej perorálne, injekčne, transdermálne, alebo zavedením vaginálnych krúžkov alebo implantátov, je blokovanie ovulácie (uvoľnenie zrelého vajíčka z vaječníka ženy), uplatňuje sa aj účinok podaného hormónu/hormónov na vlastnosti výstelky a pohyb vajcovodov, ako aj na vlastnosti výstelky maternice (endometria), čím sa dosiahne zabránenie uhniezdenia živého ľudského zárodka (embrya) v maternici a jeho usmrtenie (postfertilizačný účinok). Hormonálna antikoncepcia bez postfertilizačného (menej presne abortívneho) účinku v súčasnosti neexistuje.

⁵ Ide o uplatnenie výhrady svedomia – bližšie pozri Ján Pavol II., encyklika *Evangelium vitae* (25. marca 1995), č. 73–74. Pozri aj Ústava Slovenskej republiky, čl. 24, ods. 1; Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou, čl. 7; Zákon 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Príloha č. 4 Etický kódex zdravotníckeho pracovníka.

⁶ Porovnaj Vyhlásenie Subkomisie pre bioetiku TK KBS zo dňa 16.2.2013 a vyhlásenie predsedu KBS zo dňa 11.1.2013.

⁷ Napríklad prípravky, prostriedky alebo pomôcky na vykonanie eutanázie alebo asistovanej samovraždy.

JAN LARISCH: MONS. THDR. P. RUDOLF NEJEZCHLEBA

Mons. ThDr. P. Rudolf Nejezchleba, zakladatel charitního díla na Ostravsku v první polovině 20. století
Diecézní charita ostravsko-opavská, Ostrava 2012, 55 s.

BRIGITTE SCHWARZ

Čtenářům *Dialogu-Europa XXI.* již známý autor, kněz ostravsko-opavské diecéze, člen Moravsko-slezské křesťanské akademie, věnuje již dlouhodobě pozornost osobnostem olomouckého a ostravského regionu. Skládá tak mozaiku regionálních dějin a přibližuje životy katolických osobností ve zmíněném regionu. P. Jan Larisch zastává v současné době také funkci prezidenta Ostravsko-opavské diecézní charity, a tak je zcela přirozené, že se ohlíží po dějinách díla, které započala církev před staletími, jež velmi významně v 20. století na Ostravsku rozvíjel Mons. Nejezchleba a k jehož rozvoji autor v současnosti také přispívá.

Recenzovaná publikace sleduje dvě základní obsahové linie. Jednou je osobnost P. Rudolfa Nejezchleby s jeho původem, studiem, církevním posláním a konkrétními úkoly, kterými byl ve svém 88. roky požehnaném životě pověřován. Druhá obsahová linie sleduje rychlý hospodářský rozvoj na Ostravsku od sklonku 19. století a s ním související velký nárůst sociálních problémů. Dále dokumentuje velké snažení církevních institucí a konkrétně P. Nejezchleby k mnohostranné pomoci dětem, sirotkům, mladým, kteří se snaží zakotvit v nové průmyslové aglomeraci, nemocným i starým bez zázemí a prostředků. To vše na pozadí historických událostí sklonku monarchie, 1. světové války, Československé republiky, hospodářské krize, 2. světové války i poúnorového vývoje 1948.

Před čtenářem se rozvíjí příběh muže, který patří k těm, kteří si uvědomují a důsledně žijí zásadu, že „jejich kněžství je zde především pro druhé“. Rudolf Nejezchleba se narodil 20. 4. 1873 v Bohuslavicích u Zlína, maturoval na Matičním gymnáziu v Uherském Hradišti, studoval bohosloví na teologické fakultě v Olomouci, kde byl 5. července 1897 vysvěcen na kněze. Následně se dostává do Ostravy, a po úspěšném složení rigorózní zkoušky je promován na doktora teologie. Ze základní školy přechází jako profesor náboženství na Matiční gymnázium v Moravské Ostravě, kde působí v letech 1902-1933. Do tohoto období spadají jeho hlavní charitní aktivity. Rozvoj charitního spolku Ludmila, výstavba nejrůznějších charitních zařízení, duchovní formování lidí, kteří charitní práci vykonávají a mnoho dalšího. Když mu končí služební povinnost na Matičním gymnáziu, je P. Nejezchleba jmenován nesídelním

kanovníkem Metropolitní kapituly u sv. Václava v Olomouci (1933), následně pak kanovníkem sídelním (1936), poté Ostravu opouští a zbytek života stráví v Olomouci (1937-1961) v těsném sepětí s kapitulou – jako kustod, probošt i děkan kapituly. Současně je činný u diecézního soudu, u zkušebních komisí pro zkoušky katechetů, při vizitacích diecéze. Jeho přestěhování do Olomouce ale neznamená přerušení kontaktů s charitním dílem v Ostravě, zde i nadále vypomáhá radou i konkrétní pomocí. Významným místem jeho života je obec Salaš, kam zajíždí v době prázdnin a intenzivně v této obci pracuje – zasloužil se o zbudování místní školy, nové prostorné kaple Panny Marie Růžencové (1920), nového hřbitova a mnoho dalšího. V této obci byl Mons. Nejezchleba také 26. května 1961 pohřben.

Druhým tématem, které autor sleduje je rozvoj církevní sociální péče. Poté, co se Ostravsko stává jedním z nejprůmyslovějších center habsburského soustátí, rozvíjí se hornictví, hutnictví v Rudolfově huti, vybudováním Severní dráhy ad. skokově narůstá počet obyvatel, které vzrůstá mnohem rychleji než může růst infrastruktura. Jen v Moravské Ostravě vzrůstá počet obyvatel z 4000 v roce 1843 na 113 000 v roce 1924. Podobně roste i slezská část Ostravy.

Zatímco v roce 1850 se o obyvatelstvo starají dvě farnosti Moravská Ostrava a Polská (později Slezská) Ostrava. Je nezbytností, aby jejich počet vzrůstal. Farnosti se stávají prvními garanty sociální péče a následně se do sociální péče jako garant začleňuje i samospráva na zemské i nižší úrovni. Velkou část agendy ovšem přebírají různá sdružení občanů – Sirotčí spolky ad. Sociální péči v tomto období si také nelze představit bez zapojení řady řeholních řádů, které se starají o sociálně slabé, nemocné, sirotky, poskytují ve vývažovnách teplo, stravu a střechu nad hlavou potřebným. Tato intenzivní sociální péče je inspirována papežskými dokumenty, které kladou základy sociálnímu učení církve. Autor sleduje iniciativu a stálou aktivitu s níž P. Nejezchleba vytváří sociální ústavy – využívá dobročinného spolku Ludmila a jeho prostřednictvím a s pomocí sociálně citících spoluobčanů organizuje celou řadu aktivit – sirotčince, stravovací stanice, útulny, ubytovny pro mladé ženy, pro mladé matky s kojenci, ozdravovny pro žáky a studenty, prázdninové ozdravné pobyty, útulny pro batolata ad.

Autor líčí bohaté spektrum občanských aktivit iniciovaných a garantovaných katolickou církví. Čtenář může vnímat rozdílné přístupy a potřeby v mírovém i válečném období. Krátce je zmíněna i důsledná likvidace těchto soukromoprávních aktivit lépe situovaných spoluobčanů k těm sociálně slabším a potřebným, nesených křesťanskou láskou k bližnímu a přenesení základní sociální péče na stát. Naštěstí může v závěru práce autor zmínit, jak se po roce 1989 opět rozrůstá soukromoprávní aktivita katolické charity, která může navázat na hojnou aktivitu našich předků.

SEMINÁŘ V NÁRODNÍ AGENTUŘE PRO EVROPSKÉ VZDĚLÁVACÍ PROJEKTY

ZUZANA BARTOŠÍKOVÁ

Moravsko-slezská křesťanská akademie se zapojila do mezinárodního projektu partnerství s názvem *Solidarische Ökonomie erfolgreich lernen – Themen, Thesen, Tools*. Doba trvání projektu činí dva roky, přičemž projektové období začalo 1. srpnem 2013 a skončí 31. červencem 2015.

Projekt partnerství je realizován v rámci Programu celoživotního učení – Grundtvig. Tyto aktivity spravuje Národní agentura pro evropské vzdělávací programy (NAEP), která je součástí instituce **Dům zahraničních služeb (DZS)**. Pro řešitele schválených žádostí o projekt partnerství agentura uspořádala informační seminář, kterého se účastnili i dva zástupci z MSKA.

Úvodní část semináře účastníky seznámila se strukturou a další činností DZS/NAEP. Dům zahraničních služeb je příspěvková organizace zřízená Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Zajišťuje vzdělávací i ostatní styky se zahraničím podle pokynů ministerstva – v rámci stanovených programů se stará mj. o studijní pobyty studentů či učitelů v zahraničí, studium cizinců v ČR, nebo o spolupráci mezi univerzitami.

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, jak její název napovídá, koordinuje vzdělávací programy mezinárodní spolupráce a současně je i prostředníkem pro poskytování finančních prostředků EU ve svěřených oblastech. Programy se zaměřují na podporu všech stupňů vzdělávání, modernizaci školství nebo tvorbu informačních databází.

Již zmíněný program Grundtvig podporuje vzdělávání dospělých. Cílem programu je tedy předávat vědomosti a učit se. Zúčastněné organizace mají získat dovednost lépe vzdělávat a poté i kvalitněji vyučovat a výuku organizovat.

Navazující část semináře se věnovala administrativním povinnostem projektu a v závěrečné části proběhly prezentace právě probíhajícího projektu partnerství (2010–2014) a již realizovaného projektu partnerství (2012–2012).

Celým seminářem provázely pracovnice DZS Petra E. Krňanská a Petra Ševčíková. Pro více informací o projektech partnerství, o NAEP navštivte webové stránky (www.naep.cz).

Průvleček s lidskou tváří a rohy, symbol boha Velesa, Hluk, 8. století. Foto: Jan Čága, MZM

ODPOVĚDNOST KŘESŤANŮ ZA EVROPU

JIŘINA ŠTOURAČOVÁ

Ve dnech 28. – 30. srpna 2013 se v historickém bavorském městě Freisingu opět sešlo asi 360 účastníků ze 30 zemí k 17. mezinárodnímu kongresu RENOVABIS. Letošní téma znělo ***Svobodně a solidárně. Odpovědnost křesťanů za Evropu.*** Shromáždění je velké nejen počtem účastníků, ale i velkým počtem těch, kdo přednášeli v plenárních zasedáních kongresu i pracovních skupinách. Program byl velmi hutný, proběhly 4 bloky plenárního jednání s 20 referenty a koreferenty. V osmi pracovních skupinách vystoupilo zhruba 30 referentů, kteří uváděli do problematiky pracovní skupiny. Hlavními referenty byl Mnichovský arcibiskup Reinhard Marx, Prof. Dr. Jan Kusber z Historického semináře University Johanna Gutenberka v Mohuči a Bernd Posselt, poslanec Evropského parlamentu. Jako koreferenti vystoupily osobnosti východní Evropy – hraběnka Róža Thun poslankyně Evropského parlamentu z Krakova, Markus Meckel evangelický farář, poslední ministr zahraničí Genscherovy vlády Německé demokratické republiky z Berlína, emeritní arcibiskup Henryk Muszyński z Hnězdna, Prof. Dr. Jan Sokol z Fakulty humanitních studií, Prof. Dr. Radu Preda z University Babeş Bolyai z Cluže (Rumunsko), Stefan Lunte ze sekretariátu COMECE v Bruselu, Andrej Waskowycz - ředitel Charity ukrajinské řecko-katolické církve a další.

Hlavní úvahy kongresu se soustředily jednak na téma svoboda, které se jednotlivé země východní „sovětské“ zóny Evropy dočkaly po roce 1989. Co tato svoboda přinesla pozitivního a jaké se v ní skrývají negativní trendy a problémy. Důležitým nástrojem řešení problémů a cesty kupředu je solidarita, kterou v sobě nese sociální učení církve, které vetklí do základů Evropy její „otcové zakladatelé“ Robert Schuman, Jean Monnet, Alcide De Gasperi a v neposlední řadě Konrád Adenauer.

Ředitel RENOVABIS P. Stefan Dartmann, SJ v úvodu zdůraznil, že organizace již 20 let podporuje nejen křesťany ve východní Evropě. Tak ve spolupráci s východoevropskými partnery napomáhá postupnému vzájemnému poznávání se a srůstání obyvatel Evropy - Evropanů.

Mnichovský arcibiskup kardinál Reinhard Marx zmínil naše skutečné kroky vpřed a výhody obnovené svobody a srůstání Evropy. Nabádal ale k tomu, abychom nepřehlédli živelný kapitalismus. Kardinál Marx, který je také předsedou Komise-biskupských konferencí zemí EU, vyzývá k hledání nové „pokrokové myšlenky pro Evropu“, neboť musí jít o něco víc, než jen o obranu blahobytu. Kardinál připomněl důležitou myšlenku apoštolského listu *Ecclesia in Europa* papeže Jana Pavla II., která říká, že hlavní devízou Evropy je vzá-

Pozlacené kování v podobě liturgické knihy-kodexu, Mikulčice, 9. století.
Foto: Jan Cága, MZM

jemná otevřenost. „Pro křesťany, jako *protagonisty svobody* je důležité, porozumět mnohotvárnosti moderního světa a aktivně a pozitivně spolupracovat na Projektu Evropa. Jan Sokol na kardinála Marxe navázal a zdůraznil slova kardinála Marxe, že z poselství evangelia se ještě stále můžeme inspirovat, stále není ve své radikálnosti zcela využito. Křesťané by měli naplno vnášet do naší moderní společnosti postoje odpuštění, naděje, lásku k bližnímu a obrácení. „Křesťané této společnosti dlužní!“

Poslanec Evropského parlamentu Bernd Posselt zdůraznil, že dosavadní neoliberalní éra konsumismu, navazující na komunistickou éru Evropy, postupně slábne a končí a v Evropském parlamentu se stále víc diskutují otázky duchovního směřování Evropy. Je třeba Evropu obnovovat na starých základech. Dnes jsme v pokušení podlehnout dvěma omylům. První si vytváří mylnou iluzi, že můžeme navázat na

Pozlacené plakety s tepanými a lisovanými náboženskými motivy, Bojná, Slovensko, první polovina 9. století. Foto: Jan Čága, MZM

starou společnost s převahou křesťanství. Druhým omylem je představa, že EU je jakousi „mašinerií na odkřesťanštění Evropy“. Obojí neplatí, Evropa nemůže být křesťanštější, než její jednotlivé země. Nejlepším postojem současného křesťana je, aby žil své křesťanství aktivně a vnášel je jako „příspěvek k vytvoření jednotné Evropy“.

Mezinárodní kongresy *Renovabis*, první se konal v roce 1997, slouží k informování a k diskusi účastníků o důležitém vývoji v církvi

i evropské společnosti ve Východní Evropě a také o tématech celoevropského významu. Díky zastoupení četných účastníků z nejrůznějších zemí Západní a Východní i Jižní Evropy se kongres stal důležitým fórem pro dialog mezi Východem a Západem.

Česká republika byla zastoupena více jak 20 účastníky z Čech i Moravy. Organizace kongresu je velmi pečlivá a hostitelé jsou přívětiví. K tomu půvabné prostředí někdejšího biskupského sídla starobylého biskupství Freising s nákladně restaurovaným mariánským dómem umožnilo účastníkům nadýchat se krásy, kterou po staletí utvářeli naši předkové. A tak nezbývá než děkovat organizátorům a těšit se na příští kongres. Neboť jak zmínil v závěru P. Stefan Dartmann: „po kongresu je před kongresem“.

ZVLÁŠTNÍ PRÁVA CÍRKVÍ

BRIGITTE SCHWARZ

Již v tradiční době počátku akademického roku připravila Společnost pro církevní právo ve spolupráci s pracovníky katedry Ústavního práva a politologie Právnické fakulty Masarykovy university již 19. konferenci, na téma Zvláštní práva církví. Tentokrát se bezmála padesát účastníků sešlo v Kongresovém centru Masarykovy university na Komenského nám. 2 v úterý 10. září 2013.

Účastníky konference přivítala jednak dosavadní garantka konání konferencí JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D., pracovnice spoluorganizující katedry, která byla letos jmenována členkou Ústavního soudu. Předseda Společnosti pro církevní právo Prof. JUDr. Rajmund Tretera z Právnické fakulty University Karlovy ve svém vystoupení vyzvedl, že je rád, že tradice konferencí je již poměrně dlouhá a těší se na jubilejní ročník, ocenil také to, že se konference účastní zástupci téměř všech právnických fakult a že se konference koná v Brně, městě nejvýznamnějších právnických institucí. Doc. JUDr. Jan Svatoň, vedoucí Katedry ústavního práva a politologie ve svém přivítání vzpomněl na počátky konference a zakládání této úspěšné tradice, těší se ze širší záběru témat, kterým konference průběžně věnuje pozornost a popřál i příjemně rozvernou atmosféru při jednání.

Významným hostem konference byl Francesco kardinál Coccopalmerio, předseda Papežské rady pro výklad legislativních textů (PRpVLT) ve svém příspěvku Aktuální otázky činnosti Papežské rady pro výklad legislativních textů osvětlil poslání a úkoly tohoto významného úřadu a zdůraznil jak je členěn, jaké je jeho konkrétní poslání a jak pracovníkům úřadu záleží na komunikaci s profesními pracovišti, které se v jednotlivých státech věnují církevnímu a kanonickému právu. S tím souvisí i účast reprezentantů a pracovníků PRpVLT na odborných konferencích nejrůznějších států, tedy i na naší konferenci.

Apoštolská kurie jako základní orgán pomáhající papeži spravovat církve je tvořena státním sekretariátem, několika kongregacemi, několika soudy - tribunály, několika papežskými radami a dalšími úřady ekonomického charakteru – např. Apoštolská komora, nebo další instituce jako je Vatikánský tajný archiv, Vatikánská knihovna ad.

Papežská rada pro výklad legislativních textů, jedna z více jak deseti rad, má vytypovány 4 hlavní oblasti činnosti.

První oblast je legislativní. Zde se sleduje aktuálnost používaných norem. Dojde-li k překonání normy „laguna legis“, je třeba normu upravit – modernizovat.

V rámci druhé oblasti činnosti, provádí rada funkci kontrolní. Sleduje tedy, zda je správně aplikováno církevní právo. PRpVLT přezkoumává legislativní texty ostatních kongregací a rad, dikasterií. Stejně tak přezkoumává dekrety jednotlivých biskupských konferencí. Obecné dekrety jsou vlastně zákony jednotlivých biskupských konferencí a k tomu, aby mohly platit, potřebují aprobace papežské rady. V této souvislosti kardinál Coccopalmerio uvedl i právo jednotlivce žádat o přezkoumání určitého dekretu konkrétního biskupa, dospívá-li k poučenému závěru, že je v dekretu něco proti kanonickému právu. Po přezkoumání může dojít i ke zrušení takového ustanovení. V tomto rámci můžeme na PRpVLT nahlížet jako na „ústavní soud“. Následně rada také sleduje, dochází-li někde k neaplikování církevních norem, pak iniciuje zásah vedoucí k nápravě.

V rámci třetí kompetence PRpVLT vykládá texty – interpretuje normy. Tento výklad sleduje dvě stránky normy. Úkolem je interpretovat např. velmi závažnou normu nebo v jistém aspektu nejasnou. Jako příklad uvádí přednášející vyjádření exkomunikace v obtížných podmínkách církve v Číně. Druhý pohled sleduje přesnost a jasnost legislativního vyjádření, užití správných jazykových prostředků.

V rámci čtvrté kompetence PRpVLT shromažďuje přehledy, údaje o normách vydaných v celé oblasti působení katolické církve. Vytváří tedy databanku paragrafů církevních kodexů jak západní, tak východní církve. Uvážíme-li, že v oblasti východní existuje 22 církví s vlastní legislativou, je práce na soustředění údajů do databanky zcela pochopitelná. To vše má přispívat k lepšímu poznání, pochopení a přijetí textů, stejně jako vytváření bohaté, obsáhlé a pestré odborné knihovny. Papežská rada rozvíjí vlastní internetové stránky, vydává vlastní časopis s názvem *Communicationes*, který vychází 2x ročně a v každém čísle zveřejňuje všechny normy, které v daném pololetí byly vydány. Odběratel tak získává úplný přehled vydaných norem.

Papežská rada také udržuje pravidelný kontakt s jednotlivými biskupskými konferencemi, ať písemný tak „živý“ v rámci biskupských návštěv *Ad limina*. Stejně tak udržuje PRpVLT kontakt se znalci kanonického práva v rámci celé katolické církve – ať na universitách, tak na nejrůznějších akademiích, asociacích kanonického práva ad. Členům papežské rady také záleží na pěstování osobních kontaktů, setkání, vzájemné komunikaci, a proto členové papežské rady také vyjíždějí na nejrůznější sympozia a pracovní setkání kanonických právníků. Při těchto návštěvách se snažíme informovat, přiblížit naši práci a také poslouchat, jaké problémy řeší jednotlivé země. V některých zemích také pomáháme založit společnosti pro kanonické právo, které jsou pak pomocníky vlastních biskupských konferencí. V jarních měsících jsem z tohoto důvodu navštívil Rumunsko a na podzim se chystám do Bogoty, hlavního města Kolumbie.

Naše papežská rada pracuje na základě kolegiálního systému, Kolegium tvoří 15 kardinálů, znalců kanonického práva z celého světa. Tito se scházejí k pravidelnému gremiálnímu jednání. V Římě má PRpVLT stálý personál, který tvoří předseda, sekretář, podsekretář a další experti. Dále pak rada ještě využívá skupiny poradců, opět znalců kanonického práva z nejrůznějších částí světa.

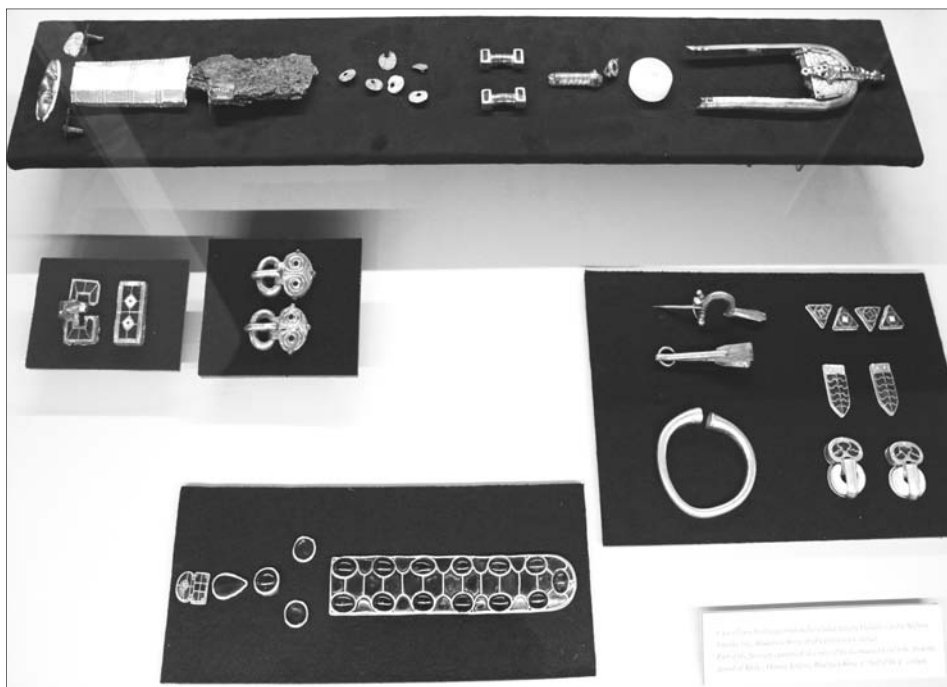
Na velmi zajímavý výklad navázala diskuse v níž kardinál Coccopalmerio odpověděl zevrubně jak na zasvěcené dotazy odborníků, tak „rozhlížejících“ se studentů právnické fakulty.

Druhý blok přednášek tvořila vystoupení našich odborníků, kteří přiblížili posluchačům jednotlivá zvláštní práva církví. Sérii zahájil sám předseda společnosti Profesor JUDr. Rajmund Tretera, který představil v přednášce *Zvláštní práva církví – obecný přehled teoretické práce právníků*, kteří se zvláštním právem církví po roce 1989 věnovali: Prof. JUDr. Ignác Hrdina, Václav Valeš, Petr Jäger, Stanislav Příbyl, Záboj Horák, Jakub Kříž ad.

Mgr. Petr Jäger, pracovník Ústavního soudu, se dotkl *Napětí mezi zvláštními právy a církevní autonomií*; Doc. JUDr. Záboj Horák z Právnické fakulty UK v Praze rozebral současnou právní úpravu *Zvláštního práva vyučovat náboženství na státních školách*. Vězeňskou problematiku představila ThLic Monika Menke, Th.D. z Cyrilo-metodějské teologické fakulty UP v Olomouci v presentaci *Zvláštní právo církví na působení ve vězeňství*.

V odpoledním bloku hovořila Mgr. Lucie Madleňáková z Právnické fakulty UP v Olomouci o právních náležitostech uzavírání manželského svazku: Duchovní jako oprávněná úřední osoba při uzavírání sňatku; JUDr. Štěpán Štastník z Ústavního soudu a Diecézního církevního soudu v Brně věnoval pozornost rozsahu oprávnění zachovávat povinnosti mlčenlivosti. Srovnání užívání zvláštních práv rakouských přiblížil Prof. Dr. Wolfgang Wieshaider – Zvláštní práva po rakousku. Srovnávací úvahy.

Na konferenci dále vystoupili Mgr. Jiří Baroš, JUDr. Donald Němec, Mgr. Jiří Dostál, Mgr. Tomáš Janků a JUDr. Michal Lamparter svým příspěvkem Listopad 1989 a zvláštní práva církvi a náboženských společností letošní konferenci uzavřel.

Pohled do výstavy. Foto: Jan Cága, MZM

JARNÍ ZASEDÁNÍ FEECA V RUMUNSKU

JIŘINA ŠTOURAČOVÁ

Ve dnech 22.–24. dubna 2013 se v Sedmihradském městě Miercurea Ciuc sešlo více jak 50 účastníků ze šesti evropských zemí (Rumunska, Maďarska, Rakouska, České republiky, Německa a Nizozemí) na konferenci o národnostních menšinách a o přínosu vzdělávání dospělých v práci s těmito menšinami. Dům vzdělávání se zde sídlící nadací Pro Educatione, je začleněn do vzdělávacího systému rumunské diecéze Alba Julia. Konferenci zahájil Dr. Alois Becker, prezident FEECA.

Nejdříve se účastníci blíže seznámili s vlastní zkušeností života s menšinami ve správním systému jednotlivých zemí. Rumunsko je například zemí s velkým množstvím národnostních menšin, které zde dlouhodobě žijí – nejsilnější národnostní menšina jsou Maďaři, dále i Němci, Češi a asi 16 dalších skupin. O systému práce rumunské vlády s jednotlivými menšinami pohovořila Christine Gertrud Cosmatu, státní sekretářka z ministerstva pro mezinárodní vztahy.

Západoevropské země se obzvlášť po druhé světové válce stávají zeměmi přistěhovaleckými, kam přichází nejrůznější národnostní menšiny za prací – Turci v Německu ad. Tyto velké aglomerace přistěhovalců, které dokáží v hostitelské zemi žít zcela v uzavřených oblastech, kde žijí svým kulturním životem a kulturu hostitelské země vcelku nepotřebují, se stávají nemalým problémem. Česká republika se donedávna jednotlivých národnostních skupin spíše zbavovala. Nově se v zemi aklimatizují jako obchodníci Vietnamci, za prací přichází například Ukrajinci, Slováci ad.

V druhé části konference se účastníci seznámili s konkrétními programy sociální péče a vzdělávání jednotlivých minoritních skupin, mohli srovnávat a diskutovat, jak se k obdobným problémům přistupuje v jednotlivých zemích. V tomto bloku vystoupili Zsuzsa Demeter z charitního centra pro handicapované v diecézi Alba Julia. Czaba Fikó ze Společnosti pro tělesně postižené v kraji Harghita. Dr. Cristian Micaci, z Pastoračního centra diecéze Oradea hovořil o systematickém vzdělávání katolíků i dalších potencionálních zájemců o křesťanské vzdělávání v souvislosti s rokem víry, přípravy na řádné křesťanské manželství a dalších aktivitách.

Ředitel nadace Pro Educatione a současně i vzdělávacího domu hovořil o bolestech porevoluční rumunské společnosti. Země trpí ztrátou obyvatel. Z 22 miliónů poklesl počet pod 20 miliónů. Rumunsko ztratilo řadu podniků a tím i pracovních příležitostí. Lidé musí za prací do zahraničí, nebo jsou nuceni pracovat 10–12 hodin denně, aby uživilí rodiny. V takovém prostředí nezůstává dost času na celoživotní vzdělávání, kulturu a společenský život.

S dalšími příspěvky vystoupili Ingrid Pfeiffer z Rakouska, Andrea Hoffmeier – generální tajemnice FEECA z Německa, Jiřina Štouračová za ČR, Boglárka Péter, Józser Bányász z Rumunska a další.

Součástí programu byla také návštěva specializované školy pro romskou menšinu ve městě, kde jsme se seznámili s nejrůznějšími modely práce s romskými dětmi. Zajímavá byla i komentovaná prohlídka města a františkánského poutního kostela, kde jsme se mohli stát svědky jednoho dne z devítidenní přípravy na Slavnost seslání Ducha svatého.

JARNÍ SEMESTR 2013

V OLOMOUCKÉ REGIONÁLNÍ POBOČCE MSKA

MARTINA ORSÁGOVÁ

Jarní semestr MSKA v Olomouci zahájila 12. února 2013 přednáška mladého spisovatele Františka Kalendy, autora historických románů a publicisty. Kromě psaní knih se věnuje překládání, cestování a magisterskému studiu na Univerzitě Karlově. Jeho nejnovější knihou je historická detektivka *Ordál* ze středověké Transylvánie, kterou na podzim roku 2012 vydalo nakladatelství Vyšehrad a která obdržela pozitivní hodnocení recenzentů a nominaci na Cenu Jiřího Ortena.

Následující přednáška *Olomouc a Velká Morava* byla příspěvkem MSKA k Cyrilo-metodějskému jubileu a přednesl ji PhDr. Josef Bláha, známý olomoucký archeolog, který vyučuje na Katedře dějin umění Filozofické fakulty UP. Jeho oborem jsou dějiny umění od pravěku po raný středověk, historická archeologie, středověká kultura a archeologie v památkové péči. Nové archeologické poznatky a jejich dlouholetá zevrubná interpretace dovedly dr. Josefa Bláhu k novým závěrům o úloze míst, na nichž se dnes rozkládá město Olomouc, v civilizaci a kultuře Velké Moravy.

V dubnu přednášel v Olomouci na pozvání MSKA Prof. RNDr. Stanislav Komárek, Dr., významný český biolog, filozof a autor svěbytných esejů, básník a romanopisec, etolog, antropolog a historik biologie. Zabývá se zejména dějinami biologie, vztahem přírody a kultury, humánní etologií, biologickou estetikou, dílem Adolfa Portmanna a Carla Gustava Junga. Jeho přednáška *Kultura – pokračování přírody jinými prostředky?* se vyznačovala kladením provokativních otázek s cílem přivést posluchače k hlubšímu zamyšlení nad vztahem mezi přírodou a kulturou.

Květnová přednáška nesla poetický název *Láska je mocná čarodějka*. Přední český sociolog Prof. PhDr. Ivo Možný, CSc. se v ní zabýval postavením rodiny v postindustriální společnosti. Profesoru Možnému bylo v roce 1969 zakázáno přednášet na vysokých školách, v akademické dráze proto mohl pokračovat až po listopadu 1989. Profesuru získal v roce 1992, v roce 1998 spoluzakládal Fakultu sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, již byl až do roku 2004 děkanem. Věnuje se především sociologii rodiny, ale i dalším odvětvím sociologie.

Na závěr semestru se již tradičně uskutečnila jednodenní historická exkurze, tentokrát do regionu Kladska. První zastávka se uskutečnila v *Kladské Bystřici*, hlavním cílem však bylo samo město *Kladsko*, které ve své kronice zmiňuje již kronikář Kosmas jako majetek Slavníka, otce sv. Vojtěcha. V Kladsku prožil své dětství pozdější první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, který je zde i pochován. Dominantou města je tvrz se systémem podzemních chodeb a úžasnou vyhlídkou na Kralický Sněžník. Krásný kamenný most svatého Jana Nepomuckého má připomínat Karlův most v Praze.

Účastníci zájezdu si se zájmem prohlédli rovněž *Vambeřice*, významné poutní místo, skutečný mariánský fenomén kladského kraje, kde dříve žila silná česká menšina. S místem se pojí pověst o nevidomém Janu Raszewovi, který se modlil před soškou Panny Marie s Ježíškem, umístěné na mohutné lípě, a došel uzdravení. Ta událost se

rychle rozkřikla po kraji a najednou sem přicházelo mnoho poutníků. V roce 1936 kostel získal titul menší baziliky. Postupně zde během několika století vznikala kalvárie s asi 100 kaplemi, kapličkami a 12 branami. Potok protékající vsí se jmenuje Cedron a také názvy okolních vrchů odkazují na biblickou tematiku - Tábor, Sion a Oreb. Vamberčím se říká Slezský Jeruzalém, neboť symbolicky odkazují na Jeruzalém z dob života Ježíše. Zajímavostí Vamberčic je i pohyblivý betlém z roku 1882 s více než 800 figurkami, zhotovený místním hodinářem Longinem Wittigem.

Další zastávka byla v Muzeu lidové kultury Sudetského pohoří v Pstružné. Tamní skanzen leží na malebném úbočí venkovské části města Kudowa Zdroj (česky Lázně Chudoba), v němž existují lázně již od 15. století, kdy byla celá oblast součástí země Koruny české.

Kladská Bystřice

Procházka po lázeňské kolonádě byla pak posledním bodem nabitého programu.

Zájem a spokojenost lidí jsou velkým závazkem pro členy olomoucké pobočky MSKA, kteří podobně atraktivní program hodlají nabídnout posluchačům i v nastávajícím zimním semestru 2013.

Motetto Sanctorum Cyrilli, et Methodii. Foto: Jan Cága, MZM

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Zprávy jsou převzaty z katolických tiskových agentur
Kathpress – Rakousko (KAP) a KIPA (Švýcarsko).
Výběr provedla a přeložila Jiřina Štouračová

KATOLICKÁ CÍRKEV

Káhira-Řím, 18. 8. 2013 (KAP)

Každou hodinu roste počet křesťanských zařízení v Egyptě, která jsou napadána islamisty. Podle německé katolické tiskové agentury vzrostl počet napadených kostelů, klášterů a dalších zařízení již na 58. Nejvíce se napadení týká společenství Koptů, uvádí se ve zprávě. Jedná se o 9 kostelů, 4 kláštery, školy aj. Útoky jsou patrné hlavně v oblasti horního Egypta, Káhiry a jinde. Tajemník Spojených národů Pan Ki-mun odsoudil jako zcela neakceptovatelné útoky na kostely, nemocnice a jiné veřejné instituce. Vyzval jak demonstranty, tak úřady k maximální zdrženlivosti!

Varšava, 20. 8. 2013 (KAP)

Polská církev se připravuje na svatořečení papeže Jana Pavla II. (1978-2005), které je plánováno na 27. dubna 2014. Polský primas, arcibiskup Jozef Kowalczyk řekl denníku Rzeczpospolita, že slavnost je plánována zřejmě na neděli Božího milosrdenství. Přesný termín sdělí kolegium kardinálů – konsistoř v Římě koncem září, bude to 30. září, sdělil kuriální kardinál Angelo Amato. Arcibiskup Kowalczyk přivítal, že Jan Pavel II. bude svatořečen pravděpodobně spolu s papežem Janem XXIII. (1958-1963). „Nechceme být egoisty, kteří žádají samostatný ceremoniál!“ Z Polska pocházející papež Wojtyła se účastnil Druhého vatikánského koncilu

(1962-1965) svolaného Janem XXIII. A sám se stal „misionářem koncilní nauky“. Že si přeje společnou slavnost svatořečení obou papežů, zmínil papež František na okraj setkání mládeže v Rio de Janeiro. Oba byli velkými postavami a vzory pro katolickou církev. Oba se vydali na cestu obnovy katolické církve, aniž by se vzdali kontinuity tradice. Také Jan Pavel II. „otevřel okna“ tím, že se často vydával na cesty a tím se stával velkým misionářem, řekl papež televizi „Globo“. Jan Pavel II. zavedl neděli Božího milosrdenství, slaví se každoročně o první neděli po Velikonocích. V roce 2005 zemřel Jan Pavel II. v předvečer tohoto svátku.

Vatikán, 21. 8. 2013 (KAP)

Papež František bude slavit 13. října na Náměstí sv. Petra mši svatou k počtě Matky Boží Panny Marie. V předvečer slavnosti přivítá na náměstí průvod se sochou Panny Marie z Fatimy, jednoho z nejznámějších světových poutních míst. Následně se předpokládá papežova duchovní promluva. Pozváni jsou k této slavnosti hlavně nerůznější katolická mariánská hnutí. Podnětem k tomuto dvou-dennímu setkání je „Rok víry“, zahájený v říjnu 2012 papežem Benediktem XVI. a končící 24. listopadu 2013.

Je velkým přáním papeže, aby se pro křesťany celého světa právě v tento den stala Maria, matka Boží, zvláštním znamením, řekl Vatikánskému rozhlasu president Papežské rady pro novou

evangelizaci, arcibiskup Rino Fischella. Je to právě jeho rada, která tento „Mariánský den“ organizuje.

Právě 13. října 1917 se v portugalském Cova da Iria v blízkosti Fatimy zjevila třem „pasáčkům“ Francisco Marto (1908-1919), Jacinta Marto (1910-1920) a Lucia dos Santos (1907-2005) Panna Maria naposledy.

Mnichov-Řím, 22. 8. 2013 (KAP)

Ve čtvrtek 29. srpna začíná v Castel Gandolfo letošní setkání žáků Josefa Ratzingera, jehož se kromě jiných zúčastní kardinálové Christoph Schönborn a Kurt Koch. Tradiční každoroční setkání emeritního papeže se tento rok koná na téma Otázka Boha v horizontu sekularizace, sdělil agentuře koordinátor setkání P. Stephan Horn z Pasova. Hlavním referentem bude emeritní profesor historie, filosofie a religionistiky Prof. Remi Braque (Paříž, Mnichov). Papež se přednášek zřejmě nezúčastní, ale bude v neděli 1. září společně asi s 50 účastníky slavit mši svatou. V uplynulých letech býval Benedikt XVI. hostitelem těchto setkání. Část přednášek se konala v papežském paláci. V letošním roce se setkání koná v Centrum Mariapoli ve městě Castel Gandolfo. Papež vybral téma i hlavního přednášejícího.

Toto pravidelné setkávání okruhu žáků profesora Ratzingera, začalo v roce 1977 a patřilo k nemnoha pevným termínům, které Ratzinger zachovával i v době papežského působení. Každoročně kolem sebe Benedikt XVI. shromáždil několik desítek teologů, kteří u něj promovali, habilitovali se, nebo u něj pracovali jako asistenti. K tématům dřívějších setkání patří např. Darwin a evoluce, Islám, Ekumena, Druhý Vatikánský koncil, Nová evangelizace ad.

CÍRKEV A SPOLEČNOST

Řím, 15. 8. 2013 (KAP)

Křesťané, „kteří se zabývají jen sami sebou a starají se jen sami o sebe“, dělají papeži Františkovi starosti. Bojí se těchto „němých křesťanů“, píše v blahopřejném listě do argentinské diecéze Concepcion, k 50. výročí jejího založení. Bojí se ale také těch, kteří si myslí, že všechno vědí a „aniž si to uvědomují stále více zavírají své srdce před Pánem a nakonec se zaměřují jen a jen na sebe“, zaznívá v poselství. Papež František v listu vyzývá křesťany k tomu, aby se považovali za aktivní misionáře. „Křesťan je vždycky na cestě, může se proměnit v apoštola a hlásat evangelní poselství.“ Je důležité, vyjít a odložit sebe samého a šířit ve světě Slovo Boží.

Setkání s Ježíšem považuje František za „úžasné překvapení“. Poté člověk cítí potřebu poznávat Krista i jeho učení blíže a podělit se o toto poznání s bližními. „Nebudte tiší a mlčenliví, neboť prožívat lásku k Ježíši se vyplatí!“, uzavírá list.

Wien, 22. 8. 2013 (KAP)

Rakouská katolická mládežnická organizace Jungschar požaduje zákaz reklamy, která je přímo či nepřímo zaměřována na děti. Agresivní reklama sice není dovolena, ale mnoho koncernů si velmi liberálně vykládá využití nepřímé reklamy, kritizuje výkonný tajemník organizace Alesander Kurucz. Děti, které jsou od malička bombardovány nabídkami ke spotřebě, mají právo být chráněny před neustálým tlakem, že to či ono potřebují. Stejně tak by měly být seznámeny s mechanismy reklamy. „Všeobecný diktát konsumu by se neměl stát faktorem, který určuje život. Děti potřebují pozornost, pochopení, svobodu, ale ne stálou nabídku produktů.“

Impulesem k výzvě na kampani bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu, který osvobodil koncern Disney z obvinění, že na internetu používá přímou a agresivní kampaň zaměřenou na děti.

Ljubljana, 23. 9. 2013 (KIPA)

„Finanční krach je pro nás momentem požehnání!“, uvedl slovinský biskup. Finanční krach, téměř konkurz slovinské arcidiecéze Maribor nás církev i katolíky musí vést k „větší věrnosti k Ježíši Kristu a jeho evangeliu, a to i ve vztahu k materiálním statkům“, uvedl Stanislav Lipovsek, biskup diecéze Celje, který je nyní současně apoštolským administrátorem arcidiecéze Maribor a místopředsedou slovinské biskupské konference. Kvůli finančnímu kolapsu v Mariboru sesadil papež František arcibiskupa Mariana Turnerka a odstoupit musel také arcibiskup v Lublani Anton Stress. Podnětem k promluvě byly oslavy slovinského národního světce Antona Martina Slomseka (1800-1862) Nové Cerkvi.

Slomsek byl biskupem diecéze Lavant, jejímž sídlem bylo město St. Andraž im Lavantal v Korutanech. Slomsek, blahořečený v roce 1999, se zasloužil o přenesení sídla diecéze do Mariboru. Slovinští biskupové ustanovili Antona Slomseka patronem nové evangelizace ve Slovinsku.

Lipovsek zmínil i smutnou finanční situaci v Mariboru. „Dnes a zde i při těchto oslavách biskupa Schlomseka si musíme klást otázku, co by nám asi k naší dané situaci řekl. Neměli bychom jen litovat svých hříchů, ale měli bychom být zodpovědní za naše činy. Jistě nám bude „přímluvcem a pomocníkem, abychom dokázali řešit finanční problémy. Musíme se pokusit udělat to nejlepší, abychom zachránili, co je ještě možné zachránit!“

Pozitivní je, že letos má arcidiecéze Maribor pět nových seminaristů. Již řadu let jich nenastupovalo tolik.

CÍRKEV A POLITIKA

Washington, 14. 8. 2013 (KAP)

14 představitelů křesťanských církví v USA požadují zrušení zákazu vyjadřovat se k politickým otázkám a podpořit určité politiky ve svých kázáních. Podle požadavku, který byl předán senátorovi Charlesovi Ernestu Grassley z Ioway, kritizují autoři to, že zákaz vlastně omezuje svobodu projevu. K autorům patří kromě jiných zástupci baptistů, letniční církve Assembly of God a evangelikální skupiny Latinoameričanů. V minulosti o politice hovořili i konzervativní křesťanští duchovní. Tato vystoupení označovali jako „Nedělní svoboda kázání“. Kritikové ale označují tyto požadavky jako porušení zásady oddělení církve a státu platné v USA.

Ve společnosti narážejí tyto snahy určitých reprezentantů církví spíše na nepochopení. Podle jisté studie výzkumného centra Pew Research jsou dvě třetiny dotázaných občanů USA proti tomu, aby církevní představitelé veřejně podporovali politické kandidáty.

ŘEHOLNÍ SPOLEČENSTVÍ

Klagenfurt, 16. 8. 2013 (KAP)

Nový průvodce provází poutníky „Benediktinskou cestou“. Průvodce je zadarmo k dostání v „poutním referátu“ biskupství Gurk-Klagenfurt. Průvodce představuje benediktinské kláštery a cestu mezi nimi od kláštera Spital am Pyhrn v Horním Rakousku až po slovinský Gornji Grad. Průvodce navazuje na předchozí publikaci Bez hranic putovat po Korutanech,

Slovinsku a Friaulu. Benediktinská cesta je důležitým stavebním kamenem pro srůstání Evropy, a to zcela v duchu sv. Benedikta, řekl korutanský biskup Alois Schwarz při presentaci nové publikace. Poukázal na velkou sílu, která prostřednictvím poutních cest spojuje národy. Biskup Schwarz vyjádřil také potěšení, že průvodce nepopisuje detailně jen všech 11 poutních etap, ale výrazně se také věnuje svatému Benediktovi a vůbec benediktinské spiritualitě.

Klagenfurt, 16. 8. 2013 (KAP)

Matku Boží Pannu Marii označil za „vnitřní kompas na cestě církve“ prelát Maximilian Fürsinn, probošt kláštera Herzogenburg a předseda Rakouské konference vyšších představených mužských řeholí, při tradiční lodní pouti na Wörthersee. I církev je poutníkem na pouti světem a časem a může jít s Marií, která nám připravuje cestu, odvážně do budoucnosti. K tomu je zapotřebí obnovit duchovní život, vytvářet živý vztah ke Kristu a rozvíjet úzké společenství křesťanů. Fürsinn apeloval na církev, aby brala vážně své poslání, „přinášet spásu světu“. Dnešní člověk chce být stále mobilní, připravený k akci, vědomý si sebe samého, jakoby sám sebe stále hledá a vede život „jakéhosi osamocené nomáda“. Kdo ale stále hledá sebe samého, potřebuje také místa odpočinku i místa ubytování, zdůraznil probošt a vyzval přítomné, aby si navzájem darovali klid, laskavost a srdečnost. Probošt Fürsinn vyzval přítomné, aby podle Mariina vzoru změnili svůj vztah k Bohu. Boha nemusíme nejdříve hledat, neboť on hledá nás a dává se nám jako dar. Dříve než jej začneme hledat je již na cestě k nám. Na tomto tradičním procesí lodí letos zastoupil diecézního biskupa Aloise Schwarze generální vikář Mons. Engelbert Guggenberger.

Mnichov, 19. 8. 2013 (KAP)

Misijní benediktini v dolnofranském Münsterschwarzachu slaví dvě jubilea: Jednak se řeholníci vrátili před 100 lety do kláštera Münsterschwarzach a jednak byl před 75 lety posvěcen současný opatský kostel. Dnes tvoří řeholní společenství 163 mnichů. Z nich žije 119 ve vlastním klášteře a v závislých domech, 44 žije v misijních klášterech. Nejznámějším členem řeholního společenství je autor řady bestsellerů Anselm Grün. Klášter dále zaměstnává kolem 200 světských spolupracovníků, provozuje gymnázium. 100. výročí bude slaveno 8. září.

Opatství bylo založeno kolem roku 780 třetí manželkou Karla Velikého, která se jmenovala Fastrada. Několikrát byl klášter poničen, několikrát se mniši vystěhovali. V roce 1803 zrušil v rámci sekularizace klášter bavorský kurfiřt Maximilian. Přesně po 110 letech se benediktini do kláštera Münsterschwarzach opět vrátili, přišli z kláštera Sankt Ottilien. Nacisté opatství opět v roce 1941 zrušili, ale v roce 1945 se řeholníci mohli opět vrátit.

Mnichov, 19. 8. 2013 (KAP)

Nejstarší bavorský klášter, na Dunaji ležící benediktinské opatství Weltenburg, bylo před 100 lety opět obnoveno. Slavit tuto událost budou benediktini 1. září slavnostní mší svatou spolu s řezenským biskupem Rudolfem Voderholzerem. Opatství je známé svým půvabným barokním kostelem se sochou svatého Jiří na oltáři. Weltenburg byl založen kolem roku 600 mnichy iroskotské misie Eustasie a Agilem, kteří přišli z kláštera Luxeuil v Burgundsku. Původně misijní stanici povýšil v roce 760 hrabě Tasilo na opatství a byl zde zřízen i pivovar, který je považován za nejstarší klášterní pivovar na světě. V roce 1803 se stal stejně jako jiné kláštery obětí sekularizace. Již v roce

1842 společenství obnovil král Ludvík I. alespoň jako priorát a přivedl sem benediktiny z Mett. Teprve 1913 získal klášter opět titul opatství, což stvrdil jak panující princ Ludvík, tak Vatikán. Dnes tvoří společenství 7 mnichů s opatem Thomašem Freihartem. Řeholníci se starají především o farní správu v okolí a v klášteře pečují o hosty, kteří sem přicházejí načerpat klid a duchovní atmosféru.

Wien, 21. 8. 2013 (KAP)

Sestra Kunigunde Fürst, někdejší předsedkyně konference vyšších řeholních představených ženských řeholí v Rakousku si vytkla jako cíl svého nového snažení zprostředkovat radost z víry lidem v severním Kazachstánu, ve společnosti plné problémů. Poté, co v prosinci 2012 ukončila předsednictví, vydala se na jaře 2013 do této středoasijské země, kde se zapojila do sociálního projektu svého františkánského řádu ve Vöklabrucku.

„Říkám si často, učinila jsem správný krok, se svou prací jsem na správném místě.“ Vesnice v nichž působím, Tonkoschurówka a Korneewka v severokazachstánské stepi jsou na „konci světa“, uvádí sestra při své současné dovolené v Rakousku. Cesta u nás končí a kdo k nám chce přijet, musí znát cestu. Žádné ukazatele na cestě nejsou.

V těchto obcích existují od roku 1941, kdy sem Stalin nuceně vysídlil Němce z oblasti řeky Volhy, německé menšiny. Když Kazachstán v roce 1991 získal nezávislost, začal zde berlínský kněz Lorenz Gawol budovat katolické farnosti. Přesto počet německy mluvících katolíků v regionu klesá, protože se mnozí rozhodli pro emigraci.

V Korneewce založil P. Gawol dosud jedinou katolicky financovanou školou ve střední Asii, kterou od roku 1996 spravují františkánky z Vöklabrucku. Ve ško-

le nachází vzdělání zhruba 230 žáků od mateřské školy do maturitního ročníku a žáci zde mají také 3x denně stravování. Škola má také internát v němž disponuje 40 místy pro ubytování žáků, také malý obchod, lékárnu a zaměstnává celkem 80 lidí.

Vatikán-Washington, 21. 8. 2013 (KAP)

Ústřední orgán sdružující 57 000 řeholnic z USA, který byl před dvěma roky papežem Benediktem XVI. pro závažná porušení závazné nauky postaven pod dohled Vatikánu, nechce vyostřovat konflikt. Při posledním valném shromáždění „Leadership konference of Women Religious“ (LCWR) v Orlandu na Floridě panovalo mezi centrálou řeholnic a zástupci Vatikánu „positivní klima“, jak zaznělo v komuniké, které vysílal Vatikánský rozhlas. Americké řeholnice se v Orlandu sešly k podrobným diskusím s vatikánskými delegáty arcibiskupem Jamesem Peterem Sartainem a jeho asistenty biskupy Leopoldem Blair a Thomasem Paprocki. Vatikánská Kongregace pro nauku víry pověřila arcibiskupa Sartaina, aby jako apoštolský pozorovatel sledoval reformu tohoto amerického společenství. LCWR bylo v podezření, že nezastává plně nauku římsko-katolické církve.

Z komuniké vyplývá, že současné rozhovory mezi apoštolským vyslancem a LCWR přispěly k prohloubení porozumění mezi oběma stranami. Toto pozitivní klima může přispět k vyřešení problémů. Členové amerického společenství věří v pokračování dialogu s Vatikánem.

VĚDA, ŠKOLSTVÍ, KULTURA A NÁBOŽENSTVÍ

Káhira, 18. 8. 2013 (KAP)

Káhirskaá Universita Al-Azhar, nejvyšší učitelská autorita sumitského islámu,

vyzvala muslimské bratrstvo v Egyptě k nerozvíjení násilí. Jinak hrozí, že země bude stržena do národnostní války, řekl v egyptské státní televizi velký imám Ahmed al-Tayyeb. Násilí nepřinese žádné ze stran jakákoliv práva. Legitimity nelze dosáhnout proléváním krve, uvedl učenec. Pro podporovatele muslimského bratrstva, kteří se zatím nenechali strhnout k násilným činům, je ještě pořád čas, aby spěchali na pomoc své zemi a snažili se zabránit chaosu. Současně Ahmed al-Tayyeb zdůraznil, že universita se bude bránit pokusům politických stran ovlivnit i náboženské učení.

Wien-St.Polten, 21. 8. 2013 (KAP)

Pamětní dům dřívějšího vídeňského arcibiskupa kardinála Franze Königa (1905-2004) má být zřízen v dolnorakouském městečku Rabenstein an der Pielach. Cílem památníku v Königově rodné obci je představit, jak kardinál žil, řekla Annemarie Fenzl, vedoucí Archivu kardinála Königa a koordinátora projektu. V rámci projektu, který nese motto „Dům na skále“, počítá kromě výstavy, s umístěním části Königovy knihovny, nábytku a vybraných textů z jeho pera. Součástí plánu je také umístění obchodu, který bude prodávat regionální produkty.

Freiburg, 20. 8. 2013 (KAP)

Arcibiskup Georg Gänswein (57) nejbližší spolupracovník a důvěrník papeže Benedikta XVI. a jeden ze dvou osobních sekretářů papeže Františka, byl jmenován čestným kanovníkem ve Freiburgu. Arcibiskup Robert Zollitsch propůjčil Gänsweinovi tento vysoký čestný titul jako uznání za hluboké sepětí s domácí diecézí. Současně je oceňována hluboká Genweinova oddanost a služba emeritnímu papeži Benediktu XVI.

O slavnosti Nanebevzetí Panny Marie kázal Gänswein na Zollitschovo pozvání v zaplněném freiburském dóme. Při navazující slavnosti města Freiburg uvedl Gänswein, že vnímá svoji práci jako stavění mostů. S lehkostí odmítl zvěsti, které hovoří o jistém napětí mezi ním a novým papežem, stejně tak, jako úvahy, že se s ním počítá při novém obsazení některé z německých diecézí. Jeho život a působení je nyní těsně spjata s Římem a na tom se nebude v dohledné době nic měnit, uvedl Gänswein.

Kuriální biskup Gänswein pochází ze Schwarzwaldu a od roku 1995 žije a pracuje ve Vatikánu. V následujícím roce přešel do Kongregace pro nauku víry a v roce 2003 jej tehdejší prefekt kongregace Joseph Ratzinger povolal do funkce osobního sekretáře. Poté, co byl Ratzinger v roce 2005 zvolen papežem, ponechává si Gensweina po boku nadále jako osobního sekretáře. V prosinci 2012 jej papež jmenoval arcibiskupem a prefektem papežského domu, čímž se Genswein stává jakýmsi šéfem vatikánského protokolu se zvláštními pravomocemi. I když jej papež František jmenoval jedním ze svých dvou osobních sekretářů, bydlí Gänswein u emeritního papeže Benedikta.

EKUMENA

Lvov-Vatikán, 19. 8. 2013 (KAP)

Při příležitosti oslav 1025. výročí od založení Kyjevské Rusi zdůraznil papež František význam ekumenického dialogu. Slavnosti dokazují, že „cesta k plné jednotě všech Kristových učeníků není jen luxusem, ale hlubokou nutností“, říká se v papežově poselství pro ukrajinskou řeckokatolickou církev, která je v jednotě s Římem. Tato potřeba jednoty je nutností pro důsledné a účinné hlásání Kristova učení.

„Křest Kyjevské Rusi“, předchůdce jak Ruska, tak Ukrajiny a Běloruska, se uskutečnil v roce 988 ještě v rámci jednotné církve, zmiňuje František. Tato vzpomínka na pokřesťanštění Rusi by měla být impulsem pro novou evangelizaci a duchovní správu. Ať jsou výroční slavnosti „momentem požehnání a milosti pro celý ukrajinský národ a pro všechny lidi, kteří si toto výročí připomínají, ale i pro ortodoxní bratry“, uvádí se v papežově poselství.

Papež vyzývá jak instituce, tak občany aby si za příklad vzali kyjevského velkoknížete svatého Vladimíra (960-1015). Podle tradice se Vladimír nechal pokřtít 28. července 988 a křesťanství povýšil na státní náboženství. Řecko-katolická církev začíná slavit toto jubileum až v těchto dnech, zatímco ortodoxní křesťané „pokřesťanštění Rusi“ slavili již koncem července.

V rámci oslav posvětil v Kyjevě arcibiskup Swjatoslav Schewtschuk, hlava řecko-katolické církve na Ukrajině, novou patriarchální katedrálu. Kostel je „viditelným znamením jednoty a integrity v naší církvi, uvedl primas arcibiskup Kyjevské Rusi-Haliče. Nová katedrála leží na levém břehu Dněpru, na okraji centra města, je zasvěcena Zmrtvýchvstání Páně a pojme zhruba 1500 věřících. Nastupuje na místo původní řecko-katolické Katedrály svatého Jiří ve Lvově. Stavba katedrály byla financována symbolickým prodejem tisíců cihel jednotlivým sponzorům. Arcibiskup Schewtschuk při slavnostní mši svaté uvedl, že církev na Ukrajině prožívá nyní svoje „znovuzrození po období hrůzného zničení“, které přinesla minulá staletí. Na slavnosti se účastnilo více než 20.000 lidí z celé země i z diaspory v jiných zemích. Jako papežský legát slavnosti vedl litevský kardinál Audrys Juozas Backis.

Z původního „hlavního města církve“ Lvova bylo správní sídlo přeneseno v roce

2005 do Kyjeva. Proti tomu ostře protestovali zástupci ortodoxní církve. Mezitím se již vzájemné vztahy obou církví zlepšily. Přesto ortodoxní církev proti rozvíjení struktury řecko-katolické církve ve Východní části Ukrajiny protestuje. I proto je slavnost svěcení nové katedrály v Kyjevě pro obě strany velmi důležitá a symbolická událost.

Základy pro přenesení sídla diecéze položil v roce 2002 tehdejší představitel řecko-katolické církve, kardinál Lubomír Husar (80). K církvi se hlásí 7 miliónů věřících a je největší katolickou východní církví. Zhruba 1,5 miliónů věřících žije v zahraničí. Ve většinově ortodoxní Ukrajině se k řecko-katolické církvi hlásí zhruba každý desátý obyvatel. Bohoslužby slaví ukrajinští unionisté v tzv. byzantském ritu.

Fulda, 24. 9. 2013 (KIPA)

Podle mínění německé katolické biskupské konference by se blížící 500. výročí reformace (1517 vystoupení Martina Luthera) mělo v roce 2017 v Německu slavit společně jak protestanty, tak katolíky, jako slavnost Ježíše Krista. „Pak může toto nové reformační myšlení nám všem přiblížit Krista, a ten zas může nás přivést blíž k sobě navzájem,“ uvedl předseda Ekumenické komise magdeburský biskup Bernard Feige. Snad by mohli jak protestanti tak i katolíci přivítat toto jubileum jako šanci, hlouběji poznat a pochopit, kdo skutečně pro ně Ježíš Kristus je, a jak by toto poznání mohli co nejlépe sdělit svým potomkům i nevěřící veřejnosti.

Společné přípravy na slavení jubilea jsou pro katolickou stranu ještě ztíženy tím, že dosavadní historický výklad popisuje reformaci jako úspěšný projekt. Není ale možné zavírat oči před tím, že reformace rozdělila dosud jednotnou evropskou společnost, uvedl Feige. I přesto, že souhlasíme s potřebou reformovat určité

problémy v církvi, přesto je proces reformace spojen s bolestí nad rozdělením a katolická strana jej nemůže hodnotit prostě pozitivně.

Je třeba usilovat o „uzdravení paměti“. S potěšením přijal Feige předložený dokument „Od konfliktu ke společenství“ zpracovaný Papežskou komisí pro jednotu křesťanů a Luterským světovým svazem. V něm se hovoří o tom, že ani z katolické ani evangelické strany není možné oslavovat právě reformaci způsobené rozdělení církve. „Domnívám se, je na čase, že spolu ve vzájemném vztahu – katolíci i evangelíci – budeme usilovat o očištění paměti a uzdravování vzpomínek a pokusíme se

vyslat společně signál o smíření.“

Biskup Feige také zmínil, že společná ekumenická komise připravuje na 21.–25. září 2014 symposium na téma: Katolicita a reforma. Luther: Kořeny – cesta – působení! Konference by se měla konat v augustiniánském klášteře v Erfurtu. Hlavními pořadateli by měla být Katolická teologická fakulta University v Erfurtu a Padernborský katolický Institut Johanna Adama Möhlera pro ekumenu (Johann-Adam-Möhler-Institut für Ökumenik). Podle biskupa Feigeho má tato konference soustředit znalce luterské problematiky a oživit katolický výzkum Luthera, jeho doby a souvislostí.

Model Uherské Hradiště-Sady / Sakrální centrum na sadské výšině v době Metodějova arcibiskupství, druhá polovina 9. století. Foto: Jan Čága, MZM

CYRIL A METODĚJ, DOBA, ŽIVOT, DÍLO

MARTIN MOTYČKA

Moravské zemské muzeum ve spolupráci se Slovanským ústavem Akademie věd ČR uspořádalo u příležitosti 1150. výročí příchodu byzantské mise na Moravu velmi zajímavou a poutavou expozici pod názvem Cyril a Metoděj – doba, život a dílo. Výstava se uskutečnila v Paláci šlechtičen na ul. Koblížná 1 v Brně ve dnech od 28. března do 29. září 2013.

V letošním roce, kdy slavíme významné cyrilometodějské výročí, které připomíná základní principy křesťanství dané lidem v jeho jazyce, vznik slovanského písma, prvních právních dokumentů a položení základů pro budoucí českou státnost, připravilo Moravské zemské muzeum velký výstavní projekt k tomuto tématu. Jde o špičkovou historickou a archeologickou prezentaci materiálů z více než půl století trvajících výzkumů Moravského zemského muzea a dalších českých a slovenských partnerských organizací vztahujících se k Velké Moravě a období christianizace od 1. poloviny 9. století do poloviny 10. století.

Výstava představuje prostřednictvím archeologických nálezů, písemností, modelů a replik významných sakrálních staveb a památek doby velkomoravské náboženské poměry na Moravě v 9. století. Jsou tak zachyceny počátky christianizace našeho území, Rostislavova snaha o samostatnou církevní organizaci, působení byzantské mise a jmenování Metoděje papežským legátem pro slovanské země a následně arcibiskupem. Výstava také zachycuje i další vývoj na velké Moravě a šíření cyrilometodějské tradice v Evropě a především na Balkáně v 10. až 12. století.

Tematický celek prezentuje umělecké počiny a předměty z jednotlivých oblastí umělecké tvorby, reflektující cyrilometodějskou tradici. Především se tento celek soustředí na tvorbu Leoše Janáčka a divadelní zpracování dějin Moravy dramatiky 19. a 20. století, dále na literární díla autorů písničích o Velké Moravě a to od nejstarších památek až do současnosti.

Etnografická expozice představuje ohlas cyrilometodějské tradice v prostředí lidových vrstev moravského venkova v 19. století, kde se věrozvěsti jako představitelé česky orientované duchovní kultury stali jednou z ikon emancipující a obrozující se české společnosti. Keramika, devoční grafika a poutní tisky jsou doplněny dokumentárními fotografiemi z velehradských poutí z první poloviny 20. století.

Součástí expozice je i autorská výstava fotografií Petra Fracána, která dokumentuje celou oblast, jež byla v 9. a 10. století prokazatelným způsobem spjata s misí soluňských bratří a jejich žáků. Výtvarně zpracované záběry zachycují dochované církevní památky na území tehdejší Velké Moravy, Bulharska, Makedonie, Rumunska a Srbska. Fotografie spolu s obsáhlými texty upozorňují na hlubší významové souvislosti daného dějinného období.

S výstavou se pojí i výukový interaktivní program pro školy pod názvem „Putování se sv. Cyrilem a Metodějem. Školy, vzdělávací a výukové organizace nebo i církevní subjekty, si tento program mohou objednat přímo v místě výstavy nebo elektronicky (detskemuzeum@mzm.cz).

Výstava je doplněna podrobnými informacemi v QR kódech, umožňující přenos dat do vlastních smart zařízení. Pro návštěvníky je k zapůjčení multimedialní průvodce, který návštěvníka provede a poskytne potřebné informace.

EVROPSKÁ OBČANSKÁ INICIATIVA

JEDEN Z NÁS

KVĚTOSLAV ŠÍPR

V posledních desetiletích se stále obecněji prosazuje názor, že současná zastupitelská demokracie, při které občané ovlivňují veřejné dění téměř výhradně občasným volebním aktem, jen málo naplňuje původní význam slova *demokracie* (*demos – lid, kratos – vláda*). Širší zapojení občanů do politického a veřejného života má v zemích Evropské unie zprostředkovat institut Evropské občanské iniciativy. Ten byl zakotven v Lisabonské smlouvě a má evropským občanům umožnit podílet se na vytváření zákonů. Jednou z prvních registrovaných Evropských občanských iniciativ se 11. 5. 2012 stala iniciativa Jeden z nás.

Role Občanské evropské iniciativy

Institut Evropské občanské iniciativy se řídí nařízením Evropského parlamentu a Rady Evropské unie č. 211/2011 z 16. 2. 2011. Ustanovení o evropské občanské iniciativě je účinné od 1. 4. 2012. Evropskou občanskou iniciativu je třeba registrovat u Evropské komise a k její platnosti je třeba během jednoho roku získat podporu nejméně od jednoho milionu občanů. Pokud se organizátoři iniciativy na začátku její realizace setkájí s neobvyklými těžkostmi, je možno termín sběru podpisů prodloužit až na 18 měsíců. Alespoň v sedmi státech Evropské unie se přitom musí získat „minimální počet“ podpisů, který se vypočítá tak, že se vynásobí počet poslanců Evropského parlamentu z dané země koeficientem 750. Sběr prohlášení o podpoře může probíhat v listinné podobě i elektronicky.

K prvnímu listopadu 2013 skončila lhůta sběru podpisů na podporu osmi evropských občanských iniciativ, tři z nich přitom podle prohlášení organizátorů podpořilo více než jeden milion občanů z Evropské unie. Do tří měsíců budou podpisy verifikovány odpovědnými institucemi jednotlivých zemí

Zastupitelská i přímá demokracie mají své výhody i nevýhody. Čím je ovšem společenství početnější, tím je hlas jedince méně slyšet, snad také proto je třeba zavádění nástrojů přímé demokracie uvítat. Evropská občanská iniciativa má umožnit početnější skupině občanů přímo se zapojit do vytváření celoevropské unijní politiky.

Kauza Brüstel versus Greenpeace jako impuls k Evropské občanské iniciativě Jeden z nás

Evropský soudní dvůr v Luxemburgu vydal 18. 10. 2011 rozsudek v případě C-34/10 *Oliver Brüstel versus Greenpeace* a rozhodl, že poznatky získané při výzkumu lidských embryonálních buněk nelze patentovat, a tedy ani komerčně využívat.

Rozhodnutí z října 2011 uzavřelo mnohaletý spor. Německý neurovědec Oliver Brüstel z Institutu rekonstrukční neurobiologie Univerzity v Bonnu totiž v roce 1997 přihlásil patent na izolaci progenitorových neurálních buněk, které byly získávány z lidských embryonálních kmenových buněk. Snad je třeba vysvětlit, že progenitorovými neurálními buňkami rozumíme nezralé tělní buňky vybavené schopností vytvářet zralé buňky nervového systému.

Platnost patentu napadla ekologická organizace Greenpeace. Německý Spolkový patentový soud se přiklonil k názoru Greenpeace a Nejvyšší spolkový soud (Bundesgerichtshof) pak záležitost předal Evropskému soudnímu dvoru s dotazem, zda směrnice 98/44/CE Evropského Parlamentu a Rady z roku 1998 patentování lidských embryí vylučuje.

Rozhodnutí Evropského soudního dvoru obsahuje také definici lidského embrya: „*lidským embryem* je každé lidské vajíčko po oplodnění, každé neoplozené lidské vajíčko, do kterého bylo implantováno buněčné jádro ze zralé lidské buňky, a každé neoplozené lidské vajíčko,

kteř bylo partenogenezi stimulováno k dělení a dalšímu vývoji¹.

Z textu rozhodnutí Evropského soudního dvora plyne, že zákaz patentování lidských embriů se vztahuje také na použití lidských embriů pro vědecké účely, když stanoví, že patentovatelné jsou pouze postupy, které směřují k terapeutickým nebo diagnostickým účelům.

Evropský soudní dvůr zdůraznil, že vydané směrnice byly vydány proto, aby se omezi la možnost patentování biotechnických vynálezů, a nikoli, aby byla stanovena pravidla pro použití lidských embriů v souvislosti s vědeckým výzkumem. V každém případě ovšem rozhodnutí Evropského soudního dvora v případě *Brüstel versus Greenpeace* předkládá závažný argument pro ochranu lidského života v období před narozením.

Rozsudek Evropského soudního dvora z října 2011 v záležitosti *Brüstel versus Greenpeace* povzbudil zastánce ochrany lidského života od početí. Využili nového nástroje zakončeného v Lisabonské smlouvě a připravili text evropské občanské iniciativy *Jeden z nás*. Za hlavní cíl iniciativy bylo stanoveno zastavit finanční podporu aktivitám, které předpokládají zničení lidských embriů.

Cíle evropské občanské iniciativy Jeden z nás

Název evropské občanské iniciativy *Jeden z nás* (*One of us*) zdůrazňuje, že každé lidské embryo je lidskou bytostí, tedy jedním z nás. Předmětem iniciativy *Jeden z nás* je legislativní ochrana důstojnosti každé lidské bytosti od početí, a to včetně práva na život a na uchování celistvosti, integrity.

Text iniciativy zdůrazňuje, že lidské embryo si zaslouží úctu již pro svou integritu. Odvolává se na rozhodnutí Evropského soudního dvora z případu *Brüstle* proti *Greenpeace*, podle kterého je třeba lidské embryo považovat za začátek lidské bytosti. Text požaduje, aby Evropská komise přijala rozhodnutí o zákazu a zastavení finanční podpory aktivitám, které předpokládají zničení lidských embriů. Požaduje se, aby se zastavení finanční podpory týkalo nejen výzkumu, ale také rozvoje spolupráce a veřejného zdraví.

Dosavadní průběh Evropské občanské iniciativy Jeden z nás

Evropskou občanskou iniciativu *Jeden z nás* se podařilo rychle připravit i registrovat. Její podpora však po dlouhé měsíce probíhala velmi váhavě. Do začátku měsíce června 2013, tedy více než rok po registraci, Evropskou občanskou iniciativu *Jeden z nás* podpořilo půl milionu evropských občanů, tedy právě polovina celkového nezbytného počtu.

V České republice se o iniciativě *Jeden z nás* do března 2013 téměř nehovořilo a jejími prvními podporovateli se stali lidé znalí cizích jazyků a zdatní v práci s internetem. Do 4. 6. 2013 iniciativu on-line podpořilo 1204 občanů a na petičních arších bylo shromážděno 120 podpisů (!).

Určitým zlomem byla Katolická charizmatická konference (Brno, 10.–14. 7.), během které iniciativu podpořilo téměř 1500 návštěvníků a mnozí si z konference odvezli podpisové archy, které pak se sebranými podpisy zasílali až do konce stanoveného termínu, tedy do 1. 11. 2013.

Celkově byla Evropská občanská iniciativa *Jeden z nás* velmi úspěšná. V požadovaném termínu ji podpořilo více než 1,885.000 občanů a ve 20 evropských zemích počet podpisů přesáhl stanovené minimum. V České republice iniciativu podpořilo 12.087 osob, což činí necelé tři čtvrtiny množství určeného s ohledem na počet obyvatel a poslanců Evropského parlamentu.

Závěr

Průběh Evropské občanské iniciativy *Jeden z nás* byl úspěšný, neboť jej podpořilo více občanů, než je potřebné k tomu, aby se Evropská komise předloženými požadavky zabývala.

¹ Úřední věstník Evropské unie C 362/5 CS. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 18. října 2011 (žádost o rozhodnutí o předběžné otázce *Bundesgerichtshof — Německo*) — *Oliver Brüstle v. Greenpeace eV* (Věc C-34/10). <http://new.eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:62010CA0034&rid=1>

Pohledy do výstavy (Foto: Jan Cága, MZM) ▲ ►

